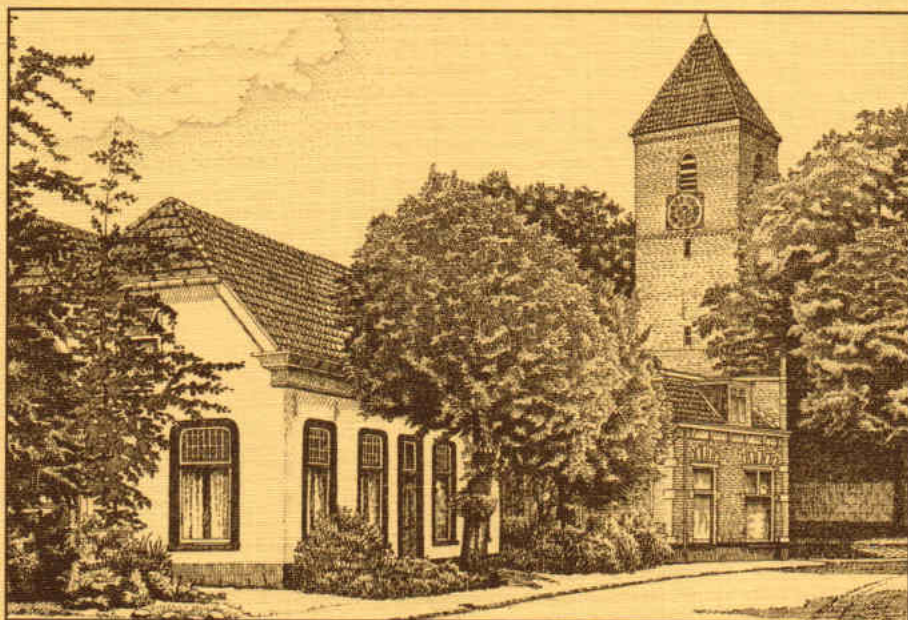

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

19e JAARGANG - NUMMER 1 - MAART 1999

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562
Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino
Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 15,00 per jaar)
Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)
Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,
Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter
J.K. Pruim-Reinders,
Acacia 25, 8141 TL Heino - secretaresse
G.A.M. Diepman,
Van Hille Gaerthestraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino
M.S.H. Donath-Hoppen
Plataan 13, 8141 SM Heino
J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino
G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis
W. Schuring
De Cingel 5, 8141 BV Heino
L. Slurink,
Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,
De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,
Plataan 13, 8141 SM Heino

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Acacia 25, 8141 TL Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,
Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

7. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:
Plataan 13, 8141 SM, Heino
tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino
H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino
D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino
M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino
H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino
H. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino
A. van de Wetering, De Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
19e jaargang - nummer 1 - maart 1999

INHOUDSOPGAVE

blz. 2	Van de redactie
blz. 3	Het erve Lierderholthuis aan de Oude Wetering in Heino. De ontwikkeling van boerenerve tot kerkdorp - Drs. G.A. Hutten, Kesteren
blz. 14	Sprekende foto's (42) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 17	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 17	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 18	Uit de school geklapt (3) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 20	Bericht uit het Bezoekerscentrum West-Salland - Donald Touwen en Liesbeth Klunder
blz. 22	Wule zekt det zo (19) - Henk van der Veen sr.
blz. 22	Boerderij- en Veldnamen (11) - Jan Peters
blz. 24	Van de bestuurstafel

Van de redactie

Voor u ligt het laatste voorjaarsnummer van deze eeuw.

Ook deze keer weer gevuld met een verscheidenheid aan artikelen, alle van onze vaste inzenders.

De heer G.A. Hutten bracht ons de eerste helft van zijn artikel over de ontstaansgeschiedenis van het kerkdorp Lierderholthuis, en ook de heer J. Peters is tijdens zijn archiefonderzoek op enkele oude akten gestuit betreffende die omgeving.

Verder een aantal bijdragen van Jennie Pruim.

Jammer genoeg missen wij de laatste tijd bijdragen voor de rubriek 'Uut de Olde Deuze'. Is er iemand onder u met een aardig verhaal of een goede herinnering uit het Heino van zijn of haar jeugd?

Wij horen het graag van u. Ook andere bijdragen, in welke vorm dan ook, zijn natuurlijk van harte welkom.

Wij wensen u veel leesplezier.

*De kopij voor het juninummer moet uiterlijk 1 mei 1999
in ons bezit zijn.*

Het erve Lierderholthuis aan de Oude Wetering in Heino

De ontwikkeling van boerenervé tot kerkdorp

Het erve en goed het Lierderholthuis, gelegen aan de thans gedempte Oude Wetering in Heino, behoort tot de oudste erven in het schoutambt Heino. In de Sallandse Hoevenlijst van omstreeks 1310 komt de naam Holthuisen al voor. In 1431 droeg Egbert van Almelo 'het goed Holthuisen in het kerspel van der Heine' over aan Johan van Ittersum.¹⁾ Uit de oudste bronnen zullen nu in vogelvlucht enkele gegevens vóór 1700 vermeld worden. Voor de geschiedenis van de oorsprong van het kerkdorp Lierderholthuis, die in feite zo omstreeks 1685 begint, kan hiermee worden volstaan.

Tussen 1520 en 1685

De Ligger van Landerijen in Salland uit 1520 vermeldt dat Derk het Holthuis in bezit heeft. Niet duidelijk wordt of met het Holthuis en het Lierderholthuis één en hetzelfde erve wordt bedoeld, zoals meestal wordt verondersteld. Onderzoek maakt duidelijk dat er vóór 1600 al onderscheid gemaakt moet worden tussen het erve Lierderholthuisen en het erve Klein Holthuisen, waarbij het Lierderholthuis ligt aan de linkerkant van de Oude Wetering, stroomafwaarts gezien, en Klein Holthuisen aan de rechterkant ervan, op de plaats waar nu de familie Ogink woont (Lierderholthuisweg nr. 30). Een beschrijving van Klein Holthuisen zal later plaatsvinden.

De Ligger van Landerijen uit 1520 vermeldt ná Derk op het Holthuis (dat waarschijnlijk Klein Holthuisen is) het erve het Haken (Lierderholthuisweg nr. 21) en dan het 'Derk Gelmers goed' dat uitgebreide landerijen heeft en in de buurt van de Oude Wetering gesitueerd moet worden. Daarmee moet wel het erve Lierderholthuis zijn bedoeld. Uit een akte van boedelscheiding uit 1580 wordt duidelijk, dat 'Johan Waterman en zijn vrouw Anna Gelmers erfelijk hebben en behouden

het erve en goed genaamd Lyderholthuis, gelegen in Heino'.²⁾

Het Kohier van de grondbelasting uit 1601 vermeldt niet met name het erf Lierderholthuis maar heeft het over 'het half erf Watermanshuis ten zuiden van de Oude Wetering' en maakt duidelijk dat 'het half erf Holthuis is gelegen tussén beyde Weteringen'.

Anna Gelmers op Lierderholthuizen - zij was van adel - hertrouwde in 1611 met Herman van Uterwijck, waardoor Lierderholthuis in bezit kwam van de katholieke adellijke familie Van Uterwijck. In 1633 was het erve Lierderholthuis groot 10 morgen land (één morgen is 1.23 ha.).³⁾ In de zeventiende eeuw was het daarna achtereenvolgens in bezit van de adellijke families De Buissonnet; toe Boecop uit Kampen en tot 1723 van de familie Van Hövell. Als bezitters van dit erve hadden zij hier in het huisperceel waarschijnlijk een landsheerkamer want de boerderij had twee vuursteden. In 1723 werd het Lierderholthuis aangekocht door Hendrik Frans baron van Oldenneel tot de Heerenbrink en zijn vrouw Maria Ursula Sophia van Hugenpoth. Voor de geschiedenis van het Lierderholthuis is het van belang hier beknopt iets te vertellen over de familie Van Oldenneel tot de Heerenbrink, omdat door hun toedoen 'de Heerenbrink en het Lierderholthuis onlosmakelijk met elkaar werden verbonden' en het erve Lierderholthuis kon uitgroeien tot het kerkdorp Lierderholthuis.

Van Oldenneel tot de Heerenbrink

Voorzover mij bekend, is er geen straat of plein in Heino naar de adellijke familie Van Oldenneel genoemd. Toch heeft deze familie ruim twee eeuwen het adellijk huis de Heerenbrink bewoond, dat omgeven was met een gracht en een grote oprijlaan had. Het was gelegen tussen de Nieuwe - en Oude Wete-

ring en naast het woonhuis stonden twee bouwhuizen. In 1840 is het adellijk huis en één bouwhuis voor afbraak verkocht. Het andere bouwhuis werd verbouwd tot boerderij, waar nu de familie Hollak woont met als adres Herenbrinksweg nr. 3.

In het begin van de 17e eeuw was de Heerenbrink in het bezit gekomen van de familie Van Oldenneel, omdat in 1616 Hendrik van Oldenneel uit Deventer trouwde met Catharina Cecilia ten Holthe, die erfdochter was van het erve de Heerenbrink. Met Hendrik kwam zijn broer Arend naar Zwolle, die in 1610 was getrouwd met Cecilia ten Holthe, een volle nicht van Catharina Cecilia. Dat gaf een dubbele familieband en een cumulatie van bezit.

Het riddermatig geslacht Van Oldenneel bleef tijdens de Reformatie katholiek, werd diensgevolg vanaf 1621 niet meer toegelaten tot de Ridderschap van Overijssel en kon geen politieke functies meer bekleden. Zij hebben zich toen, evenals andere katholiek gebleven edelen, op het platteland gevestigd. Omdat de katholieke godsdienst sinds 1580 was verboden, had de katholieke adel op het platteland van Salland in hun huis veelal een huiskapel, waar de katholiek gebleven bevolking kon kerken en priesters een onderdak kregen.

Omstreeks 1650 kwam Frans Ignatius van Oldenneel, zoon van Hendrik van Oldenneel, op de Heerenbrink wonen. Hij was tot dan toe in dienst geweest van de koning van Spanje. De Van Oldenneels zijn er tot 1793 permanent blijven wonen, d.w.z. zomer én winter, en opgevolgd door baron Knoppert, die getrouwd was met Alexandrina baronesse van Oldenneel.

Een eigen Godshuis

Frans Ignatius van Oldenneel kreeg, samen met andere katholiek gebleven edelen, in 1675 bekendheid door hun verzet tegen de Overheid, die niet langer toestond dat er nog steeds paters Jezuïeten in Salland verbleven en godsdienstoefeningen verzorgden. In Raalte was pater Van Wissen toen gevangen genomen en na bijna zeven weken vast ge-

houden te zijn tegen een losprijs van meer dan 700 gulden vrijgelaten. Katholieke edelen in Salland belegden toen op 29 december 1675 een protestbijeenkomst, waarbij Frans Ignatius van Oldenneel een van de kopstukken was. Er werd toen meegedeeld dat er vanaf dan op de tweede zondag van de maand gekerkt zou worden op de Heerenbrink in Heino en dat priesters daar onderdak konden krijgen.⁴⁾ De andere zondagen was er een dienst op een ander adellijk huis.

De paters hadden tot 1685 echter geen vaste verblijfplaats maar verbleven op diverse adellijke huizen. In 1685 werden onder bescherming van Frans Ignatius van Oldenneel en Hendrik Knoppert van de Vrijhof op het erve Lierderholthuis voor de paters een woning en een schuurkerk gebouwd, zodat zij nu een vaste verblijfplaats hadden. Het geheel werd omgeven met een gracht, zoals de akte van verkoop uit 1793 en de kadasterkaart uit 1832 ons laten zien. Van Oldenneel en Knoppert zullen toen gesteund zijn door de katholieke familie Toe Boeckop uit Kampen, die toen eigenaar was van dit erve.

Naast het pastoorshuis woonden in 1682 Jan Egbers met zijn gezin, wiens huis twee vuursteden had, en Hermen Bouwhuis met één vuurstede. Op het erve Lierderholthuis waren dat - voorzover valt na te gaan - de enige bewoners.

Tussen 1685 en 1740

Hoewel de uitoefening van de roomse godsdienst verboden bleef, heeft de Overheid toen getolereerd dat hier op het erve Lierderholthuis kerkdiensten werden gehouden voor de katholiek gebleven plaatselijke bevolking, althans nergens is vermeld dat op deze plek priesters gevangen werden genomen of kerkelijke bijeenkomsten werden verstoord. Toch bleef dit 'Paapse gedoe' een doorn in het oog van de Overheid, want van heinde en ver uit Windesheim, Raalte, Wijhe, Dalfsen en Zwolle kwamen hier mensen kerken. De enkele priesters, die hier nog waren, hadden dit uitgestrekte gebied te bedienen, waarbij Lierderholthuis een centrumfunctie kreeg. Ook al liet de Overheid toe dat hier gekerkt

werd, zekerheid om in vrijheid hun godsdienst te belijden was er niet voor katholieken. Zo werden in 1707 de kerkhuizen van de Jezuïeten in Zwolle gesloten en moesten katholieken uit Zwolle uitwijken naar Lierderholthuis. In 1708 werden echter alle Jezuïeten uit Holland verbannen, en werd Arend van Oldenneel op de Heerenbrink geconfronteerd met het bevel van de Drost van Salland, dat pater Van der Gracht op Lierderholthuis werd verbannen. Men zat nu zonder priester en de vrees bestond dat het kerkhuis zou worden gesloten. Heimelijk kwam Van der Gracht in 1710 weer terug en hij mocht er blijven.

Een 'verbond' met de Heerenbrink

In 1723 verkochten de gezusters Johanna Agnis, Theodora Euphemia, Catharina Mecheld en hun broer Thomas Godefrijt van Hoevell 'hun erve en goet het Lierderholthuis genaamt met de annexe katerstede' en droegen het over aan Hendrik Frans baron van Oldenneel tot de Heerenbrink en zijn vrouw Maria Ursula Sophia baronesse van Hugenpoth tot Aerdt, die er f 8300,- voor op tafel moesten leggen.⁵⁾ Daarmee werd het bezit van de Van Oldenneels, die al vanouds diverse boerderijen en landerijen in bezit hadden, waaronder ook het daarnaast gelegen erve 'de Gansecuill' (thans adres Kerkslagen nr. 10), vergroot. Hendrik Frans was een zoon van Arend van Oldenneel, die in 1720 op de Heerenbrink was overleden, en een kleinzoon van Frans Ignatius.

Met deze aankoop kon Van Oldenneel nu beter als beschermheer van het kerkje op Lierderholthuis tegen de Overheid optreden. In 1723 woonde pater Van den Impel op het Lierderholthuis en hij had officieel ook de zorg voor de katholieken in Raalte en Wijhe. Statistieken tonen aan dat er in die tijd bijna 2000 communicanten onder Lierderholthuis hoorden. Lierderholthuis kreeg toen internationale bekendheid omdat vanuit Rome richtlijnen werden gegeven inzake de zielzorg in dit uitgestrekte missiegebied. In 1726 vertrok pater Van den Impel en hij werd opgevolgd door pater Philippus van Gorp. Deze kreeg grote bekendheid door zijn ijver en moed en heeft

grote zorgen gekend om het voortbestaan van 'zijn kerk'. In 1730 werd hij door de Overheid gedwongen zijn woning te verlaten maar gelukkig kon hij korte tijd later weer terugkeren.

In januari 1732 werd de situatie voor de katholieke bevolking aldaar dramatisch. Hun beschermheer Hendrik Frans van Oldenneel overleed toen op ongeveer veertigjarige leeftijd en zijn vrouw Maria Ursula Sophia van Hugenpoth overleed twee jaar later in 1734. Vier minderjarige dochters, van wie de oudste tien jaar oud was, bleven op de Heerenbrink achter. Ze werden ondergebracht bij de zusters Ursulinen te Roermond en de luiken van het adellijk huis de Heerenbrink werden gesloten. De landsheer was overleden en de sluiting van het kerkje van Lierderholthuis door de Drost van Salland, die geen Jezuïeten in zijn gebied duldde, lag voor de hand. In de wijde omgeving zullen de mensen zich afgevraagd hebben hoe hun toekomst eruit ging zien. Pater Van Gorp zal toen steun gezocht hebben bij zijn parochianen. Komt tijd komt raad!

Die kwam vanuit Zwolle. Daar woonde Hendrik Arent van Oldenneel, kleinzoon van Frans Ignatius uit zijn tweede huwelijk en de laatste mannelijke telg uit het eeuwenoude riddermatig geslacht Van Oldenneel. Hij woonde nog bij zijn moeder Maria Idaletta Gansneb genaamd Tengnagel aan de Vispoortenplas (thans nr. 11), haar ouderlijk huis van de familie Knoppert. Zijn vader, Frans Palick van Oldenneel, was al in 1714 op 44-jarige leeftijd overleden. Hendrik Arent werd in 1732 op twintigjarige leeftijd benoemd tot voogd over de vier achtergebleven dochters. Daarmee kreeg hij de zorg voor hun opvoeding en het veilig stellen van hun bezittingen. Dat hield in dat hij contacten moest leggen met boeren en daghuurders uit de omgeving. En ook met pater Van Gorp.

Tussen 1740 en 1794

Hendrik Arent van Oldenneel, geboren te Zwolle in 1712, trouwde in 1740 met Margaretha Jorsina Maria Judoca van de Oldenneel,

Het oude kerkje in Lierderholthuis. Het schilderij is vermoedelijk een kopie van een aquarel van Visser. Het stelt de situatie voor zoals die omstreeks het midden van de vorige eeuw was. Foto: Wim B. van Pijkeren.

oudste van de vier dochters en erfdochter van de Heerenbrink, en kwam toen op de Heerenbrink wonen. Hij is er tot aan zijn dood in 1773 met zijn gezin - zij hadden veertien kinderen, van wie er drie jong stierven - blijven wonen, niet alleen zomers maar permanent, zomer én winter. Omdat hij als katholiek edelman geen politieke functies kon bekleden, is hij van stadsjonker toen landjonker geworden. Hij werd Markerichter van Heino en heeft daar een sober bestaan geleid met zorg voor zijn vrouw en kinderen maar ook met zorg voor zijn boeren en voor het kerkje van Lierderholthuis.

Een unieke vondst

In dat wijde agrarische gebied met hier en daar verspreid liggende boerderijen langs de Weteringen, waar het 's nachts aardedonker en verschrikkelijk stil moet zijn geweest, heeft Hendrik Arent achter zijn schrijftafel op de Heerenbrink vele brieven geschreven. Bijna tachtig brieven, waarvan er zeventig op de Heerenbrink zijn geschreven, zijn bewaard

gebleven en bij toeval door mij ontdekt. Deze ontdekking mag als een vondst worden beschouwd, omdat in deze correspondentie een katholiek gebleven edelman zijn levensgeschiedenis en die van zijn vrouw en kinderen beschrijft. Naar verwachting zullen deze brieven met uitvoerige toelichtingen, met een inleiding over de geschiedenis van de Heerenbrink en de kerk van Lierderholthuis, in de loop van dit kalenderjaar in boekvorm verschijnen.

Uit deze correspondentie blijkt hoezeer Hendrik Arent zich tot aan zijn dood in 1773 heeft ingezet om het kerkje van Lierderholthuis te behouden. Toen in 1748 pater Van Gorp was overleden en in het familiegraf van de Van Oldenneels in de Hervormde Kerk van Heino was begraven, weigerde de Drost van Salland, Adolf Julius Borchard van Huffel tot Verburg, een nieuwe priester toe te laten. Een jaar later eiste hij voor de toelating een bedrag van 3150 gulden, dat door de armlastige katholieke gemeenschap - Heino had toen veel armen - onmogelijk bijeengebracht kon

worden. De katholieken op Lierderholthuis zijn toen vier jaar zonder priester geweest maar door toedoen van Hendrik Arent van Oldenneel is er toch weer een priester benoemd.

Het gevecht met de Drost van Salland was vaak zwaar. Hendrik Arent schrijft enkele malen dat hij na zo'n gesprek bijna niet meer kan denken en zware hoofdpijn heeft. Hij is met recht de beschermheer van het kerkje van Lierderholthuis en door zijn toedoen - de bewoners langs de Weteringen zijn bijna allemaal katholiek gebleven - is het kerkdorp ontstaan. Zonder deze adellijke familie op de Heerenbrink zou er nu geen kerkdorp zijn geweest.

In miniatuur

Omstreeks 1740 is er op het Lierderholthuis naast het pastoorshuis een nieuw huis gebouwd. Arent Ramstee bouwde daar op de grond van Van Oldenneel een nieuw boerenhuis, dat jaren later het Arendshuis werd genoemd en door mij reeds is beschreven.⁶⁾ Het huis van Herman Bouwhuis zal omstreeks 1760 zijn afgebroken en moet bestaan hebben op perceel kadastraal E nr. 227, omdat in 1839 bij de verkoop van het Arendshuis het stuk grond ernaast nog Bouwhuis werd genoemd.

In 1763 is er heuglijk nieuws op het erve Lierderholthuis. De boerderij wordt dan bewoond door Jan Teunissen en zijn vrouw Margaretha Gerrits. Zij bracht op 8 december 1763 een tweeling ter wereld met als doopnamen Gerardus en Maria Gertrudis. Tweelingen zijn zeldzaam in deze streek.

Hendrik Arent van Oldenneel heeft helaas niet meer mogen meemaken dat in 1776 het kerkje op Lierderholthuis bestaansrecht kreeg van de kant van de Overheid. Vanaf dat jaar heeft Lierderholthuis een eigen doop- en trouwboek. (In het ondertrouwboek van Heino, dat begint in 1763, werden de katholieken met een grote R aangemerkt; zó werd benadrukt dat men rooms was). Pastoor Thale schrijft in 1779 aan Ridderschap en Steden van Overijssel: 'het getal van de geen, die deese kerkschuure frequenteeren, be-

draagt ruim seshondert, behalven de vreemdelingen, zoo de wetteringe passeerende, hier den godsdienst bijwoonen, van dewelke geen bepalinge kan doen'.⁷⁾ Nu het kerkje kan blijven voortbestaan is de oorsprong van het kerkdorp Lierderholthuis, genoemd naar dit erve, een feit.

In 1777 is er groot feest geweest 'op de Wetering', zoals deze plek tot heden ook wordt genoemd. Hendrik van Born, zoon van Anthony van Born en Margaretha Ysselt, geboren in 1752 op de Oude Born aan de Nieuwe Wetering (thans Bornweg nr. 2), werd in dat jaar tot priester gewijd en heeft hier op Lierderholthuis zijn eerste mis opgedragen. Hij zal in een feestelijke stoet binnengehaald zijn.

In 1781 is door Van Hooff het schoutambt Heino voor een deel in kaart gebracht. Het kerkje van Lierderholthuis is toen gesitueerd bij de iets verderop gelegen katerstede Neurink. Bestudering maakt echter duidelijk dat daar het perspectief van de landerijen niet geheel overeenkomt met de kadastrale gegevens uit 1832, die als de meest betrouwbare gezien moeten worden.

In 1793 overleed Margaretha baronesse van Oldenneel tot de Heerenbrink. Uit haar huwelijk met Hendrik Arent waren veertien kinderen geboren, van wie er elf de volwassen leeftijd bereikten. Na het overlijden van haar man in 1773 had zij al geschreven: 'de kinder druppen al so sagjes af, maar het kost al geld, dog het is beter of zij allemaal in huis waren gebleven'. Haar kinderen verlaten dan ook Heino op één dochter na, die met baron Knoppert op de Heerenbrink is blijven wonen. Kort na haar overlijden gingen de kinderen erfgenamen van Hendrik Arent van Oldenneel en Margaretha van Oldenneel tot de Heerenbrink al hun goederen verkopen.

De verkoop in 1793

In november 1793 verkochten zij onderhands aan het kerkbestuur van de Roomsche Catholice Gemeente 'het kerkhuis op het Lierderholthuis en dus ten behoeve van de-

zelfde gemeente het huis door de Roomsche Priester bewoond wordende, benevens den Hof, alsmede het gebouw dienende tot een kerkhuis, alles met de grachten daarbij gehorende, gelegen aan de Oude Wetering'. De kleine armlastige katholieke gemeenschap moest hier wel f 2500,- voor betalen.⁸⁾ Ogink en Groot Beumer wekken de indruk dat het om een schenking ging.⁹⁾ Niets is minder waar. Hendrik Arent van Oldenneel had dan wel zijn hele leven gevochten, tot grote ergernis van de Drost van Salland, om het kerkhuis open te houden en priesters in zijn huis onderdak te verlenen, zijn kinderen lieten het zakelijk aspect prevaleren.

In december 1793 verkochten de kinderen erfgenamen Van Oldenneel het spijker de Knappe bij Langeveldslo in het schoutambt Wijhe en het erve Lierderholthuis en in 1794 het adellijk huis de Heerenbrink. Een jaar geleden kwam 'Omheining' in het bezit van de officiële akte van verkoop van het eerste perceel van het erve Lierderholthuis, welke daar nog steeds ergens bewaard was gebleven. De verkoop ging als volgt:

De akte van inzet

Na voorafgaande mededelingen binnen Heino had ten huize van Gerrit Warners Cortenhorst op dinsdag 26 november 1793 om tien uur 's morgens in het openbaar de inzet plaats en op 10 december daarop volgende aan de meest biedende de finale verkoop van het erve de Knappe te Wijhe en het erve Lierderholthuis aan de Oude Wetering onder Heino.

Het erve de Knappe

Het erve de Knappe was verdeeld in vijf percelen. Het erve lag deels aan de westzijde en deels aan de oostzijde van de Nieuwe Wetering bij de Elshof. Op het erve stond een huis met twee vuursteden en er had een spijker (een voorraadschuur) gestaan maar - zo wordt in 1793 vermeld - dat spijker was reeds voor lange tijd afgebroken. Verder hoorden onder het erve de Knappe: een stuk zaailand, de Noordhof genaamd; een stuk zaailand, de Koelekamp genaamd; een stuk zaailand de

Kuitskamp genaamd, en een perceel land Tongerens Harinkbroek, dat Leenhorig was aan de Proosdij van St. Lebuinus te Deventer. Daarbij werden ook de Elshoven tienden verkocht uit de erven Bishorst, Blekman, Nienberg en den Elshof onder Wijhe. Bij de verkoop bracht het geheel f 9.522,- op.¹⁰⁾

Het erve Lierderholthuis

Dit erve was opgedeeld in acht percelen. Ze worden hier beknopt vermeld om een indruk te krijgen welke percelen onder het erve Lierderholthuis vielen.

Het eerste perceel is het boerenhuis 'met een grote schuur en grote hooiberg met de Hof met ongeveer vier morgen groenland, de Wichershof genaamd'. Het huis heeft twee vuursteden. Dit perceel wordt zo aanstonds uitvoerig omschreven.

Het tweede perceel is een stukje zaailand, gelegen tussen de Wichershof en het Bouwhuis aan de Oude Wetering, 3/4 morgen groot.

Het derde perceel is een stuk zaailand, de Boskamp genaamd, groot 2 1/2 morgen. 'Het ligt aan de gracht van het pastoorshuis en ook de cingel naast de gracht hoort erbij'.

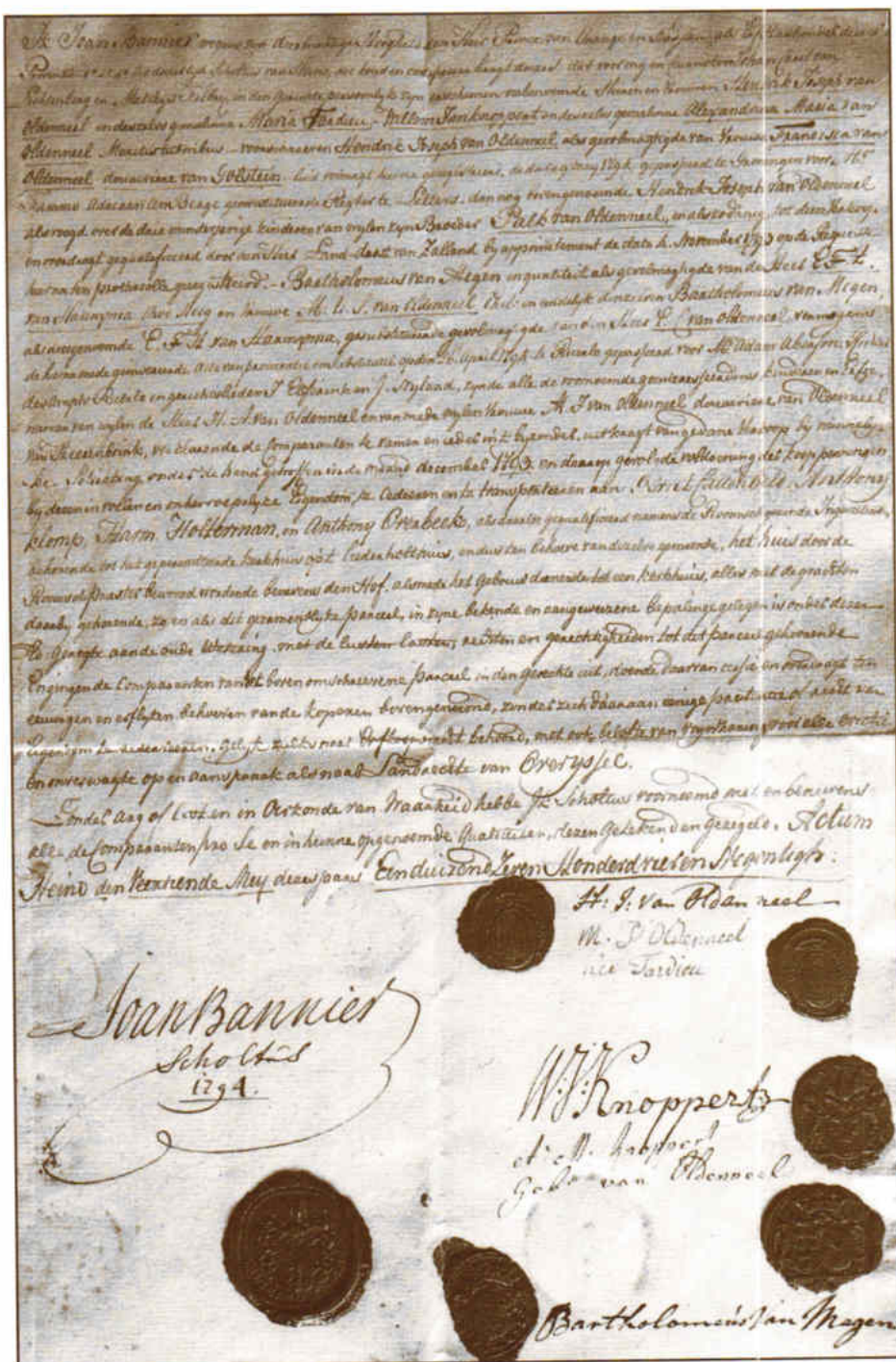
Het vierde perceel is een stuk zaailand, de Lange Kamp genaamd, gelegen bij het erve Gansecuil (een weinig verder dan de huidige R.K. kerk), groot 2 morgen.

Het vijfde perceel is een stuk groenland, dat geen veldnaam heeft, groot ongeveer 2 morgen. Zo ook het zesde en zevende perceel, zonder veldnamen, groot 1 1/2 en 2 morgen. Het achtste perceel is groenland, de Kamerweide genaamd, ongeveer 4 morgen groot, (één morgen is 1.23 ha.).¹¹⁾

Ook werden toen nog twee percelen verkocht, gelegen naast het pastoorshuis, eigendom van de Van Oldenneels maar kennelijk niet onder het erve horende: de caterstede bewoond door Lucas Rosendal en het groenland het Bouwhuis genaamd.

Enkele voorwaarden

'De pachten blijven ten voordele van de verkopers: van de erven en catersteden tot

Akte van overdracht aan het kerkbestuur van de R.K. Kerk van Lierderholthuis.
 Foto: Wim B. van Pijkeren.

an certificeere. Hragt weder dat voor mij en Gecommitteerde
Carst van Lichtenburg en Matthijs Hilbrij in den Gerichte
persoonlijk zijn Erschenen, nabenoemde Heeren en Vrouwen:
Hendrik Joseph van Oldenneel en deszelfs gemalinne
Maria Fardieu; — Willem Jan Knoppert en deszelfs ge-
malinne Alexandrina Maria van Oldenneel, Maritis
Futoribus; — Voorschreeven Hendrik Joseph van Oldenneel,
als gevolmachtigde van Vrouwe Francisca van Oldenneel
Dairainiere van Goldstein, luidt volmacht hier na geregistreerd,
de dato den 9. Maj 1794. gepasseert te Groningen voor M^r. Sam-
mo Adriaan van Bergh geconstateerde. Rechter te Lelyst;
— Dan nog bovengenoemde Hendrik Joseph van Oldenneel,
als Voogd over de drie minderjarige Kinderen van wijlen zijn
Broeder Palk van Oldenneel, en als zodanig tot deze ver-
koop en overdracht gequalificeert door den Heer Land Dross-
van Zalland bij appoinctement de dato 1. November 1793. op
de Requeste hier na ten Protocolle geregistreerd. Bartholomeüs
van Megen in qualiteit als gevolmachtigde
van de Heer E. F. H. van Harinama thoe Haag en Vrouwe M.
H. J. van Oldenneel Ehe^l; — en eindelijk denzelven Bartholomeüs
van Megen, als, door genoemde E. F. H. van Harinama gesubsti-
tueerde gevolmachtigde van den Heer E. van Oldenneel, vermogen-
de hier na mede geintreerde acte van Prauvatie en Substitutie
op den 26. April 1794. te Ruerlo gepasseert voor M^r. Adam Albert van
Richter des Ampts Ruerlo en gerichtsheden J. Elberink en J.
Nijlandt. Lynde alle de voornoemde geintereesterde Kinderen
en Effgenamen van wijlen de Heer H. A. van Oldenneel en van
mede wijlen Vrouwe M. J. van Oldenneel Dairainiere van Oldenneel
van Harrenbrink. Verklarende de Compten te Zamen en ieder
in 't bijzonder, uit kracht van gedane verkoop, in 't openbaar
en ten overstaan deses Ds. Gerichts gehouden op den 30. December
1793, en daarop gevolgde voldoening der Kooppunningen, bij dezen
in vollem en onherroepelijken Eigendom, te cedderen en te
transporteren aan Evert Krayenschot, H^ot Huus, de
grote

Grote Schuur en de grote Weeg, met de Hof, en het Stuk
 Saailand de Wiche Hof genaamt en benevens ongeveer
 vier morgen groenland, liggende tusschen de Weide van het
 Haken en het Saailand de Lange Kamp, uitmakende te sa-
 men het eerste of het Stiel perceel van het Erve Lierder-
 holthuis onder dezen lid: gericht aande vrede Wtsetting ge-
 lagen, met de lasten, lasten, rechten en gemachtigheden
 tot dit Perceel behorende: alleszints naar inhoud en in ge-
 volge de Landtken van Verkoop alhier ten Prothofolle ge-
 gistruct, waar toe men zich in allen opzichte is gedragende.
 En quamen de Comparanten van het hier boven omschreeven
 Perceel in den gericht uit, doende daar van cession en over-
 dragt ten seluigen en erflijken voordeele en behoeve
 van den koper bovengenoemd, zonder zich daar aan eenige
 protestatie of recht van eigendom te reserveren, gelijckzints
 naar Erfkops recht behoort, met ook belofte van vrijhe-
 ring van alle ewiche, en overwagte op en aan spraak als
 naar Landrechten van Overijssel.

Ende aeg of list en in orde van waarheid hebben jhr
 Scholhuys voornoemd met en benevens alle de Comparanten
 jhr te en in hiinne opgenoemde qualiteiten, desen getekend
 en geseget. Actum Steins den veertien den Maj deses
 Jaars tienduisendtveenhondt vierentnegentigh.

Jan Bannier
 Scholhuys
 1794.

H. G. van Olden
 M. D'Olden
 nee Tuijn

W. J. Knoppertz
 H. J. Knopper
 Gede van Olden

Bartholomeus van Meegen

Een gedeelte van de akte van overdracht van de huisplaats/boerderij van
 het erve Lierderholthuis aan Evert Kraijenschot (archief Omheining).

aan Petri [22 februari] 1794; van de landerijen tot Martini [11 november] 1794. Mochten beide erven of een ervan in afzonderlijke delen verkocht worden dan moeten de kopers zich contenteren met de jaarpacht van Petri 1794 tot Petri 1795 (een gans gerekend tegen een daelder en een paar hoenders tegen tien stuivers) onder zich te verdelen, na proportie der kooppenningen, die ieder voor zijn gedeelte betaalt. Bij de Schout Bannier, die te Wijhe woont, moet betaald worden in een onverdeelde som voor of op den 1e mei 1794. Koperen zullen zonder enige korting de volle 50e penning moeten betalen zo ook de kosten van de overdracht'.

Aan de Landdrost van Salland, Baron Bentinck toe Diepenheim, werd het verzoek gericht 'de verkoop te doen bij opslag maar niet bij 'de kaars', waardoor men hetzelfde effect verkrijgt en tevens goedkeuring te verlenen aan de onderhandse verkoop van het kerkhuis op Lierderholthuis'. De goedkeuring werd op Schoonheeten verleend op 4 november 1793.

De finale verkoop

'Het allodiale Erve ende Goed het Lierderholthuis genaamt, zoo als thans door Gerrit Janssen en zijne vrouw bemeijert word, gelegen in den Schoutampt van Heino aan de Oude Wetering. Dit erve is gedeeltelijk tiendbaar. Voorts bezwaard met twee vuursteeden. Ordin[aire] Verponding f 6 - 6 [stuiver]. Contributie f 21 - 12 [st]. Totaal f 27 - 18 [st]. Holterdijkgeld 14 stuivers, met vijftien roeden in de Zallandsche IJsseldijk, liggende tusschen de 39 en 40 paal aan en een stuk Wetering op de Nieuwe Wetering bij den Bredenhorst ongeveer 36 roeden en op de Oude Wetering tegen 't Laage Loo ongeveer 9 roeden met de zijgraven en weg.

De kleine Schuur en de kleine Berg op dit erve behoort de meijer. Dit erve is verhuurt tot aan petri 1795.

Hiervan 't Eerste Parceel:

Het huis, de groote Schuur en de groote Berg met de Hof, het tiendbaare stuk zaailand de Wichershof genaamt, groot 1 1/2 morgen

eenig akkermaalshout en ook dat staande tusschen de Wichershof en de weg, en allee die met de Hof tot aan de Boskamp naar de Wetering geheel bij dit perceel verkogt word, en dan nog ruim vier morgen groenland, liggende tusschen de Weide van het Haken en het zaailand de Lange kamp, alles zo als is aangewezen.

Dit perceel blijft bezwaard met het volle vuurstedegeld, het Holterdijkgeld, de Dijken, Weteringen en onraden, hierboven gespecificeerd, en verder zo verre die bij dit geheele Erve gehooien. Voorts ook met de last tot onderhoud van de brug over de zijgraven na de Wetering en moet ook dragen in de watermoole van 't Liederbroek tegen vier morgen.

Heino den 26 November 1793. Coram Schol-tus J. Bannier. Ceurnoten Mr. J. ten Pelkwijk en Jan Brinkhuys.

Is dit perceel ingezet door	
Kornelis Elshof op	f 4301,-
Dezelve hoogt	100,-
Berent Garrits te Wijthem	100,-
d. 2 december Wm. Sluiter	300,-
	f 4801,-

Heino den 10 december 1793. Coram Schol-tus en Keurnooten als vooren.

Niemand meerder gehoogd hebbende is koper geworden Willem Sluyter als de laatste hooger voor vier duizend agt hondert en eene gulden.

Doch deeze hier op een, twee, driemaal en de vierdemaal boven rechtens aangeeischd doch niet erscheenen of te vinden zijnde, word dezelve ten effecte rechtens gecontumaceert, en dien na met de verkooping voortgaande, gekoomen tot den naast voorgaande Hooger Berent Gerrits te Wijthem die daar aan staat op f 4501,-; hebben gehoogt: Jannes Rozendal f 5,-; Berent Gerrits f 5,-; Jannes Rozendal f 5,-; Berent Gerrits f 5,-; Jannes Rozendal f 5,-. [Totaal] f 4526,-.

Is koper geworden Jannes Rozendal qq voor vier duizend vijf hondert zes en twintig gulden. Borgen: Jan Crajenschot en Albert Souwman.

Den 21 December 1793 heeft Jannes Rozen-

dal tot effectieve koper van dit perceel benoemd Evert Krajenschot, die zich zelf ook als de zodanige heeft aangegeeven.

Kosten: Inzathe f 7,-; wijnkoop f 3,-; aanwijzen f 2,-; onkosten f 7,-. Totaal f 19,-.

Ontvangen bij mij onderschreven in mindering van de binnenstaande koopenningen de som van een duizend zes hondert zestien guldens en tien stuiver op 1 mei 1794 en op 2 mei 1794 drie duizend guldens.

JOAN BANNIER.'

De overige percelen

Voor de geschiedenis van het erve Lierderholthuis is het van belang hier beknopt weer te geven wie de kopers van de andere percelen waren.

Het tweede perceel, 'gesproten uit het Erve Lierderholthuis' werd gekocht door Lucas Rosendaal en zijn vrouw Sophia Maria Slurink, die ook de caterstede met Hofland en Bleekveld en het stukje groenland het Bouwhuis kochten. Hun huis is het Arendshuis, thans 'café de Olde Wetering'. Lucas kocht het stukje zaailand voor f 785,- en de katerstede en het groenland, het Bouwhuis genaamd, voor f 2870,-.

Het derde perceel, zaailand, de Boschkamp genaamd, werd gekocht door Hendrik Hendriks op het Haken en zijn vrouw Machteld Abrahams voor f 1100,-; ook kochten zij het vijfde perceel, groenland, voor f 1305,-.

Het vierde perceel, zaailand, de Lange Kamp genaamd, werd gekocht door Gerrit Warners Kortenhorst en zijn vrouw Marrigje Poortman voor f 950,-.

Het zesde perceel, groenland, werd gekocht door Willem Jansen Kappert en zijn vrouw Fenne Gerrits voor f 975,-.

Het zevende perceel, groenland, werd aangekocht door Willem Posthoorn en zijn vrouw (niet met naam genoemd) voor f 1825,-.

Het achtste perceel, groenland, de Kamerweide genaamd, werd gekocht door Jan Wegterholt en zijn vrouw Leida Hendriks voor f 2100,-. Jan Wegterholt woonde in 1793 nog op het erve Wegterholt onder Wijhe maar verhuisde enkele jaren later naar het erve de Vos

aan de Nieuwe Wetering onder Heino en is dezelfde persoon als Jan Schrijver.

De acht percelen van het gehele Erve Lierderholthuis met het streppeltje land bij het derde perceel heeft f 13.566 opgebracht. Daar kwam het bedrag van f 2870,- van de katerstede van Lucas Rosendaal nog bovenop.

Samengevat kan men stellen dat eind december 1793 het erve Lierderholthuis, gelegen aan de linkerzijde van de Oude Wetering, stroomafwaarts gezien, dat vanaf 1723 eigendom was geweest van de familie Van Oldenneel tot de Heerenbrink, te weten: kerkhuis en pastoorswoning; de boerderij het Lierderholthuis met de daaromheen liggende percelen land, alsmede de katerstede, het Arendshuis genaamd, niet meer tot het adellijk goed behoorde maar in handen van boeren was overgegaan. Van pachters waren zij in deze kleine boerengemeenschap nu bezitters geworden.

Hoe het de nieuwe eigenaar op het Lierderholthuis verging en hoe deze plek tot een dorp uitgroeide zal in het juninummer beschreven worden.

Kesteren, 20 januari 1999.

G. A. Hutten.

Noten:

1. Rijksarchief Overijssel (RAO): Archief Oldhagensdorp, inv. nr. 732 en regest nr. 45, d.d. 2 augustus 1431.
2. RAO: Archief Oldhagensdorp, inv. nr. 283, d.d. 29 maart 1580.
3. RAO: Markeboek Heino, inv. nr. 488, pag. 52.
4. Rientjes, A.E.: Uit de Geschiedenis van de Marke en Schoutamt van Heino. Zwolle 1931, pag. 46.
5. RAO: Rechterlijk Archief Heino (Inv. E. Vroom), inv. nr. 5, d.d. 5 november 1723 en inv. nr. 37, pag. 13.
6. Zie 'Omheining' 18 (1998) nr. 2, pag. 27-33.
7. RAO: Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv. nr. 4929.
8. Kerkarchief R.K. Kerk van Lierderholthuis en Recht. Archief Heino, inv. nr. 41, d.d. 28 november 1793, pag. 56.
9. Ogink, L. en T. Groot Beumer: Het dorp aan de Oude Wetering. Z.j. pag. 39-42.
10. RAO: Recht. Archief Heino, inv. nr. 37, pag. 147vo-151; Recht. Archief Wijhe, inv. nr. 81, pag. 95-96, d.d. 12 januari 1794.
11. RAO: Recht. Archief Heino, inv. nr. 10, pag. 239-264, d.d. 14 mei 1794; inv. nr. 37, pag. 151vo-158; inv. nr. 41, pag. 56vo, d.d. 4 januari 1794.

Sprekende foto's (42)

Een foto van Ali Havinga, dochter van Abraham Havinga en Maria Johanna Colenbrander. Vanwege de functie van de heer Havinga, bedrijfsleider op de demonstratieboerderij 'Aver Heino', kwam de familie Havinga in april 1923 vanuit Gramsbergen in Heino wonen aan de Lemelerveldseweg 20 op boerderij 'Klein Aver Heino'.

Het gezin bestond uit 10 kinderen, 5 meisjes en 5 jongens. Ali was de oudste en in Gramsbergen geboren op 28 maart 1908.

Zeven jaar duurde het verblijf van de familie Havinga in Heino. In maart 1930 emigreerde het gehele gezin naar Canada, Woodland, Ontario.

In de Heinosche Courant deed de heer Havinga verslag van de reis.

Uit de krant van 12 april 1930 de volgende samenvatting

Van Heino naar Hamilton.

Volgens belofte aan sommige onzer oude Heinosche vrienden, zou ik zoo nu en dan eens een enkele opmerking schrijven over onze reis naar 't verre Westen.

Na eerst de drukke dagen afgewikkeld te hebben in Heino en toen het zoo moeilijke afscheid achter de rug was, zijn we gegaan naar Rotterdam waar mijn vrouw en de kleinste kinderen gelukkig aankwamen op Donderdag den 13en Maart, terwijl Ali en Tini en mijn persoon des Zaterdags avonds daarop veilig in het hotel, waar de emigranten voorlopig door de H.A. lijn werden ondergebracht, aankwamen.

Er wordt gereisd met het zeekasteel 'Nieuw Amsterdam' van de H.A. lijn te Rotterdam.

De Hollanders, (90% Groningers en Friezen), en de buitenlanders, (Duitsers, Polen, Oostenrijkers, Hongaren, Slowaken, Russen, Roemenen en Litouwers) worden op de boot gescheiden. Anders is de reis niet te doen vanwege de verschrikkelijke lucht die die mensen verspreiden.

Ali Havinga, gefotografeerd in klederdracht.

Uit de krant van 14 juni 1930 laten we het gehele verslag volgen.

Van Heino naar Hamilton.

Waarde Heinosche Vrienden en Kennissen. Ik had gedacht, eerder wat te schrijven over de verdere reis, maar allerlei factoren werkten mede dat ik het niet eerder kon doen, waarover later nog wel meer, nu zal het wezen.

Op de boot is het mij niet mogen gelukken mijn plan te volvoeren, om de doodeenvoudige redenen, dat ik op de boot niet kon schrijven om niet zeeziek te worden. Dus zal ik trachten nog wat wederwaardigheden op te diepen. Zoo waren wij dan gekomen tot Southampton en lag de reis eigenlijk nog voor ons, de loods had de boot verlaten, dus waren wij de gevaarlijke zone gepasseerd. Zeeziek, niemand dacht er aan, dan alleen jonge krachtmenschen smaalden er op, dat zij niet zeeziek werden en zoo stampen de machines het groote witte schip maar verder, Groot Albion aan onze rechterhand latend met de rotsen, zooals ze van uit zee te zien waren. 't Was een pracht gezicht. Tusschen ons en het land waren allerlei kleurschakeeringen te zien soms geleek het water alsof er een heel veld groene rogge te zien was,

zoals die in ons nog zoo pas verlaten land te zien is, 'al in de maand Mei', maar verder gingen we tot eindelijk het eiland Wight genaderd was en daardoor ook de werkelijkheid kwam, dat we nu pas de zee kregen, immers waren we nog in het kanaal, is 't niet meester Hendriks? En nog liep op de boot alles prachtig. 't Eten was best, de bedden eveneens, de hutten prachtig ingericht, de conversatiezaal, tevens eetzaal (dat moest niet zoo zijn) in één woord, het was één en al gezelligheid en van het beklemmende: nu zit je toch maar op zoo'n klein schip, in vergelijking met de zee, wat moet er met je gebeuren, als er averij komt, niets van dat al. Men zingt, met piano-begeleiding, en dat was het eigenaardige, als men begon te zingen met een psalm, dan kwamen ze uit alle hoeken te voorschijn, dan groeide een clubje aan tot een groote ronde schare menschen en men zong zoowat 150 psalmen uit het Psalmboek. Om 10 uur ongeveer kwam er een waarschuwing door even de lichten uit te draaien, plotseling weer aan, dan wist men het was bedtijd. O, neen, men kan den geheelen nacht maar niet opblijven, de boel moet weer schoon, want den volgenden morgen komen soms om 4¹/₂ à 5 uur alweer menschen uit de hut. U moet weten dat zijn van die afgejakkerde tobbers, die de gewoonte des Vaderlands nog getrouw bleven. Weg was alles. Nu ging het meenens worden, aldoor zag men land en zoo fijn, maar nu ontwaakte men vanmorgen en heusch: water, water, niets dan water.

De trotsche boot liep mijl na mijl, alsof het een briesend paard ware die de manen schudt en den strijd straks aanbindt. Maar wat eigenaardig, 't is stil, wel loopen er baren, maar o, neen, het scheepsvolk zegt: 't is bladstil, dan zult ge 't nog wel anders beleven, voor een maand was ik op het schip de Veendam, toen gingen wij soms met mast en al onder 't water door, dan sta je op je kop en dan lig je op den rug. O wee dacht ik, zeg het niet voort. Dan zou je kippenvel krijgen en zeeziek worden al zat je ook op de fiets in Holland. Hè, ja, 's morgens en overdag wel wat vreemd, o neen niet allen, maar er waren menschen die, ja, wat voelden, zoo iets als br... neen, niet zeeziek,

o neen, maar allengskens gebeurde er wat. Wat was toch de zaak. Het schip schommelt niet over de beide kanten, maar op en neer, men noemt dat in de schipperswereld 'deining'. En dat is het gevoel wat je van binnen voelt, wanneer men dan achter bij het roer staat te kijken in de zee, dan scheelt het soms wel 5 meter dat het schip dan diep vaart en dan weer heel hoog en dat immerdoor, dat is het wat je misselijk maakt en je doet br... . Daags te voren zeiden de tafelbedienden, vandaag is het er nog druk, morgen liggen ze in de hut. Werkelijk geloof ik dat er velen onder zijn die dit verlangen, dan is de drukte over moet je weten en het gelukte, dat zag men 2 dagen nadat wij Engeland hadden verlaten, toen kwamen ze 's morgens boven, heusch het was niet mooi van mij, ik had totaal geen last, en je moest lachen, al stond het nog zo leelijk, die jongens vooral met hunne praatjes, sommigen keken uit hun oogen als haringen, die, zie je, 3 maanden in de pekel hebben gezeten, ze waren totaal lusteloos, zelfs sommigen zoolang tot dat er weer land in 't zicht komt. Mijn persoon en onze kleine Marjo hebben er geen last van gehad. Ziezoo tot zoover over de zeeziekte.

De boot liep zooals gezegd, snel. De bootsgezellen zeiden als het zoo doorgaat zijn wij spoedig over, mooi zoo! De zeemeeuwen gaan vanaf het vasteland mee, niet omdat ze ons zoo aardig vonden, maar u moet weten, van uit de eetzaal komen er kisten vol brood enz. over boord en dan moet je ze zien, ik heb een meeuw zien zitten op een jampotje om de inhoud op te maken, die wij te kort waren gekomen, echter over een paar dagen blijven ze weg en dan doen wij 't zonder meeuwen, totdat we weer wat nader bij land komen. Op zekeren morgen om 6 uur kwamen wij boven en het was o, zoo koud! daar ver aan den horizon kwam iets wits opdagen. Wij hadden al eens gezegd, kwam er nu maar eens een walvisch of haai, die de eenzaamheid verbraken, maar neen dit was geen walvisch, maar een ijsberg, vandaar die vreeselijke koude. Vraag maar eens aan meester Drok waar die ijsbergen weg komen. In een oogeblik waren er veel menschen boven, dat was

nu eenzelfde berg waarop indertijd de 'Titanic' op te pletter liep en 1000 menschen meesleurde naar de diepte. Zachtjes drijven zij er langs en de 'Kodaks' tikken hem naar binnen. 4 Uur later zagen wij de ijsberg op de Nieuw-Amsterdam. Een dag later kregen wij dan eene te zien, die vlak langs ons voorbij trok, wij konden op deze een pad zien, waarover de ijsberen of zeerobben langs waren gegleden, tenminste die gevolgtrekkingen maakten wij allen. Daar kwam opeens bericht indien er niets in den weg kwam, beter gezegd, wanneer er geen tegenheden kwamen, wij den 27e Maart in Halifax aan konden komen, tegen den middag, en deze mededeeling werkt heilzaam op de zieke menschen, Het zenuwgestel kalmeerd dan, zeggen de menschen. Wij hadden 3 keer een Bioscoop vertooning gehad aan boord en een pracht preek van Ds Beets uit Amerika. Wij zullen nu maar van de zeereis niet meer vertellen. Het verveelt jullie toch misschien al lang. Woensdagavond den 26 Maart waren wij naar bed gegaan, met de veronderstelling dat het misschien de laatste nacht was aan [boord van] de boot. Donderdagmorgen om 4 uur lagen wij opeens stil en jawel nu nog vroeger dan men zeide, waren wij te Halifax. De meesten stonden op om nu dan toch eens te zien waar wij waren en of het nu werkelijk zoo was, dat zou me wel wat wezen, natuurlijk de moeite niet waard, om er naar om te zien, zoo'n woestijn of het begin van een woestijn. Wij bleven stil liggen en konden in de donkerte wel zien dat er land was en hoog. Waren het boomen of bergen of een uitgebrand bosch misschien? Toen het licht werd bleek het

inderdaad anders. O wat keken wij de oogen uit. Halifax is een groote stad, met schitterende schoone natuur. Hooge torens, machtige fabrieken enz. enz., in één woord de intrede is schitterend. Daar bleven wij liggen tot er een dokter aan boord kwam voor inspectie en om ongeveer 9 uur v.m. gingen wij van 't schip, meer dan de helft van de reizigers gingen naar Canada en de kleinste helft naar de Vereen. Staten. Daar moesten wij weer passeeren douane, dokters, inspectie voor dit en inspectie voor dat, de koffers los en bezien en als men den Bijbel heeft is het voor mekaar. Want meestal hebben de communisten, die zij er niet willen hebben, blijkbaar die niet in de koffers en als men dan maar geen verboden invoer heeft gaat men de boel klaar maken voor den reuzentrein die al staat te wachten voor vertrek landwaarts. Hier blijven wij voorloopig, een volgende keer als ik niet te druk ben eens wat meer over de verdere reis. Afsproken dus, dan beginnen wij in Halifax. Vele groeten van ons allen aan alle Heinosche Vrienden en Kennissen ook namens mijn vrouw.

Uw aller oude kennis en vriend.

A. Havinga.

Burlington, 19 May 1930.

Canada Ont.

Hoe het de familie Havinga verder is vergaan, is ons niet bekend. Misschien zijn er lezers, die daarover meer kunnen vertellen.

J.K. Pruim-Reinders.

CORRECTIE DECEMBERNUMMER 1998

In mijn artikel 'Geschiedenis van het erve Holtermans aan de Oude Wetering te Lierderholthuis' is een foutje geslopen.

Op pagina 76, linkerkolom, 5e regel van boven staat:

'Holtermans aan de Oude Wetering' en ligt in wijk E in het Broekerrot.

Dit moet zijn: 'Holtermans aan de Oude Wetering' ligt in het Heerenbrinksrot en kadastraal in wijk E, het Broekerrot.

G.A. Hutten

Wie is wie?

Deze keer een foto van de kleuterklas van de Openbare Lagere School uit de jaren vijftig. Hopelijk komen hier wel weer reacties op.

Wie herkent deze kinderen en leidster? Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

Op de foto, geplaatst in het decembernummer van 1998 is helaas geen enkele reactie binnengekomen.

Mocht iemand zich alsnog de namen herinneren, dan horen wij dit graag van u.

Uit de school geklapt (3)

In het kontaktblad 'Omheining' van december 1998 plaatsten wij een schoolfoto uit 1892. Hierop hebben wij helaas geen reactie ontvangen. Nu treft u twee foto's aan uit 1898, het kroningsjaar van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina. Op de foto met de onderwijzeres, staat op de lei, aan de voeten van de leerlingen, geschreven O.L. School Heino No 2. Op de foto met de onderwijzer staat op de lei O.L. School Heino No 6. De foto's genummerd 1, 3, 4 en 5 zijn niet in ons archief aanwezig. Misschien heeft één van u deze foto's nog in bezit. Zo ja, dan maken wij daar gaarne een kopie van.

Wat betreft foto No 2. zijn ons de volgende personen bekend: de onderwijzeres is Maria Wind, geboren Zwolle, 10 augustus 1872. Zij was in kost bij het hoofd der school en vertrok op 8 februari 1926 naar Rotterdam. Het meisje naast haar met een kraag van kant op haar jurk, is Marie Hazelhorst, geboren Heino, 14 maart 1890. In dezelfde rij, derde van rechts, Johanna Lindeboom, geboren Heino, 3 september 1890. De jongen op de voorste rij, tweede van rechts, is waarschijnlijk J.F. Dingerink en vijfde van rechts waarschijnlijk Gerrit Vorrink.

Wat betreft foto No 6. zijn ons de leerlingen, die op deze foto voorkomen niet bekend. De onderwijzer is vermoedelijk de hoofdonderwijzer. In die tijd was Sytze Kuipers, geboren Wijmbritseradeel, 29 oktober 1866, hoofd der school. Hij werd in oktober 1894 benoemd als opvolger van de heer Leistikow en vertrok in februari 1902 naar Gendringen.

Werkgroep documentatie:

Manna Stavorinus, de Haarstraat 25,
8141 EW Heino, telefoon 0572-392586.

Jennie Pruim, Acacia 25, 8141 TL Heino,
telefoon 0572-391986.

De werkgroep is elke maandagavond in de verenigingsruimte aanwezig van 20.00 tot 22.00 uur en daar te bereiken op het telefoonnummer 0572-394562.

*Wie heeft voor de
Werkgroep Allegaardje nog een schoffel, hark, schop
of ander gereedschap*

U kunt het brengen maandagochtend van 10-12 uur
of de tweede woensdagmorgen van de maand in de tuin.

Foto No 2

Foto No 6

Bericht uit het Bezoekerscentrum West-Salland

Zoals u misschien weet is op de bovenverdieping van het Bezoekerscentrum op het moment de tentoonstelling **'Huishouden uit de tijd'** te zien. Dit is een tentoonstelling van oude huishoudelijke artikelen die bijna allemaal afkomstig zijn uit de collectie van Omheining. Dank zij de vele schenkingen van diverse leden heeft deze vereniging in de loop der jaren een grote verzameling opgebouwd. Nieuwe aanwinsten worden door de werkgroep Historische Gebruiksvoorwerpen gerepareerd, genummerd, in het catalogus-systeem opgenomen en daarna in de kelder of boven in de verenigingsruimte opgeborgen. Tijdens open dagen is er altijd veel belangstelling voor deze oude voorwerpen. Het leek het Bezoekerscentrum en Omheining daarom een leuk idee om eens samen een tentoonstelling te organiseren van een deel van de collectie. Als thema werd voor het huishouden gekozen.

De tentoonstelling geeft een beeld van het huishouden zoals dat er in de eerste helft van deze eeuw uit zag. Nog helemaal niet zo lang geleden eigenlijk, hoewel de verschillen met nu enorm zijn. Velen van u hebben waarschijnlijk zelf nog gewerkt met wasbord en tobbe. Anderen hebben misschien gezien hoe hun moeder zich een tennis-arm draaide aan een van de eerste handwasmachines. Voor de jeugd van tegenwoordig ligt dat al heel anders. Toen wij de kinderen van Brinkzicht één van de oude wasmachines uit de tentoonstelling lieten zien en ze vroegen te raden wat dit voor een apparaat zou kunnen zijn, kregen we als antwoord: 'een frituurpan!'.

Behalve artikelen uit de verzameling van Omheining zijn in de tentoonstelling ook veel voorwerpen te zien die we in bruikleen hebben gekregen. Vaak hoefden we er niet eens om te vragen en kwamen mensen spontaan de spullen brengen. Zo kregen we van een familie uit Heino een Leonidas prijscourant uit 1913 te leen, een soort Wehkamp-catalogus avant la lettre dus. Er staan een aantal mooie huishoudelijke artikelen in aangeprezen, maar het leukste vonden wij

zelf de bladzijde met 'schertsartikelen'. Hoewel ze niets met het huishouden te maken hebben wilden wij u toch even laten meegenieten van een paar staaltjes van het merkwaardige gevoel voor humor dat men er in die tijd op na hield.

No. 3369. Muzikale stoelzitt.
wordt op een stoel gelegd en wanneer men zich neerzet, hoort men een muzikalen toon, tot schrik van den zittende.
Prijs 18 ct.

No. 5419. Elec-trische drukknoop. kan overa opgestoken worden, de knop is van een speld voorzien, welke bij druk in den vinger prikt.
Prijs 20 ct.

Illustraties:
Leonidas Prijscourant 1913 en
Uitgeverij Skarabee, Laren N.H.

No. 1680. Stink-sigaar. Nieuwste verrassings-artikel. Het is een gewone sigaar, die met iets gevuld is, wat bij ontbranding een geweldigen stank veroorzaakt en de rookers onwel doet worden. Zij brandt als een gewone sigaar op en ziet er ook als een gewone sigaar uit.
Prijs 3 ct.

Tenslotte willen wij u natuurlijk van harte uitnodigen om een bezoek te brengen aan 'Huishouden uit de tijd'. En wanneer u dan toch in het Bezoekerscentrum bent: vergeet ook onze vaste expositie 'West-Salland binnen en buiten' niet!

'Huishouden uit de tijd' is te zien tot eind maart op de bovenverdieping van het Bezoekerscentrum aan de Canadastraat in Heino.

Openingstijden: iedere dag behalve zondag van 10 tot 16 uur.

Donald Touwen
Liesbeth Klunder

Wule zekt det zo (19)

Deur die deure

A'j het weurdtie 'weer' op zien Nederlands uutsprekt en doarnoa op zien Heino's, dan heur ie een opmärkelijk verschil. Det is zo bie heel wat woorden. Doe hetzelfde ok mār es met: meer, zeer, geweer.

Bie woorden met een *oo* en een *eu* is det net zo: toren, koor, woord; deur, geur, gezeur. A'j goed luustert heur ie der in oonze streektaal op 't èende iets van een *a* in. Wie hebt hier te maeken met een heel ampātte klank, die ik persoonlijk ärg mooi vinne.

Het zal oe opvallen, det het ommoal woorden bint met een *r*. Kiek, en doar zit 't em noe net in, in die *r*. Platproaters, zoas wule, hebt met disse klank helemaal gien muute, mār luu die oonze taal niet kent, well! In oonze streektaal cursus loate wie de cursisten dan ok een aantal zinnegies hārdop lêzen um disse klank goed onder de knie te kriegē, bv.

- goa tammee mār doar deur die deure;
- in gekokte perē mu'j niet reuren;
- een beer van een keerl.

Dan is ter vanzelf nog het probleem van de spelling. Wie bint er veurstander van de'w oons doar, bie wieze van spreken, niet al te druk över mut maeken. Wie mut niet proberen um veur disse klank een schriefwieze uut te

vinden. 'Keerl' zolle wie dan ook nooit schrijven als 'kjal' of zo. Over het algemeen mu'w niet proberen um een woord precies zo te schrijven a'w het uutsprekt. Det doe'w in het Nederlands ok niet: wule zekt 'vurrukku-luk', mār zo goa'w het niet schrijven. Wie schriefft 'bok' en 'hok' toch ok allebeide gewoon met een *o*, terwiēl det de klank niet dezelfde is, luuster mār es goed. Een mooi veurbeeld uut het Engels is het woord 'baseballmatch' (met driemaal een *a*), de'w ongeveer mut uutspreken as 'beesbōlmetsj'. Wie schriefft 'trottoir' toch net as in 't Frans, terwiēl de'w 'trottwaar' zekt. En klinkt de Nederlandse *aa* in 'haar' as 't puntie bie 't poaltie kump, niet een klein bettie aans as in 'haan'? En goa zo mār deur!

Nee, loa'w met de schriefwieze mār zovōlle meuglijk ansluten bie de spelling in het Nederlands, det is veur mēensen, die oons plat wult lêzen wel zo makkelijk. En de juiste uutspraak dan? Wel, die mu'j, net as bie elke vremde taal, leren deur goed te luusteren en vōlle te oefenen. Dan kom ie der wel achter hoe of wule de woorden zekt.

Henk van der Veen sr.

Boerderij- en Veldnamen (11)

Om de gegevens omtrent de boerderij- en veldnamen zo volledig mogelijk te krijgen, worden archiefstukken opgezocht en nagelezen. Deels in het Rijksarchief en deels in het Gemeentearchief te Zwolle. In het laatste kwam ik het 'Tijdrekenkundig Register - Aanhangel 1225-1496' van Mr. J.I. van Doorinck, archivaris van Overijssel, tegen.

Het betreft hier aantekeningen van de judicaal (rechtspreker) van de Bisschop van Utrecht. Uit enkele boekwerken worden dan

alleen die zaken genoteerd, die op Heino betrekking hebben.

Zo wordt op 21 april 1381 'Veeldinge tegen den volgenden regtdag ontboden' om te getuigen dat hij 'de wasteekens¹⁾ namens de Heeren van Belleheem (het klooster Bethlehem te Zwolle?) gebracht heeft op het goed te Creyenscote'.

En op 15 juni wordt Herman van Vilster vrijgesproken van 'den eisch van Grete (Griet) Creijenscoten'.

Het erve De Kraaienschot bij de Nieuwe Wetering heeft dus al een heel stuk geschiedenis achter zich liggen en was ook toen al wel eens in het nieuws.

Zo nu en dan worden door de werkgroepleden in het archief oude stukken opgevraagd om na te gaan of en wat er over een bepaald erve al eens geschreven is. Dan kom je tot de ontdekking dat het lezen van deze stukken niet altijd even eenvoudig is en dat vele stukken vrijwel onleesbaar zijn. Onleesbaar betekent in dit geval, dat je eerst iets van de oude handschriften moet afweten alvorens een en ander te kunnen lezen. En de stukken die al eens 'vertaald' (getranscribeerd) zijn, geven vaak weer andere problemen, alleen al vanwege het woordgebruik.

Uit het handschrift van de judiciaal van Floris van Wevelinckhoven (1380-1393), 50e bisschop van Utrecht staat genoteerd d.d. 12 augustus 1383:

Heer Frederic van der Eze en Sweder zijn zoon stellen voor Mijn Heer Heman van der Eze, Arnd Stumpe, Henric van Oestenwolde, Jan Catreep, Aelbert Mulert, Rolof Weve, als erfgenaam van zijn vader en van Hessel Wulviken de erfgenamen van Jan Swederssoen, die van Tijmen Morriaen, Dirk den Borchgreve, Ludike van Eerde en Berend Morriaen in het bezit van den hof te Luttenborch, van de tienden te Luttenborch in het kerspel Raalte, van het goed te Creijenscote ter Heijne, van het goed dat de heer Frederik te Ittersum heeft liggen en van het Mastebroek daaruit geslagen in het kerspel van Zwolle, met alle toebehoren, om daaruit de rente te beuren van 27 oude gouden schilden per persoon of 324 oude schilden in het geheel. Zij zullen de goederen onder zich houden tot aan de gehele aflossing der schuld en jaarlijks

van de gebeurde gelden rekening en verantwoording doen aan Frederic en Sweder. Tegenwoordig: Henrick die Suer, Wolter Machorissen, Wolter Stelling, Dirc van Hackfoerd en Hugu Duwer.

Op 23 september 1389 wijst Albert Mulard een ordel²⁾: *zoo Johan van Creijenscoten niet verschijnt bij schijnende zon en het zijn sterfmedic dag is, zoo is hij vellich van der vredeinge ende aensprake van Johan Hagen als momber³⁾ van Aleyd ter Dorreheijden en haar kind.*

Van diverse boerderijen is in de loop der tijd de schrijfwijze van de naam aardig veranderd.

- De Sallandse hoevenlijst van 1300 levert al de volgende naamsgegevens op:
Crayenscote, Craeyenschote de bonis Holdthusen en de Krayenschote.
- Zo werd te ter Heyne Creijenscote(n) in 1381 tot Kreyenschote in 1792.
- In de regestenlijst van 10 november 1573 komen we tegen:

Seygher van Rechteren, richter ter Heyne, oorkondt, dat Johan van Rechteren verkocht heeft aan Derick van Venen, droogscheerder⁴⁾, een losrente van 9 goudguldens en 1½ oort 'sjaars, gaande uit de erven Kreyenschatte en Rosendal, gelegen in het kerspel en gericht van der Heyne.

J. Peters

Noten:

1. wasteeken of wasteiken: zegel, waarschijnlijk een afdruk van het rechterlijk ambtszegel in was; bron: J. Verdam; Middelnederlandsch Handwoordenboek.
2. ordel: oordeel, vonnis.
3. momber: voogd.
4. droogscheerder: lakenbereider.

Op de ledenavond van 16 november 1998 waren ongeveer 70 leden aanwezig. De heer J. Teeuwen uit Lochem vertoonde dia's met als onderwerp 'Oud Achterhoeks landleven'.

De kerstwandeling trok 667 wandelaars, de zwartwandelaars niet meegerekend. Er werd gewandeld over de landgoederen van "Den Alerdinck" en de "Colckhof". Met medewerking van de familie Harink en de heer Koning werd van een consumptie en een kop koffie genoten.

Voor de algemene ledenvergadering op 30 maart treft u bij dit kontaktblad 'Omheining' de vergaderstukken aan.

Schenkeningen

- Van de heer G. Bartels, Bendijksweg 25, een foto van het boerderijtje van zijn grootouders, de familie Kolk aan de Stationsweg.
- Van mevrouw B. Hondeveld-Wilms, Pinksterbloem 5, 4 pakjes Radion zeepoeder, 4 pakjes Presto zeepoeder voor glaswerk, 2 pakken amateurtabak van I. Spanjer te Rijssen, krantenknipsels en papieren van de heer G.W. van der Vegt.
- Van de heer B.H. Jalink, Slennebroeker 17, Dalfsen Heleconieuws 1985 t/m 1991.
- Van Ellen Kleinlangevelsloo, Nijmegen, het boekje "Het Sallandse dialect", door haar geschreven in opdracht van de vakgroep Algemene Kunstwetenschappen Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Van de heer B.J. Lindeboom, Paalweg 11A, foto's van oud Heinoërs en een chocoladeblik van het merk Van Houten.
- Van mevrouw E.W. Middag-Brinkman,

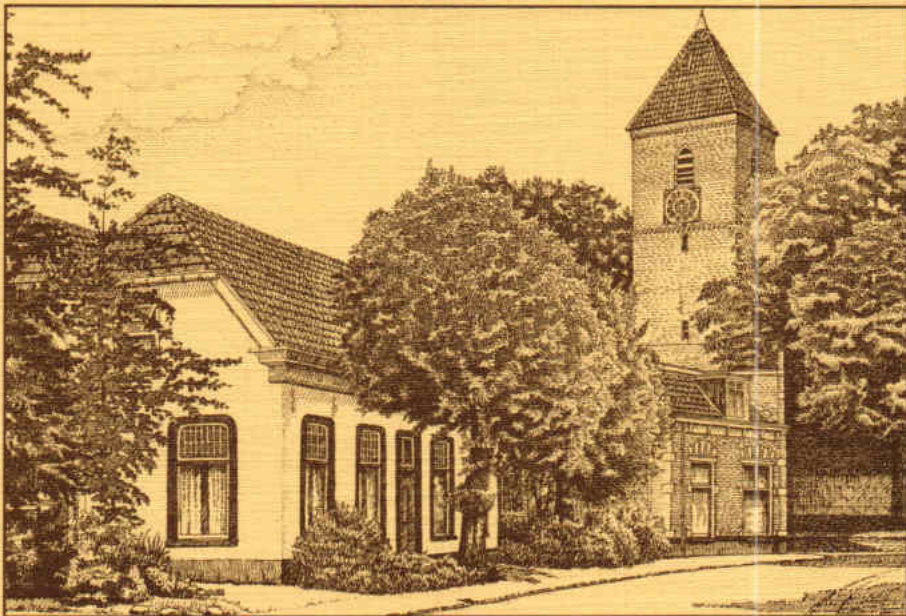
Lijsterbes 3, een medicijndoosje van dokter Van der Flier, een speldje veilig verkeer, een speldje plattelandsmisjes, mutsenbellen voor een rouwmuts en een belletje, dat werd bevestigd aan een paardenhoofdstel als de wegen glad waren, zodat men paard en wagen kon horen aankomen.

- Van mevrouw J.H. Morrenhof-van Telgen, Culemborg, een verzameling 'Kerkklokken' 1949 t/m 1970.
- Van mevrouw R. Roesink, Kanaaldijk N1, Dalfsen, een heideborstel voor het schoonhouden van klompen.
- Van de heer G. Siebert, De Cingel 23, stukken betreffende het Trefpunt in Laag-Zuthem.
- Van de heer G.C. Stapel, de Cingel 15, een kolenkachel, een kolenkit en een vuilnisemmer.
- Van mevrouw J. Ulderink-Stegeman, Tulpenboom 32, een heideborstel.
- Van de heer G.A. v.d. Vegte, Kloostermanshof 18, het reglement van de onderlinge paardenverzekering en het reglement der onderlinge rundveeverzekering.
- Van de heer J.H. Wagendorp, R. v.d. Beekstraat 4, een typemachine.
- Van de heer G.J.A. Rientjes uit Zwolle een diskette met o.a. een transcriptie van delen van het oud-rechterlijk archief van Heino.

Voor deze schenkingen weer onze hartelijke dank.

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

19e JAARGANG - NUMMER 2 - JUNI 1999

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid

f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar

Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,

Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino - secretaresse

H.J. Wessels,

De Horst 18, 8141 BA Heino - penningmeester

G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

M.S.H. Donath-Hoppen

Plataan 13, 8141 SM Heino

G.J. Hageman,

Vlaminckhorstweg 28, 8141 GG Heino

G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

W. Schuring

De Cingel 5, 8141 BV Heino

L. Slurink,

Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Vacant

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,

Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

7. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino

tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino

D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

H.J. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino

A. van de Wetering, De Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
19e jaargang - nummer 2 - juni 1999

INHOUDSOPGAVE

blz. 26	Van de redactie
blz. 27	Het erve Lierderholthuis aan de Oude Wetering in Heino. De ontwikkeling van boerenerve tot kerkdorp (2) - Drs. G.A. Hutten, Kesteren
blz. 37	Nieuws van de werkgroep Streektaal - M. Wolfkamp-Hansman
blz. 38	Sprekende foto's (43) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 39	Wule zekt det zo (20) - Henk van der Veen sr.
blz. 40	Uit de school geklapt (4) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 43	Naar de boeren (1) - Th. Overmars
blz. 45	Van de werkgroep Kruidentuin 'Allegaardje'
blz. 46	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 46	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 48	Van de bestuurstafel

Van de redactie

Voor u ligt het laatste voorjaarsnummer van deze eeuw. In dit zomer-nummer van ons tijdschrift 'Omheining' vindt u het beloofde tweede deel van het artikel van de heer G.A. Hutten over de ontstaans-geschiedenis van het kerkdorp Lierderholthuis. Niet alleen geïnter-esseerden in onze plaatselijke geschiedenis, maar ook de genealo-gen onder u zullen dit artikel weer hooglijk kunnen waarderen.

Ook krijgt het artikel 'Guusje', dat mevr. T. van Tijen-Baurichter ons een aantal jaren geleden stuurde, een vervolg en wel door de ver-slagen van twee deelnemers aan de kindertransporten, die in de hongerwinter 1944-1945 deze streek aandeden. In dit nummer het eerste deel, het relaas van de heer Th. Overmars.

Daarnaast hebben wij weer de gebruikelijke bijdragen.

Helaas heeft onze oproep voor 'De Olde Deuze' nog geen gehoor gevonden, maar met de zomer in het vooruitzicht schiet u, mijmerend in het zonnetje, wellicht nog iets te binnen.

Wij horen het graag van u. En ook andere bijdragen zijn nog steeds welkom. Hoe gevarieerder, hoe beter voor ons tijdschrift.

Wij wensen u een mooie, zonnige zomer en een fijne vakantie.

De kopij voor het septembernummer moet uiterlijk 1 augustus (liefst eerder) in ons bezit zijn.

Het erve Lierderholthuis aan de Oude Wetering in Heino

De ontwikkeling van boerenervé tot kerkdorp (2)

*De huisplaats/boerderij op het erve Lierderholthuis aan de Oude Wetering onder Heino.
Foto: Wim B. van Pijkeren.*

Een woord vooraf

Het kerkdorp Lierderholthuis heeft, zoals wij de vorige keer hebben gezien, zijn naam als vanzelfsprekend gekregen van het eeuwenoude gelijknamige boerenervé aan de (nu gedempte) Oude Wetering. In grote lijnen is toen aangegeven dat ontstaan en ontwikkeling van dit dorp is gelegen in het gegeven, dat er in 1685 op dit erve, onder bescherming van de katholieke gebleven adellijke familie Van Oldenneel tot de Heerenbrink, een schuurkerk was gebouwd voor de katholieke gebleven bevolking, zodat zij een vaste plek hadden om te kerken. In deze regio was men, ondanks alle maatregelen van de kant van de Overheid, overwegend katholieke gebleven. Het proces van protestantisering, in 1580 van bovenaf opgelegd met de confiscatie van de kerken in Heino, Wijhe en Raalte, evenals

elders, kon een eeuw later in deze regio niet als geslaagd worden beschouwd.

Hoewel de uitoefening van de katholieke godsdienst streng verboden bleef, heeft de Overheid dit kerkje niet durven opheffen. Godsdienstvrijheid was er echter niet. Zo was het verboden om de kinderen katholiek te laten dopen. Dat moest derhalve in het geheim gebeuren. Vandaar dat er in deze regio vóór 1756 geen katholieke doop- en huwelijksboeken voorhanden zijn. Hebben priesters indertijd ter bescherming van hun gelovigen hiervan geen aantekening gemaakt of was het een maatregel van hogerhand, waardoor katholieken in hun verdere leven niet hun katholieke identiteit konden aantonen? In Heino staan in het hervormde doopboek in ieder geval geen katholieken vermeld, enkele uitzonderingen daargelaten.

Het voortbestaan van het kerkje werd in 1748, na het overlijden van pater Van Gorp, precair, omdat de Drost van Salland op Lierderholthuis geen priester meer duldde. De 'Heynsen' moesten maar kerken in Raalte en dat betekende in feite het einde van het kerkje op Lierderholthuis. Dank zij de grote persoonlijke inzet van Hendrik Arent van Oldenneel tot de Heerenbrink, heeft de katholieke bevolking van Heino toch weer een priester gekregen. Zijn gevecht met de Drost van Salland was in feite een strijd om de macht en is tastbaar uit zijn vele brieven, die hij op de Heerenbrink heeft geschreven. Hendrik Arent van Oldenneel eiste vrijheid van godsdienst voor 'zijn boeren' en boekte langzaam maar enig succes. Zo schreef hij op 28 augustus 1749 dat hij 's maandags wederom bij de Drost was geweest om een nieuwe priester toegelaten te krijgen maar niets gedaan had kunnen krijgen. Maar: 'Hij [de Drost] seyde mij dat hij het verbod wegens het bedienen der zieken op mijn verzoek ingetrokken hadde'. Stervenden hadden kennelijk lange tijd geen troost nodig gehad. Het duurde vier jaar voordat zij weer een priester hadden. Verheugd schreef Van Oldenneel op de Heerenbrink op 6 december 1752: 'Wij hebben op Sint Andriesdag [is 30 november, feestdag van de apostel Andreas] den eersten dienst op 't Lierderholthuys gehad, sullende den Raalter Heer op den anderen keer [de andere zondag] de diensten daar doen'.

In 1793 is het erve Lierderholthuis, waarop het kerkhuis en een boerderij stonden, verkocht. Hoe dit erve uitgroeide tot een kerkdorp zal nu in enkele grote lijnen worden weergegeven.

De situatie in 1795

Bij de verkoop in 1793 is er nog helemaal geen sprake van een dorp. Dat zal nog geruime tijd duren. De volkstelling van 1795 geeft ons een beeld dat langs de Weteringen alleen een aantal verspreid liggende boerderijen staan. Het beroep van de bewoners is huisman, als men een eigen bedrijf had, of kater, indien men een keuterplaatsje had en daghuurder was. Het is een puur agrarisch gebied. Een

middenstand is er in die tijd nog niet. Evert Kraijenschot, de nieuwe eigenaar van de boerderij op Lierderholthuis, blijkt ook kas-telein te zijn. Hij heeft er als agrariër een café bij. Kerk en café horen in een roomse cultuur bij elkaar. Op het Arendshuis naast hem woonde zijn neef Lucas Rosendaal, die schoenmaker was. Tussen hen in woonde pastoor Cordesmeijer. Uit enkele akten is bekend dat op Klein Holthuisen, aan de andere kant van de Wetering, Mannes Averdijk woonde; die was timmerman. Aan de Nieuwe Wetering bij de molen woonde molenaar Jan Hartgens. Daar vlakbij woonde bakker Herm Jan Snel. Dat roept de vraag op waar dan die ruim zeshonderd kerkgangers woonden, die zondags op Lierderholthuis kerkten, waarvan pastoor Thale in 1779 aan de Ridderschap van Overijssel schreef, zoals de vorige keer is vermeld. De volkstelling van 1811 geeft ons een antwoord. Want daarin is niet alleen de samenstelling van de bevolking vermeld naar mannen en vrouwen, jongens en meisjes, maar voor het eerst is ook de kerkelijke gezindte van de bewoners weergegeven.

De volkstelling van 1811

In 1811 heeft de Burgemeester van Heino vastgesteld dat de bevolking van de gemeente Heino 836 personen betrof, waarvan er 201 in het dorp en 635 verspreid woonden in de buurschappen. Hij vermeldt verder nog dat bijna alle inwoners van Heino landbouwers zijn en dat zelfs de winkeliers in kruideniers- en andere waren, die maar gering in aantal zijn, en de ambachtslieden zich voor een deel met de landbouw bezig houden.¹⁾ De verdeling van de bevolking naar buurschappen (in Heino werden dat rotten genoemd) is in 1811 als volgt: (zie tabel).

De begrenzing van de rotten heeft Bieleman in zijn boek over Heino weergegeven op pag. 37. Het overzicht verschaft ons een goed beeld van het aantal katholieken en protestanten in Heino en hun spreiding. In het algemeen kan men stellen dat de Reformatie na ruim twee eeuwen niet die invloed op het

Wijk	Aantal echtparen	Aantal bewoners	R.K.	N.H.
Dorperrot	34	201	99	102
Veldhoekerrot	29	153	101	52
Zandsteegrot	17	101	37	64
Holtermansrot	34	168	99	69
Heerenbrinksrot	17	116	90	26
Broekerrot	12	97	38	59
Totaal	143	836	464	372

kerkelijk leven van de bewoners in Heino heeft gehad als men mogelijk verwacht had. Ook wordt duidelijk dat de katholieken toch wel verschrikkelijk ver moesten lopen voor zij op Lierderholthuis aankwamen.

Voor het grote aantal katholieken in de Veldhoek - van de 29 gezinnen waren er 20 katholiek - heb ik geen verklaring kunnen bedenken; het Zandsteegrot had 8 katholieke gezinnen; het Holtermansrot, dat is de omgeving van het Rosendaal, telde 18 katholieke gezinnen; van de 17 gezinnen op het Heerenbrinksrot waren er 13 katholiek, waaruit duidelijk de invloed van de katholiek gebleven Van Oldenneels op de Heerenbrink blijkt. Wiens brood men eet, diens taal men spreekt. Tot mijn verbazing telde het Broekerrot slechts 5 katholieke gezinnen; Evert Kraijenschot; Jan Rosendaal op het Arendshuis; Derk Meijberg op de Meijberg; de familie Smits op de Boerdijk en de familie Kamphof op het Neurink.

Maar de parochianen van Lierderholthuis kwamen niet alleen uit de gemeente Heino; wij moeten ook over de gemeentegrenzen heen kijken. Want het blijft tot heden opvallend dat over een heel gebied langs de Oude Wetering de bewoners katholiek zijn, wat mogelijk ook verklaard moet worden door de invloed van katholiek gebleven adel in de zeventiende en achttiende eeuw. Zo woonden er in 1811 in de buurschap Wechterholt in de gemeente Wijhe in totaal 308 personen, van wie er 153 R.K. waren en 155 N.H.; in de buurschap Tongeren woonden 567 personen, van wie er 238 R.K. waren en 329 N.H.

Maar ook in Herxen en Windesheim woonden katholieken, die naar Lierderholthuis kwamen. Uit het doopboek van Lierderholthuis blijkt dat er tussen 1812-1830 in Herxen 12 katholieke gezinnen woonden en in Windesheim 7. Tot slot dient vermeld te worden dat de buurschap Lenthe tot 1818 geheel tot het schoutambt Dalfsen behoorde. Ook uit Lenthe zullen katholieken op Lierderholthuis hebben gekerkt.

Een wandelroute

De tabel maakt duidelijk dat de bewoners in het Heerenbrinksrot - het gebied tussen de Oude- en Nieuwe Wetering - in 1811 bijna allemaal katholiek waren. Voor de geschiedenis van dit gebied en voor het behoud van boerderijnamen als cultureel erfgoed is het goed te laten zien welke bewoners een bijdrage tot de instandhouding van het kerkje hebben geleverd. Met de ambtenaar uit 1811, die toen de huizen van een huisnummer voorzag en uitvoerig de persoonsgegevens registreerde, maken wij er een wandeling van. Als plattegrond beschikken wij over de kadasterkaart, waarmee in 1818 een begin werd gemaakt en die in 1832 uitkwam. Het Heerenbrinksrot is wijk E. Vanwege de toegestane omvang van dit artikel volgt echter een zeer summiere beschrijving.

– De eerste boerderij, die wij aandoen is de **Kraijenschot**, waar nu de familie Jetten woont. De plaats wordt al in 1381 vermeld in contacten met Zwolle. Het huis kreeg nummer 117. De familie Kraijenschot was katholiek.

In 1811 woonde er Jan Tutert, weduwnaar van wijlen Gesina Kraijenschot. In 1846 verkoopt zijn dochter Gerritdina Kraijenschot de boerderij aan de heer Sandberg uit Zwolle, die protestant was. Sindsdien wonen er protestanten. Een weinig verder ligt de boerderij **het Loo**, pas gebouwd in 1846 en bewoond door katholieken.

– Wij volgen het kerkpad naar de Oude Wetering. Het eerste huis aan de Oude Wetering is het **Jan Klaassen**. Dat kreeg nummer 118. In 1682 wordt het als keuterplaats vermeld en is dan eigendom van Van Oldenneel. De bewoners zijn vanouds katholiek. In 1817 kocht Jan Mensink, die in 1805 hier ingetrouwd was, deze boerderij van baron Knoppert. Vanaf 1805 tot heden woont hier de familie Mensink.

– Daarnaast ligt de boerderij **het Laurens**, ook **Pellen** genaamd. Dat kreeg nummer 119. Ook deze plaats wordt al in 1682 genoemd als keuterplaats en is eigendom van de Van Oldenneels. In 1811 woonde er Zwier Klein Heerenbrink, die in 1817 deze plaats kocht. Hij was katholiek en de plaats bleef na hem bewoond door katholieken. Thans woont hier de familie Wellenberg.

– Aan de Herenbrinksweg, die vroeger Cornelisstege werd genoemd, stonden in 1811 halverwege twee huizen, de boerderij en het adellijk huis **de Heerenbrink**. Lang is dat één geheel geweest: **het erve de Heerenbrink**. Op de boerderij, welke heden ten dag nog als erve wordt omschreven, woonde indertijd Joost Cornelis. Het huis kreeg nummer 120. De bewoners waren uiteraard katholiek. In 1811 nam zijn zoon Hendrik Joosten de naam Klein Heerenbrink aan. Wie in Nederland deze familienaam draagt vindt hier zijn oorsprong. In 1818 werd Hendrik Klein Heerenbrink eigenaar. Steeds hebben op deze boerderij katholieken gewoond. Thans woont er de familie Kortstee.

– Naast de boerderij lag het adellijk **Huis de Heerenbrink**, omgeven met een gracht, waarvan de sporen nog duidelijk te zien zijn in het weiland. Hier woonde enkele eeuwen de adellijke familie Van Oldenneel. In 1811 woonde er baron Knoppert, die gehuwd was met Alexandrina van Oldenneel. Het huis, dat

nummer 121 kreeg, is in 1840 voor afbraak verkocht alsmede één van de bouwhuizen. Het andere bouwhuis werd verbouwd tot boerderij, waarvan in 1876 Hendrik Luttenberg eigenaar werd. Thans woont er de familie Hollak. Vanaf 1600 hebben hier katholieken gewoond.

– Terug naar de Oude Wetering. Daar aangekomen woonde in de rechterhoek de familie Bouwhuis; zij zijn bejaard en allen waren ongehuwd. Op de kadasterkaart wordt het pand **de Ouderdom** genoemd. Het kreeg nummer 122. De familie Bouwhuis was katholiek, zo ook de latere bewoner smid Middeldorp.

– Naast Bouwhuis ligt het erve **Klein Holthuisen**. Hier woonde in 1811 Mannes Averdijk, die timmerman was. Het huis kreeg nummer 123. Vanouds hebben hier katholieken gewoond. In 1827 kocht Geertman deze boerderij. Vandaar de naam **Geertmanshoeve**. Ook hij was katholiek. Thans woont er de familie Ogink.

– Daarnaast ligt de boerderij het **Holtermans**, welke ik reeds in december 1998 heb beschreven. Deze plaats, waarop in 1811 Geertman als pachter woonde omdat de eigenaar was overleden, kreeg nummer 124. Ook hier hebben altijd katholieken gewoond.

– Een weinig verder stroomafwaarts staat het huis van Evert **Engbers**. Hij is schipper en wordt daarom ook Evert Schipper genoemd. Het huis kreeg nummer 125. Evert was hervormd.

– Via het kerkpad lopen wij nu naar de Nieuwe Wetering. De huizen aan de linkerkant van de Nieuwe Wetering liggen ook in het Heerenbrinksrot. We komen bij een huis, bewoond door Jan Hulsebosch en zijn vrouw, dat nummer 126 krijgt maar dat ik niet kan situeren. De bewoners waren katholiek.

– Het volgende huis, dat aan het water ligt, draagt de naam **de Witte Leeuw** en wordt bewoond door Frederik Meijman. Dat krijgt nummer 127. In 1807 werd dit pand door hem aangekocht van bakker Herm Jan Snel, die het in 1796 had laten bouwen. Meijman was bakker en had er een café, waarin publieke verkopen plaats vonden. De familie Meij-

man was katholiek, zo ook de bewoners na hem. Thans woont er de familie Lipman.

– Even verderop, richting Hubertsbrug, woonde Evert Lindeboom bij de **molen**. Hij was koopman in hout en getrouwd met Gesien Hartgers, de molenaarsdochter, en zij hadden een bakkerij. Gedurende enkele eeuwen heeft hier een korenmolen gestaan. Het huis kreeg nummer 128 en in 1811 woonde er 9 personen, van wie er 8 hervormd waren. De molenaar, Joseph Kelderman, afkomstig uit Munsterland, was katholiek. Omstreeks 1915 kwam hier Hendrik Hemels met zijn gezin wonen. De familie is katholiek. Thans woont hier mejuffrouw Hemels.

– Iets terug in het land ligt de boerderij **de Schiphorst**. In 1811 woonde er Jan Vonderman met vrouw en kinderen. Zij waren katholiek. Het huis krijgt nummer 129. Nummer 130 ontbreekt.

– Op nummer 131 woonde schipper Willem **Engbers** met vrouw en 4 kinderen. Zij waren hervormd. Bij de doop van zijn kinderen (tussen 1800-1807) staat in het hervormde doopboek als adres uitdrukkelijk vermeld: in het nieuwe huis dicht bij de molen.

– Op de hoek van de Herenbrinksweg ligt **Stegeman**. In 1802 was Albert Tutert getrouwd met Johanna Veldhuis en is toen hier gaan wonen. In 1817 koopt hij van baron Knoppert 'het erva Tutert met landerijen'. Het huis kreeg nummer 132. De familie Tutert was katholiek. Hun boerderij is bij de aanleg van de spoorlijn Zwolle-Almelo afgebroken. Daartegenover, waar nu Kappert woont, heeft indertijd het **Muntzhuis** gestaan, het huis van de Schout, dat in 1805 werd afgebroken.

– Langs de Wetering ligt even verderop het K.I. station. Op deze plek lag vroeger het erva **Vrolijken**, ook **Papenkamp** genaamd. In 1600 hoorde het al onder de Heerenbrink. In 1811 woonde er de familie Zunnabeld, die katholiek was. Het huis kreeg nummer 132 maar is in 1840 voor afbraak verkocht.

Meer huizen stonden er in 1811 niet in het Heerenbrinksrot. Het is het einde van onze wandeling en we gaan weer naar het erva Lierderholthuis, dat in 1793 was aangekocht door Evert Kraijenschot.

De familie Kraijenschot

Omdat de familie Kraijenschot in de gemeente Heino is uitgestorven volgt hieronder een fragmentgeschiedenis.

Evert Kraijenschot werd op 6 januari 1755 geboren op het erva Kraijenschot aan de Nieuwe Wetering als zoon van Gerrit Jansen an den Kraijenschot en van Janna Jansen van de Wormer of Wormgoor uit Heeten, waar nu het adellijk huis Schoonheeten ligt. Zijn vader, Gerrit Jansen - hij wordt in enkele akten ook Gerrit Rense Kraijenschot genoemd -, had in 1778 het erva Kraijenschot aangekocht van de familie Van Pallandt tot Glinthuis voor f 13.000,-. Een jaar na deze aankoop overleed de oudste zoon Jan. In 1781 overleed Gerrit Rense Kraijenschot, nalatende zijn vrouw en twee zonen, Evert en Hermannus, en een dochter, die samen het bedrijf, groot 37 ha., moesten voortzetten. Welk conflict om de macht zich in dat gezin na het overlijden van Gerrit Rense heeft afgespeeld zal wel altijd een geheim blijven. Maar in november 1782 verscheen Janna Jansen, weduwe van wijlen Gerrit Jansen op Kraijenschot, voor de Schout van Heino en droeg het gehele erva Kraijenschot, alsmede de gehele boerenvoortvaring en inboedel des huizes, over aan haar oudste dochter Gesiena Gerrits, die op het punt stond te trouwen met Jan Jansen Tutert, de schipperszoon van de overkant van de Nieuwe Wetering. Evert en Hermannus Gerrits Kraijenschot kregen 'ieder een som van twee hondert vijf en twintig gulden, dus te zamen f 450,- en bovendien ongetrouwt, zij bij ziekte of ongemak een vrije ingang in het ouderlijk huis hebben en verpleging'.²⁾ Of Evert en Hermannus nog op het bedrijf zijn blijven werken of elders knecht zijn geworden blijft een vraag. Evert koopt in december 1793 de boerderij op het erva Lierderholthuis; zijn broer Herman koopt in 1801 het erva Vrielink of Jan Dijks genaamd in de buurschap Emmen, schoutambt Dalfsen.

De boerderij op het erva Lierderholthuis lag naast het schuurkerkje, zoals de kadassterkaart uit 1832 aangeeft, en heette de 'Zoeten Inval'. Die naam moet wel door amb-

tenaren van de kadastrale landopmetingen zijn gegeven. Toen in 1858 het dorp Heino een katholieke kerk kreeg heeft pastoor Van Santen op Lierderholthuis een parochianenboek aangelegd. Boven ieder gezin schreef hij de boerderijnaam. De boerderij, waarop de familie Kraijenschot woont, heet dan **'het Stevenshuis'**. Die naam staat ook vermeld in het Doopboek van Lierderholthuis. Dat moet de oorspronkelijke naam zijn want in februari 1732 deed Maria Ursula Sophia van Hugonpoth, weduwe van Hendrik Frans van Oldenneel, bij de Schout aangifte dat haar jongste dochter Henrica was overleden en er daarom 1/10 part van het Lierderholthuis, dat bewoond werd door Jan Stevens, op haar andere dochters overging.

Intermezzo

In 1801 werd het kerkje van Lierderholthuis verrijkt met een orgel. Voor Schout Terpstra te Wijhe verschenen in dat jaar de kerkmannen Anthony Klomp en Hendrik Joosten [Klein Heerenbrink] en lieten hem weten, dat Nakman en Nijntap met goedkeuring van de Drost van Salland een huisorgel hadden gekocht voor de kerk. Dat had toebehoord aan de gewezen Schout van Heino, de heer H. van de Linde, en de koopsom bedroeg f 230,-, de gulden van 21 en 1/4 stuiver, waarboven nog een bedrag kwam omdat het orgel bij een koopman was opgeslagen. Hiervan werd een akte opgemaakt.³⁾

Een financiering

Evert Kraijenschot had van huis uit geen geld meegekregen en de aankoop van een boerderij voor ruim f 4500,- was geen kleinigheid. In 1794 leent hij f 3000,- bij de heer Albertus Sandberg, Burgemeester van de stad Zwolle. Als onderpand geeft hij 'de caterstede met de landerijen [zonder naam] op 10 december 1793 aangekocht van de Erfgenamen Van Oldenneel tot de Heerenbrink, zijnde het eerste of huisperceel van het erve en goed het Lierderholthuis, gelegen aan de Oude Wetering'. Een maand later leent hij nog f 1000,- bij Harmen Tutert en zijn huisvrouw

en geeft hetzelfde onderpand, met de vermelding dat Sandberg ook rentheffer is.⁴⁾

Een fragmentgenealogie

Evert Kraijenschot ging te Heino in ondertrouw op 30 januari 1795 en trouwde kerkelijk te Lierderholthuis op 16 februari 1795 met Geertruid, Jonge Dochter van Jannes Beumer en Antonia Albers, geboren op het Beumers onder Wijhe op 14 maart 1765. Bij hun huwelijk is hun adres: Bij het Lierderholthuis. Evert overleed al op 17 april 1814.

Kinderen uit hun huwelijk en gedoopt te Lierderholthuis zijn:

1. Gerardus Joannes, gedoopt 2 februari 1796; overleden te Lierderholthuis, gemeente Heino, op 7 mei 1827. Ongehuwd.
2. Een ongedoopte dochter begraven op 31 augustus 1797.
3. Antonia Maria, gedoopt op 29 mei 1799; overleden te Lierderholthuis op 20 november 1831. Ongehuwd.
4. Joannes, gedoopt op 14 mei 1802; overleden te Lierderholthuis op 29 juni 1881; hij trouwde te Wijhe op 11 februari 1836 met Gerridiena Herms; kerkelijk trouwden zij dezelfde dag op Lierderholthuis. Gerridiena Herms was een dochter van Gerrit Herms en Hendrika Klink; gedoopt te Lierderholthuis op 17 november 1808 en aldaar overleden op 17 maart 1868.
5. Johannes, gedoopt op 10 januari 1805; overleden te Lierderholthuis op 22 januari 1856. Ongehuwd en van beroep landbouwer en tapper.
6. Gesina, gedoopt op 15 juli 1808; overleden te Lierderholthuis op 6 mei 1870. Ongehuwd.

Evert Kraijenschot laat bij zijn overlijden in 1814 vijf minderjarige kinderen na. Zijn neef Jan Rosendaal, die na de dood van zijn broer Lucas op het Arendshuis was komen wonen en daar een winkel in levensmiddelen had, werd tot voogd benoemd. Zijn weduwe, Geertruid Beumer, hertrouwde te Heino op 10 mei 1815 met Theodorus Horstman, zoon van

Hendrik Jansen Horstman en Jannegien Derks. Hij was op 13 februari 1770 geboren te Zwollerkerspel, buurschap Berkum. Derk Horstman was van beroep bouwman, zijn vrouw tapster en boerin. Hun huisnummer is F136.

In 1829 maakten Derk Horstman en zijn vrouw Geertruid Beumer hun testament. Derk Horstman, kastelein en wonende bij het Lierderholthuis, 'benoemt zijn vrouw Geertruid Beumer en bij vooroverlijden haare kinderen in een eerder huwelijk bij Evert Kraijenschot verwekt, tot algemeen erfgenaam'. Zo doet ook Geertruid Beumer.⁵⁾ Derk Horstman overleed te Lierderholthuis, gemeente Heino, op 29 juli 1832; zijn vrouw Geertruid Beumer overleed op 23 mei 1834.

Een verbouwing

Zo omstreeks 1824 is het aantal parochianen op Lierderholthuis gegroeid tot ongeveer 860 zielen, van wie er op zon- en feestdagen 750 verplicht zijn de kerkdiensten bij te wonen. Het kerkje is veel te klein. Men staat in de kerk dicht opeen gepakt en zelfs buiten de kerkdeur met als gevolg dat een aantal mensen het voor gezien hielden. Uitbreiding was dringend gewenst. Voor de toestemming heeft het kerkbestuur, na huis aan huis langs de parochianen te zijn geweest en een inschrijving ten bedrage van f 400,- te hebben verkregen, zich indertijd rechtstreeks tot Zijne Majesteit de Koning gewend. Deze gaf zijn goedkeuring tot een vergroting van het kerkgebouw. Het Gemeentebestuur van Heino voelde zich gepasseerd. In de correspondentie en de openbare discussies zijn toen harde woorden gevallen als 'onvoorzichtig, onbillijk, geweldig en onrechtvaardig'. Op de achtergrond speelde mee dat de katholieken een kerk in het dorp wilden. De Gouverneur van de provincie Overijssel stelde in een brief dat het Gemeentebestuur 'verplicht is voor de rust der Gemeente te waken' en dit niet kon maken.⁶⁾ In 1826 werd het kerkgebouw vergroot. Dat gaf grote bedrijvigheid op Lierderholthuis. De omzet zal op het Stevenshuis wel zijn gestegen.

Enkele kadastrale gegevens

In 1832 verschijnt de kadastrale atlas en krijgen wij een duidelijk overzicht van ieders eigendom. De gegevens laten zien welke percelen Evert Kraijenschot in 1793 had aangekocht en bij enkele percelen staat ook vermeld dat er in 1827 door zijn opvolger twee nieuwe huizen zijn gebouwd. In het blok Kerkslagen, sectie E, heeft Derk Horstman de nrs. 221; 230 huis (dat is in 1793 de Willigershof, waarop in 1862 de nieuwe katholieke kerk werd gebouwd); 231; 232; 233; 234; 235; 235a (met vermelding dat het een nieuw gebouwd huis is in 1827); 236 (huis en erf: de boerderij in 1793 aangekocht door Evert Kraijenschot); 240; 241; 241a (met vermelding van een nieuw gebouwd huis in 1827); 242; 242a; 242b; 243. De percelen hebben een oppervlakte van 7 ha. 76 a. 30 ca.

Het is ook dienstig van deze historische plek hier de kadastrale gegevens van het kerkhuis Lierderholthuis te vermelden, zoals de kinderen erfgenamen Van Oldenneel dat in 1793 aan de Rooms Katholieke Gemeente hadden overgedragen. Daardoor krijgen wij een volledig beeld van deze plek. De percelen omvatten: sectie E de nrs. 237 (water; er lag een gracht rondom het kerkje met pastoorshuis); 238 (tuin); 239 (kerk, pastorie en erf); 242c (kerkhof, vanaf 1826). Duidelijk is te zien dat perceel nr. 236, boerenhuis en erf, naast de kerk, de presbytere, is gelegen. Op deze plek is later de pastorie gebouwd, zodat de boerderij, waar tot voor kort de familie Schotman woonde, nog op dezelfde plaats ligt als voorheen.

Enkele wederwaardigheden

Veel familiefeestdagen heeft de familie Kraijenschot niet te vieren gehad. Alleen zoon Joannes trouwde in 1836. Jan en zijn vrouw Gerridina Herms zijn na hun trouwdag naar Lenthe vertrokken en vestigden zich op het erve Knollen in de buurschap Lenthe. Zijn jongere broer Johan en zijn zus Gesina zijn op het ouderlijk huis op Lierderholthuis blijven wonen.

In 1856 overlijdt Johan Kraijenschot op Lierderholthuis. Zijn oudere broer Jan, van be-

roep landbouwer en wonende op het erve Knollen te Lenthe, verkoopt in februari 1856 vee en huisraad. De opbrengst bedraagt f 629,20.⁷⁾ Hij komt weer met vrouw en kinderen op Lierderholthuis wonen om het bedrijf voort te zetten.

In 1857 zijn er financiële zorgen. Jan Kraijenschot, herbergier en landbouwer, en zijn vrouw Gerridiena Herms, wonende bij de kerk op het Lierderholthuis, en Gesina Kraijenschot, zonder beroep en mede daar wonende, lenen f 4000,- bij Hendrik Wolters te Heino. Met de beschrijving wat zij als onderpand geven krijgen wij nadere informatie over de bebouwing daar ter plaatse. Als onderpand stellen zij:

1) 'de door hen bewoond wordende katerstede en landerijen in de gemeente Heino, sectie E de nrs. 221; 231; 232; 234; 235; 236 huis en erf; 240; 241; 242; 242a; 242b; 243.

2) drie huizen en erf staande en gelegen als voren sectie E de nrs. 230 huis; 235a huis; 241a huis, respectievelijk bewoond door Schouten, Vulkers, de weduwe Schouten en de weduwe Splinter'.⁸⁾

In 1858 verkopen zij aan Franciscus Martinus Schouten, van beroep winkelier en wonende aan het Lierderholthuis, van sectie E nr. 241a huis en erf met schuur en daarachter gelegen en ter zijde gelegen bouw- en tuingrond, sectie E de nrs. 240; 241 en 242a, staande en gelegen bij het Lierderholthuis voor f 900,-. Jan en Gesina Kraijenschot hadden dat geërfd van hun in 1856 overleden broer Johan, die geen testament had nagelaten en waarvan geen papieren waren.⁹⁾

Een nieuw kerkgebouw

In 1858 werd het daar 's zondags ineens stiller. In het dorp Heino hadden de katholieken een nieuw kerkgebouw betrokken. Daardoor was het aantal parochianen op Lierderholthuis sterk verminderd. Desondanks werden drie jaar later onder pastoor Van Santen plannen ontwikkeld om ook hier een nieuwe kerk te bouwen. Was de oude kerk zó slecht; was het een persoonlijke inbreng van de pastoor of speelde misschien een zeker triomfalisme een rol in de zin van:

we zullen laten zien dat wij het hier na eeuwen nóg kunnen? Het Aartsbisdom Utrecht keurde de plannen goed. Op Hemelvaartsdag, 14 mei 1863, ging Antonius Nieuwentap, oud-parochiaan en toen pastoor van Kampen, voor in de laatste dienst in de oude kerk en daarna werd de nieuwe kerk in gebruik genomen door pastoor Van Santen.

Fragmentgenealogie

Uit het huwelijk van Jan Kraijenschot en Gerridiena Herms zijn de volgende kinderen geboren en op Lierderholthuis gedoopt:

1. Everdina, geboren te Heino op 21 november 1836; overleden te Wythmen, gemeente Zwollerkerspel, op 2 juli 1883. Zij trouwde te Zwollerkerspel op 19 mei 1871 met Gerhardus Reuvekamp, zoon van Antonius Reuvekamp te Wythmen en van Joanna Kroes, geboren te Zwollerkerspel op 15 maart 1842; overleden te Zwollerkerspel op 15 maart 1919.
2. Antonia, geboren te Heino op 15 april 1838; overleden te Heino op Lierderholthuis op 7 januari 1900. Zij trouwde te Heino op 21 april 1871 met Gerhardus Joannes Le(e)-gebeke, zoon van Egbertus Leegebeke en Hendrika Willems Schaaseberg, geboren te Zwollerkerspel, buurschap Schelle, op 22 september 1826; overleden te Heino op 24 november 1908.
3. Geertruida, geboren te Heino op 25 december 1840; overleden te Heino op 20 januari 1865. Ongehuwd en van beroep naaister.
4. Gerridina Henrica, geboren te Heino op 9 mei 1849; overleden te (?).

Enkele maanden voor het huwelijk van zijn dochter Antonia maakte Jan Kraijenschot, kastelein en landbouwer aan het Lierderholthuis, zijn testament. 'Hij legateert aan zijn kinderen Everdina en Hendrika Kraijenschot ieder een som van f 1300,-, verminderd met zodanig bedrag als zij genieten uit de nalatenschap van hun moeder. Zijn nalatenschap zal geërfd worden door zijn dochter Antonia en door haar aanstaande echtgenoot Jan Le(e)-

gebeke, thans wonende onder Wijhe. De erfgenamen zullen f 500,— besteden aan missen voor de ziel van testateur, zijn vrouw, zusters en broeders'. Enkele jaren later maakt Antonia Kraijenschot, echtgenote van Gerrit Jan Leegebeke haar testament en benoemde haar man tot erfgenaam van haar gehele nalatenschap.¹⁰⁾ Omdat uit zijn huwelijk alleen dochters waren geboren is hiermee deze tak Kraijenschot ten einde.

Einde van een oude familienaam

Wel woont er dan op het Lierderholthuis nog een tak Kraijenschot. Jan had indertijd een oom, Hermannus genaamd, een broer van zijn vader Evert. Hermannus had in 1801 in Dalfsen het erve Vrielink of Jan Dijks gekocht. Zijn kinderen hadden dat in 1837 verkocht en de boerderij het Huberts, gelegen aan de Nieuwe Wetering bij de Hubertsbrug (op de kadasterkaart Kupers genoemd) aangekocht. Vandaar dat deze brug soms ook de Kraaienbrugge wordt genoemd. Maar ook deze tak is aan het einde van de 19e eeuw uitgestorven. Daarmee was de naam Kraijenschot uit Heino verdwenen. Alleen de naam van de boerderij leeft voort.

In 1895 heeft Gerrit Jan Leegebeke, gehuwd met Antonia Kraijenschot, f 4000,— geleend bij het R.K. kerkbestuur van Heino. Als onderpand geven zij hun goederen, zoals beschreven bij de lening in 1857. Hun bedrijf is dan nog groot 7 ha. 14 are, 30 ca.¹¹⁾

Uit het huwelijk van Gerrit Jan Leegebeke met Antonia Kraijenschot werden geboren:

1. Hendrika Gerritdina, geboren te Heino op 22 augustus 1874; overleden te Zwolle op 25 september 1947. Zij trouwde op 23 februari 1905 met Johannes Wellenberg, zoon van Lambertus Wellenberg en Hendrika Reurink, geboren te Zwollerkerspel op 30 januari 1868; overleden te Heino op 2 september 1932. Zij bleven op het ouderlijk huis wonen. Hun huwelijk bleef kinderloos.
2. Egbertus Johannes, geboren te Heino 5

januari 1877; overleden te Heino op 6 januari 1878.

In 1923 kwam Gerhardus Josephus Elshof, landbouwer in Wechterholt, ter ore dat Jan Wellenberg zijn bedrijf van de hand wilde doen. Gradus had wel interesse want hij wilde graag dicht bij de kerk wonen. In juni 1923 kocht hij het erve Lierderholthuis, groot 7 ha. 76 a. 60 ca. voor de som van f 19.000,—.¹²⁾ Na hem kwam rond 1960 de familie Schotman op dit erve wonen.

De ontwikkeling van Lierderholthuis tot dorp na 1900 heeft Ton Groot Beumer, samen met Leo Ogink, op boeiende wijze beschreven in hun boek: Het dorp aan de Oude Wetering. Historisch overzicht van het dorp Lierderholthuis.

Kesteren, Pasen, 4 april 1999.

G.A. Hutten

Noten:

1. Rijksarchief Overijssel (RAO): Onderprefectuur Deventer, inv. nr. 190, d.d. 20 aug. 1811 en inv. nr. 213, d.d. 11 juni 1812. Gegevens uit beide opgaven zijn in deze tekst verwerkt.
2. RAO: Rechterlijk Archief Heino (Inv. E.Vroom), inv. nr. 9, pag. 327, d.d. 7 november 1782.
3. RAO: Recht. Archief Wijhe, inv. nr. 19, pag. 141, d.d. 9 mei 1801. Met dank aan de heer G.J.A. Rientjes uit Zwolle, die mij op deze akte attendeerde.
4. RAO: Recht. Archief Heino, inv. nr. 10, pag. 275, d.d. 14 mei 1794 en pag. 293, d.d. 25 juni 1794.
5. RAO: Notaris Jacobson te Wijhe, inv. nr. 4524, akten nrs. 2171 en 2172, d.d. 8 december 1829.
6. Gemeente Archief Heino, Ingekomen stukken, jaar 1826.
7. RAO: Notaris Van Bael te Heino, inv. nr. 2229, akte nr. 457, d.d. 19 februari 1856.
8. RAO: Idem, inv. nr. 2232, akte nr. 800, d.d. 22 juli 1857.
9. RAO: Idem, inv. nr. 2234, akte nr. 1041, d.d. 30 oktober 1858.
10. RAO: Notaris Spitsen te Heino, inv. nr. 2261, akte nr. 2095, d.d. 17 februari 1871 en inv. nr. 2267, akte nr. 2620, d.d. 13 januari 1874.
11. RAO: Notaris Permentier te Heino, inv. nr. 2308, akte nr. 149, d.d. 31 december 1895.
12. RAO: Notaris Baurichter te Heino, akte nr. 2140, d.d. 23 juni 1923.

Nieuws van de werkgroep Streektaal

Vier instellingen die zich bezig houden met regionaal onderzoek in Overijssel en omgeving zijn medio 1998 gestart met een project Grensoverschrijdende Streektaalen, kortweg het G.O.S. genoemd.

Het GOS-project is een gemeenschappelijk project van het Van Deinse Instituut te Enschede en de IJsselacademie te Kampen. Verder wordt er samengewerkt met het Staring Instituut te Doetinchem en het Landeskundliches Institut Westmünsterland in Vreden.

Het GOS-project moet gaan leiden tot het samenstellen van een aantal woordenboeken en een grammatica van de Overijsselse dialecten en die van Grafschaft Bentheim.

De woordenboeken zullen per onderwerp worden gemaakt. Het project wordt door de provincie gefinancierd, terwijl ook Europees geld is toegezegd, omdat het gaat om een grensoverschrijdend project en omdat het Nedersaksisch onlangs door het Europees handvest van de Raad van Europa is erkend als regionale taal.

Om het doel tot samenstellen van woordenboeken en grammatica te kunnen bereiken, zijn er in tal van plaatsen informantengroepjes gevormd. Ook de werkgroep Streektaal van "Omheining" doet hieraan mee.

Iedere maand ontvangen we vragenlijsten, welke door de informantengroep, bestaande uit de dames Baarslag en Wolfkamp en de heren Van der Veen en Hoppen worden besproken en ingevuld.

In Overijssel zijn plm. 70 informantengroepen hiermee bezig, met ondersteuning van twee streektaalconsulenten en een project-coördinator. Men denkt voor dit project drie jaar nodig te hebben.

Aangezien er steeds meer publicatie verschijnt over het GOS, leek het ons juist u hiervan op de hoogte te stellen.

Namens de informantengroep Heino,
M. Wolfkamp-Hansman

Huis, lijst 8

a.u.b. rond 10-5-1999 terugsturen
rond die datum wordt de volgende verstuurd

plaats:	HEINO
contactpersoon:	M. Wolfkamp-Hansman
wij hebben er	5 uur over gedaan

Naam ingevuld?

A.		Dakbedekking, dak		
8.1	a.	Wat voor dakbedekking had men voor de Tweede Wereldoorlog zoal op burgerhuizen?		
	b.	en op boerderijen?		
8.2		Als er meerdere soorten voorkwamen, wilt u dan aangeven welke soort het meest voorkwam?		

Sprekende foto's (43)

Een foto van Jan Willem Lammersen, melkmonsternemer van beroep.

Jan Willem was niet getrouwd en was de jongste uit een gezin van vijf kinderen.

Hij woonde bij zijn oudste broer Geerlig op het adres Colckhof 2.

De familie Lammersen komt van oorsprong uit Voorst (Gld). Op 20 juli 1850 trouwen te Heino, Albert Lammersen, geboren te Voorst, 27 jaar oud, en Janna Hiddink, oud 40 jaar, weduwe van Gerrit Denekamp. Zowel Janna Hiddink als Gerrit Denekamp kwamen beiden ook uit Voorst. Uit het huwelijk van Albert Lammersen en Janna Hiddink wordt één kind geboren en wel Arent Jan op 1 oktober 1851 te Heino.

De familie Denekamp/Lammersen woonde Lierderholthuisweg 51 te Lierderholthuis.

Zoon Arent Jan, geboren 1 oktober 1851, trouwt na het overlijden van zijn eerste vrouw Grietje Plender, op 4 februari 1897 te Heino met Merregien Lindeboom; een dochter van Geerlig Lindeboom en Willemina Roseboom.

Uit dit huwelijk worden vijf kinderen geboren.

1. **Janna Willemina**, geboren Heino, 8 mei 1898, overleden Heino, 3 maart 1906.
2. **Geerlig**, geboren Heino, 25 mei 1900, overleden Raalte, 30 juli 1979. Hij was gehuwd met Jentje Hekman en woonde Colckhof 2.
3. **Albertha**, geboren Heino, 13 september 1901, overleden Heino, Laag-Zuthem, 13 januari 1976. Zij was gehuwd met G.H. van Dorth en woonde Kolkweg 25.
4. **Willemina Johanna**, geboren Heino, augustus 1903, overleden Heino, 26 september 1903.
5. **Jan Willem**, geboren Heino, 22 november 1908, overleden Heino, 28 juni 1984. Hij was ongehuwd en woonde zoals gemeld bij zijn broer Geerlig, Colckhof 2.

*Jan Willem Lammersen tijdens zijn werkzaamheden als melkmonsternemer.
Foto: D. van de Klippe.*

Op 65-jarige leeftijd neemt Jan Willem Lammersen afscheid als melkmonsternemer, na een loopbaan van 43 jaar. In de Zwolsche Courant van 13 november 1973 troffen we daarover een artikel aan, waaruit we het volgende citeren.

Jan Willem Lammersen heeft besloten te stoppen met zijn werk. Door de boeren werd hij door de jaren heen kortweg 'Jan Willem' genoemd, zonder dat ooit van een verwarring met een ander sprake is geweest.

Op vrijdag 23 november, de dag volgende op de dag, dat hij zijn 65ste verjaardag viert, zal hij in het Trefpunt te Laag-Zuthem een afscheidsreceptie geven aan die boeren, bij

wie hij de laatste jaren trouw de melkmonsters nam. Hij heeft een respectabel aantal flesjes met melk gevuld en talloze emmers hingen aan zijn 'unster', waarna het gewicht nauwkeurig werd genoteerd. Het melkmonsteren heeft Jan Willem niet rijk gemaakt, afgezien van het feit of hij dat zou willen. De laatste tijd ontvangt hij twaalf gulden per dag. Veertig jaar geleden was dat echter acht cent per koe. Voordat hij de monsters kon scheppen, moest hij op zijn fiets hele afstanden afleggen naar boerenbedrijfjes, die niet meer dan vijf à acht koeien hadden. Jan Willem nam altijd zijn eigen driepoot mee. De boeren waren wel verplicht om zelf zo'n apparaat te hebben, dat wordt gebruikt om de melkemma's aan te

hangen voor het wegen, maar die waren vaak zo slecht dat Jan Willem de voorkeur gaf aan zijn eigen driepoot.

Op 75-jarige leeftijd overlijdt Jan Willem Lammersen. Hij heeft nog tien jaar van zijn pensioen kunnen genieten.

J.K. Pruim Reinders

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino: burgerlijke stand en bevolkingsregisters.
- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining.'

Wule zekt det zo (20)

In Heino goat ze met de maande noa 't laand
en et ze met 'n leppel,
mår op 'n Elshof goat ze met de mande noa 't land
en èet ze met 'n lèpel.

Binnen een ofstand van een paer kilometer kô'j in de streektalen mangs grote verschillen heuren; het bôvenstoande is doar een sprekend veurbeeld van.

Luu, die veur de eerste maal met een streektaal kennismaekt, vindt det toch einlijk mår gek. In het Nederlands stiet de uitspraak en benaemd de spelling vaste, doar maa'j niet van ofwieken.

- Mår wat is dan goed? vraagt ze.

- Allebeide! zegge wie, niet zonder trots.

Ik geve toe, det het veur die luu wel ärg verwårrend mut wèèn. Wie vertelt ze dan, det dèt noe juist de riekdom en de charme van oonze taal is. Ok al zegge wie het elk op zien eigen meniere, wie begriep mekaere toch heel goed!

Vanzelf mu'w der wel noa streven um in de spelling meer ienheid te brengen en doar wòdt druk an ewårkt. Het zal de lèèsbaerheid alleen mår ten goede kommen.

Uut de zegswieze bôven dît stukkie kô'w opmaeken, det er ôver Heino een soortement taal-grens lôp. Oostelijk he'w de lange aa (maande, laand), ietsien noa de lesselkante de kotte (mande, land). Doar bint meer veurbeelden van: kaante - kante, raand - rand, zaand - zand.

Wat veur de a-klank geldt, vält oons ok op bie de o: kòöld - kold, òöld - old, gòöld - gold.

In het dörp zelf ôverheerst de kotte klank, det zal wel kommen deurdet de invloed van het Nederlands doar vanòòlds het stårkste is.

Zie'j wel, det het met de e-klank net aansumme is? Etten - èten, leppel - lèpel.

Woaromme of det zo is zo'k oe niet können vertellen.

Wule zekt det noe ienmaal zo...

Henk van der Veen sr.

Uit de school geklapt. (4)

Foto No 1

Deze keer plaatsen wij drie foto's, die waarschijnlijk zijn genomen in de zomer van 1902. De foto's zijn gemaakt door 'photograaf' Simon Frank uit Groningen.

In ons archief hebben wij de foto's 1, 2 en 4. Foto 3 ontbreekt. Misschien heeft één van u deze nog in bezit. Zo ja, dan maken wij daar gaarne een kopie van.

Het onderwijzend personeel, dat op de foto's voorkomt, is hoofdonderwijzer G.J. Roebersen, hoofd der school in de periode 1902-1928; verder meester G.J. Arends, onderwijzer in de periode 1882-1917; juffrouw M. Wind, onderwijzeres in de periode ± 1894-1926 en waarschijnlijk meester Westendorp, onderwijzer in de periode 1900-1903.

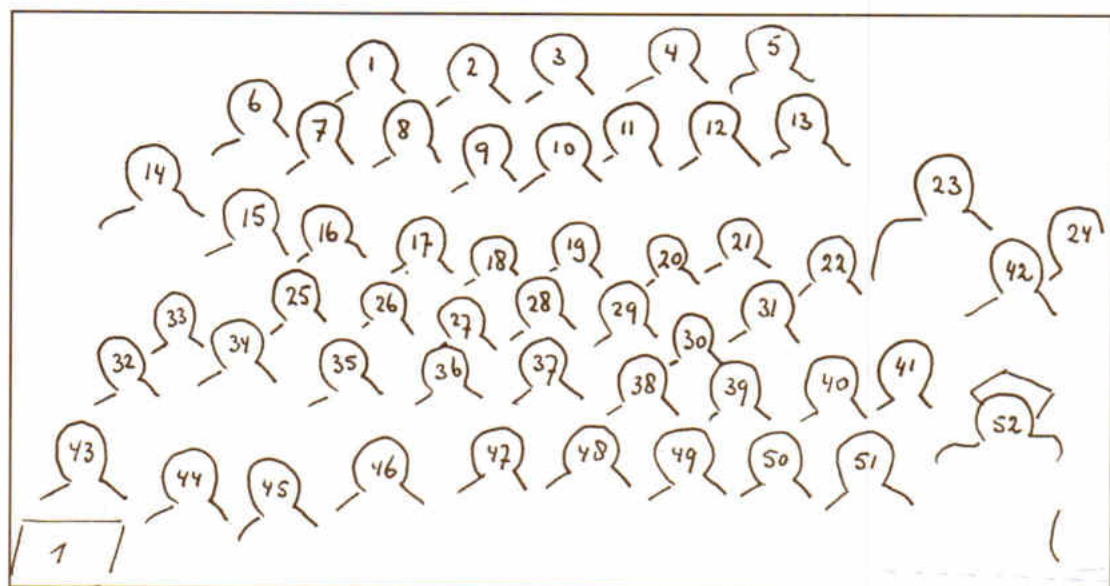
Van de personen, die op foto 1 voorkomen, kennen wij de volgende namen:

10. Dina Hazelhorst. 12. Dina Weertman.
14. Meester Arends. 15. Marie Hazelhorst.
16. Tonia Pleiter. 17. Rieka Mulder.
18. Anna Stappenbelt.
19. Gerritdina Johanna Lindeboom.
20. Gerrigje Maat. 23. Juffrouw Wind.
33. Albert Weertman. 35. Eilander?
38. Albert Eilander. 41. J.F. Dingerink?
42. Meester Roebersen. 44. Hein Hazelhorst.
45. Willem Mulder. 46. Johan Hartholt.
52. Albert Willem Roebersen.

Welke leerlingen op foto 2 staan is ons niet bekend.

Van de leerlingen op foto 4 zijn de volgende namen bekend.

Op de achterste (4e) rij geheel rechts Riek Kortstee, later gehuwd met Heuves.
De 3e rij geheel rechts Maria Jolink, later gehuwd met Schiphorst.

Nummering foto No 1

Foto No 2

Foto No 4

De 2e rij geheel rechts Gerrit Vorrink;
tweede van links Jan Roelofs, wonende aan
de Berkendijk.

Op de voorste (1e) rij vierde van links Mans
Kortstee, broer van Riek.

Riek en Mans Kortstee gingen in 1903 naar
de R.K. school.

De reacties op onze rubriek zijn tot nu toe niet
overweldigend, maar daar staat tegenover,
dat de foto's natuurlijk ook lang geleden zijn
vervaardigd.

Mocht u toch willen reageren, dan vernemen
wij dat graag.

Werkgroep documentatie:

Manna Stavorinus, de Haarstraat 25,
8141 EW Heino, telefoon 0572-392586.

Jennie Pruim, Acacia 25, 8141 TL Heino,
telefoon 0572-391986

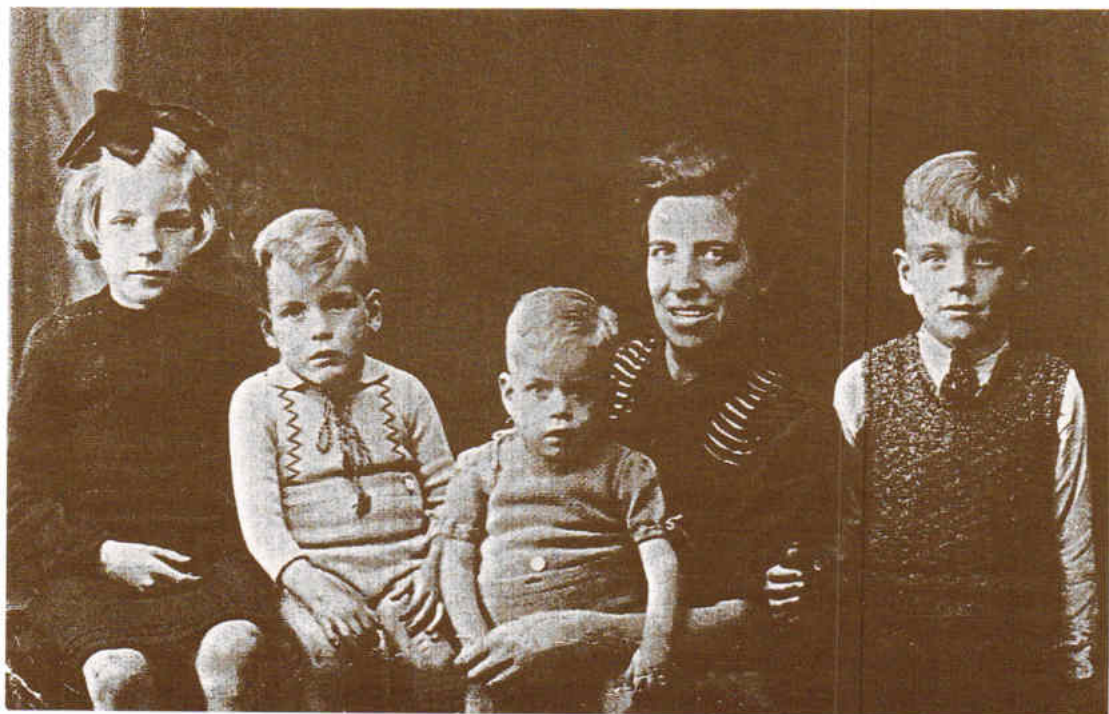
De werkgroep is elke maandagavond in de
verenigingsruimte aanwezig van 20.00 tot
22.00 uur en daar te bereiken op het tele-
foonnummer 0572-394562.

Naar de boeren (I)

In april 1995, in ons themanummer 'Heino Bevrijd 1945-1995' stond een bijdrage van mevrouw T. van Tijen-Baurichter onder de titel 'Guusje'. Dit artikeltje handelde over de kindertransporten, die gehouden werden in de hongerwinter van 1944-1945.

Tijdens een gesprek tussen haar en de heer Ubald (van meester) Overmars kwam de vraag boven: 'Hoe zouden die kinderen deze belevenis destijds zelf ervaren hebben?'

Toevallig heeft de heer Overmars contact met enkele van deze 'kinderen' en hier volgt het eerste deel van de herinneringen van twee van hen: de heer Theo Overmars en mevrouw Riek Montfoort- Overmars.

Van links naar rechts: Riek, Hansje, Fransje, mevr. Overmars en Theo - eind 1944.

Ik noem dit stuk zo omdat er in onze woonwijk in Amsterdam al een tijdje onder de kinderen van onze leeftijd een verhaal rondging, dat je naar de boeren mocht. Het stuk gaat over mijn zus Riek en mij en het speelt zich af in de laatste maanden van de Tweede Wereldoorlog.

Wij, vader, moeder, een zus, drie broers en opoe (de moeder van mijn moeder, zij woonde vier dagen per week bij ons) leden net als vele anderen honger.

De volwassenen, vaak verenigd in buurtwerk zagen met lede ogen de kinderen het ergste lijden. Zij zochten via netwerken naar oplossingen om de ergste nood te lenigen. De keuze viel op hen die zo rond de 8 tot 12 jaar waren. Die konden het waarschijnlijk wel aan, meende men.

En zo kwam er een dag dat Riek en ik een tijdje uit de buurt gingen. Door vader werden we weggebracht naar een rijnaak die aan de De Ruijterkade achter het Centraal Station

naast de pont lag. Een koffer voor ons twee en ja, op het schip was het spannende er meteen af. Ik werd n.l. gescheiden van mijn zus en bij veel andere jongens in een ruim gestopt. Stro op de grond, een paarden-deken, en een gewone zinken emmer als toilet in een hoek. Hetzelfde overkwam Riek. Het schip zou 's avonds vertrekken. Door de Oranjesluizen het IJsselmeer op met als reisdoel Kampen.

Edoch, 's avonds werd er niet gevaren. Waarom? Ja, daar werden wij niet over ingelicht. Het zal ongetwijfeld wel met veiligheid te maken hebben gehad, maar daarover later meer.

Zo lag het schip de volgende dag nog op dezelfde plek en het geval wilde dat mijn vader op weg naar wat dan ook, door z'n maat erop werd gewezen dat het schip er nog lag. Hij kwam aan boord en ja, toen ik zijn vertrouwde gezicht zag, wilde ik wel weer mee naar huis, maar dat feest ging niet door!

Wel werden we verwend met zijn middagmaal: pulpkoeckjes. Ook kreeg hij het voor elkaar dat ik bij mijn zus in het ruim mocht. Na de scheiding die dag ervoor had ik onafgebroken gehuild. Op de avond van de tweede dag gingen we op weg naar de Oranjesluizen, alwaar we geïnspecteerd werden door de Duitsers. Riek's herinneringen gaan hier verder dan de mijne (volgen in deel II, red.). Inmiddels was het donker en het schip ging richting Kampen. 's Nachts, we sliepen nauwelijks, werden we gemaand stil te zijn en niet te zeuren over de volle emmer of het eten. Elk lichtje wat daarbij nodig was kon leiden tot een aanval van luchtjagers van de geallieerden.

En zo kwamen we in 't donker aan, naar mijn mening niet in Kampen maar in Zwartsluis. Daarvan herinner ik mij de vriendelijke mensen waar we één of twee nachten geslapen hebben. Misschien wel meer. De omgeving leek op een haventje met leuke oude huisjes, dijkes en vooral loopgraven en schuttersputjes.

Op dat moment wisten we niet waar we naar toe zouden gaan. Nu weet ik dat we na nog een aantal dagen terecht zijn gekomen in het

Theo

dorpje Hertme. Hoe? Ik zal u vertellen wat ik daar nog wel van weet.

We reden op paardenkarren, op avondse vrachtwagens en een keer in een oude bus de route Zwartsluis, Kampen, Zwolle, Heino, Nijverdalen, Almelo, Borne, Hertme.

En altijd overdag met het gevaar van beschieting. De geallieerde jagers schoten op alles wat bewoog en een aantal malen belandden we in de berm van de weg, vaak in mangaten of gegraven schuilplaatsen voor grote auto's. Paarden werden uitgespannen en als het veilig was gingen we weer verder en zongen: 'Ik heb m'n wagen volgeladen'. In welke plaats weet ik niet meer, maar we werden eens opgevangen in een tabaksfabriek van Van der Helm (Zwolle? Kampen? Wie weet het?) Verdriet onder de kinderen, heimwee, was er genoeg. Ik had daar geen last van met mijn zus zo dicht bij me. Ik herinner mij op de meeste plaatsen plezierig, nee liefdevol ontvangen te zijn voor logies, voor één nacht meestal. Uiteindelijk kwamen we 's avonds laat in Hertme. Hier ook weer zo'n opvangorganisatie die ons verdeelde over de diverse gastgezinnen. En ja hoor, weer gescheiden van m'n zus! De heer en mevrouw Schabbink, mijn pleegouders, hadden twee

jongens 'besteld'. Huilen maar weer tot men ons bezwoer dat we elkaar de volgende dag weer zouden zien.

Zeer verbaasd waren Riek en ik dat er nog meer Overmarsen op de wereld waren. Zo werden wij in Heino ondergebracht bij een familie Overmars. Er ontstond ook bij hen enige beroering. Ik schrijf dit omdat Riek en ik recentelijk in nauw contact gekomen zijn met Ubald Overmars, de enthousiaste

voorzitter van de familiestichting Overmars(ch). Wij vertelden dit verhaal aan hem en hij kon het deel invullen van de opvangorganisatie waar zijn vader bij betrokken was. Hij was destijds als wij: net zo verbaasd!

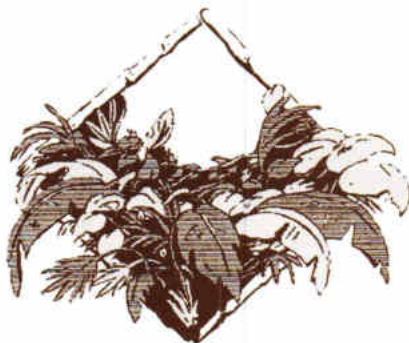
Th. Overmars

Van de werkgroep Kruidentuin 'Allegardje'

Tuinbonen met knoflook en salie

U heeft nodig:

- 1 kg ongedopte bonen.
- 4 à 5 blaadjes verse salie, fijngeknipt.
- 2 tenen knoflook, peper, zout, nootmuskaat.
- Fruit in olie de fijngehakte knoflook en de salie.
- Peper, zout en gedopte bonen toevoegen (eventueel met 250 gram ontvelde, kleingesneden tomaten erbij).

Dit ± 25 minuten zachtjes laten sudderen tot de bonen gaar zijn.

U kunt dit gerecht warm of koud eten.

Wie is Wie?

Een foto van een bruidspaar.

Wie herkent dit bruidspaar en/of andere personen?

Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

We hopen ook deze keer weer op uw reactie.

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was Wie?

Op de foto, geplaatst in het maartnummer, zijn dit keer weer enkele reacties binnengekomen en wel van de volgende personen:

Appie de Haan, Jan Bieleman en Rina Borgmeijer-Laanbroek.

Volgens Rina moet de foto gemaakt zijn in de zomer van 1953. Ze was toen namelijk nog net geen zes jaar. In 1954 ging ze naar de lagere school.

De plaats waar de foto genomen werd is achter de toenmalige NH pastorie, op de plaats van het latere bejaardencentrum 'De Maat'.

De kleuterklas genoot daar een aantal jaren onderdak in twee kamers (en suite) op de bene-

denverdieping van de pastorie, die toen bewoond werd door Ds. van de Graaf en zijn zuster. *'Ik herinner mij nog goed hoe ik er in de winter wel eens 's morgens voor schooltijd met mijn opa (M. Horselenberg) naar toe ging, als hij de twee kolenkachels aan moest maken. Naar ik mij herinner kwamen de kinderen 's ochtends eerst naar de lagere school aan de Schoolstraat en wandelden dan samen met de juf in colonne naar de pastorie. De kleuters hebben er zeker tot en met 1955 onderdak gehad, want ik weet nog dat we in dat jaar een mooie aardewerken drinkbeker kregen ter gelegenheid van het 10-jarig bevrijdingsfeest'*, aldus Jan Bieleman.

Dan nu de namen van de kinderen:

Achterste rij van links naar rechts:

Jan Bieleman, Rina Laanbroek, Joke Horselenberg, Ko Pleiter, juffrouw Wollie.

Tweede rij:

Hennie Dikken, niet bekend, Jan Benter, Bé van de Beek, Jennie Seine.

Derde rij:

Ria Wessels, niet bekend, Ginie Dijkman, Wim Lindeboom, Jannie Vonk, niet bekend, Gerard Wichers, Dikkie Dekker, Flip van Leeuwen.

Voorste rij:

Henk Jacobs, Truusje Mulder, Dikkie Knopert, Marian de Haan, Henk van Veen, Johan Bonhof.

De twee jongens waarvan de namen niet bekend zijn woonden tijdelijk in kamp Schaarshoek en zijn later weer uit Heino vertrokken.

Onze hartelijke dank aan bovengenoemde personen voor hun reactie.

Van de bestuurstafel

Op de algemene ledenvergadering van 30 maart waren 60 leden aanwezig. In deze vergadering namen twee bestuursleden afscheid, mevrouw G.A.M. Diepman en de heer J. Freriks. Mevrouw Diepman was 15 jaar penningmeesteresse. De heer J. Freriks was 10 jaar contactpersoon voor de werkgroep Beeld en Geluid en tevens een aantal jaren contactpersoon voor de werkgroep Folklore. De voorzitter bedankte beide leden voor hun jarenlange inzet en was blij, dat de vereniging in de toekomst nog eens een beroep op hen mag doen.

De vacatures worden ingevuld door de heren G.J. Hageman en H.J. Wessels.

In de bestuursvergadering van 13 april werden de bestuurstaken opnieuw verdeeld. De heer H.J. Wessels werd penningmeester en de heer W. Schuring nam de taak van contactpersoon voor de werkgroep Beeld en Geluid voor zijn rekening. De werkgroep Folklore heeft momenteel geen contactpersoon, deze taak blijft voorlopig vacant.

Op 21 maart werden de leden, donateurs en abonnees in de gelegenheid gesteld kosteloos de tentoonstelling 'Huishouden... uit de tijd' te bezichtigen, omdat de werkgroep Historische Gebruiksvoorwerpen van de vereniging haar medewerking aan deze expositie had verleend. Veel personen maakten hier- van gebruik.

De paaswandeling trok bijna 300 wandelaars.

De ledenavonden voor het najaar zijn vastgesteld op de dinsdagavonden 28 september en 16 november. Op 28 september komen drie dames uit Harfsen naar Heino. Zij verzorgen een optreden in de streektaal met sketches, gedichten en liedjes. Op 16 november houdt de heer W.B. van Pijkeren uit Heino een lezing met dia's over de rivier de IJssel.

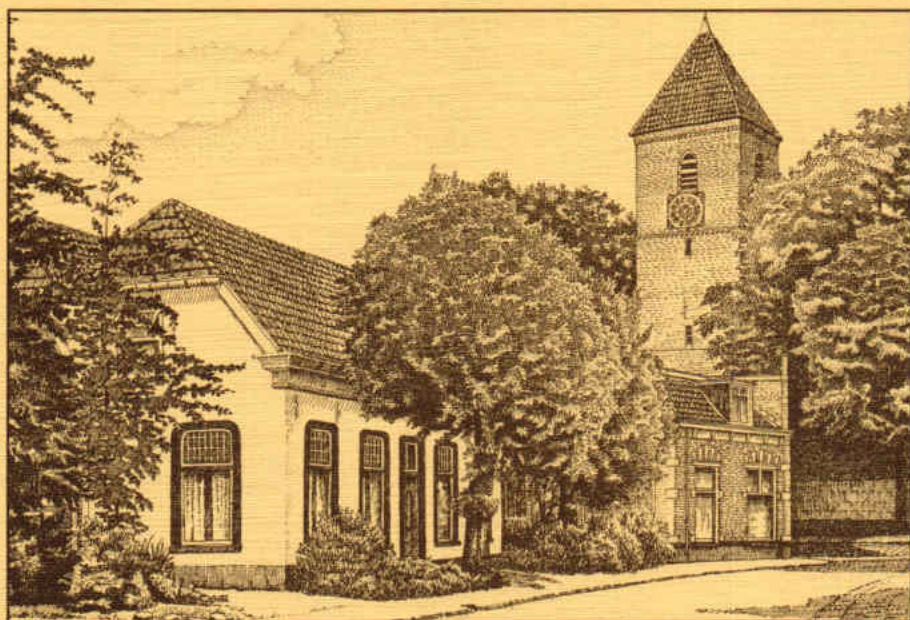
Schenkeningen

- Van de heer H. Doosje te Ommen, een schoolfoto van de openbare lagere school uit 1926 en een Kerkklok uit 1939.
- Van de gemeente Heino, het kostuum van de Heinose gemeentebode, een stel handgrepen van de vroegere toegangsdeur met een klaverblad en een ploegschaar, kadastrale kaarten met bijbehorende beschrijvingen en een oude telefoon.
- Van mevrouw B. Hondeveld-Wilms, Pinksterbloem 5, twee boeken.
- Van mevrouw Jutten, Vlamincckhorstweg 15A, een pakje stijf sel Crackfree.
- Van de heer E. Kamphuis, Zuthemerweg 2, een aantal boekwerkjes en oude kranten.
- Van mevrouw Koerhuis, Dorpsstraat 71, een broodtrommeltje en zes boeken over waterleiding en sanitair.
- Van mevrouw A. v.d. Kolk-Valk, Kanaaldijk-Noord 5, een rouwshort, een wit katoenen hemd, ouderwets maandverband en een blikken trommel Uiltje met stopwol.
- Van de heer A.J. Lozeman, de Hoek 11, een carbolineumpompje.
- Van de heer J.M. Seine, Molenweg 2, een letterzethaak (drukkerij), zeven messen, een blikken bordje mei 1945, een tegeltje Kon. Juliana en Prins Bernhard 1937-1962, een booromslag, een herdenkingstegel Heino 12 april 1970, 3 schuimspanen, 2 pollepels van emaille, 1 pollepel van zink, 1 suikerhartjesvorm, een haalketting, vlaggenkaarten en een boekje Oranje overwint.
- Van de heer A. Siemers, Pinksterbloem 10, twee soldeerbouten en een houten lijmtang.
- Van de familie A.J. v.d. Vegt, Dorpsstraat 38, een theeblad met de afbeelding van de molen van Hooglugt uit 1942.
- Van mevrouw M. Wolfkamp-Hansman, Vlamincckhorstweg 25, een beschrijving van het Sint Jozefgebouw, het latere parochiehuis.

Voor deze schenkingen weer onze hartelijke dank.

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

19e JAARGANG - NUMMER 3 - SEPTEMBER 1999

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde

"Omheining" te Heino

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid

f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar

Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,

Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino - secretaresse

H.J. Wessels,

De Horst 18, 8141 BA Heino - penningmeester

G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

M.S.H. Donath-Hoppen

Plataan 13, 8141 SM Heino

G.J. Hageman,

Vlaminckhorstweg 28, 8141 GG Heino

G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

W. Schuring

De Cingel 5, 8141 BV Heino

L. Slurink,

Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,

De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Vacant

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,

Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

7. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,

Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino

tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino

D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

H.J. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino

A. van de Wetering, De Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Druk: Veldhuis Raalte

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
19e jaargang - nummer 3 - september 1999

INHOUDSOPGAVE

blz. 50	Van de redactie
blz. 51	Donderbuuie - Henk van der Veen sr.
blz. 52	Geschiedenis van een kerkgebouw - Henk Wessels
blz. 68	Naar de boeren (2) - Riek Overmars
blz. 69	Van de werkgroep Kruidentuin 'Allegardje'
blz. 70	Sprekende foto's (44) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 72	Wule zekt det zo (21) - Henk van der Veen sr.
blz. 72	Uit de school geklapt - Een reactie
blz. 73	De antieke klok - J.K. Pruim-Reinders
blz. 74	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 75	Wie was wie? - M.H. Stavorinus
blz. 76	Van de bestuurstafel

Van de redactie

In deze najaarseditie van ons contactblad vindt u weer een verscheidenheid aan artikelen. Om te beginnen een (hopelijk niet al te toepasselijk) gedicht van de heer H. van der Veen sr.

Vervolgens, naast de gebruikelijke bijdragen, onder meer het tweede deel over de kindertransporten; deze keer het verhaal van mevrouw Riek van Montfoort-Overmars.

Ook is er een verzoek gekomen vanuit het RK Parochiebestuur Heino, om een artikel te schrijven in verband met het 75-jarig bestaan van het huidige kerkgebouw aan de Canadastraat. De heer H. Wessels is desgevraagd in de archieven gedoken en heeft daar het nodige 'opgegraven'.

Hij is er in geslaagd een wirwar van aantekeningen, brieven, nota's, bestekken enz. tot een leesbaar geheel om te vormen.

Verder is er weer een lekker receptje van de werkgroep Kruidentuin 'Allegaardje'.

Wij wensen u veel leesplezier.

De kopij voor het decembern timer moet uiterlijk 1 november (liefst eerder) in ons bezit zijn.

Donderbuiie

Der hänk een wonderlijke stilte
disse zommeroavend.
De iekenbomen tegen 'n donk're lucht
stoat onbewèèglijk
zächies fluusternd
vroagend,
wat ze noe misschien te wachten stiet.
Gien zwälfie
det meer um de hoge kruinen vlög,
alleen 'n verlaete tortel
die nog hoastig
een veilig plekkie zöch.
Natuur hòòlt d'oadem in,
of der wat onbestemds
zal goan gebeuren...
As d'eerste dikke druppels règen
daeple ploft in 't grös,
dan brek op stond
met 'n härde knap
een zwoare donderbuiie lös!

Henk van der Veen sr.

Geschiedenis van een kerkgebouw

Anno 7 oktober 1924

R.K. Kerk - vóór 10 april 1945.

Als op 28 juni 1914 een aantal pistoolschoten in Sarajewo een eind maken aan het aardse leven van aartshertog Frans Ferdinand van Oostenrijk en zijn gemalin markeren zij het begin van een dramatische episode. Geweld en revoluties teisterden Europa. In oktober 1917 voltrekt zich vervolgens in Rusland een omwenteling met als vervelend bijverschijnsel dat de nieuwe machtshebbers hun buitenlandse schulden als vervallen verklaren.

Spaarders en beleggers in Russische en Oostenrijkse waardepapieren, aandelen en obligaties in voornamelijk spoorwegprojecten, zien dat bezit van de ene op de andere dag waardeloos worden.

Ziehier in een paar pennestreken ongeveer het tijdsbestek waarin zich het begin van ons verhaal afspeelt.

Naast de vele particulieren en andere instellingen in ons land hadden ook het Rooms Katholieke Kerkbestuur en het Rooms Katholieke Armbestuur in Heino een deel van hun vermogen in die waardepapieren belegd. Het kerkbestuur spaarde namelijk voor een nieuwe kerk, want het oude waterstaatskerkje en de oude pastorie waren aan het eind van hun latijn.

Eigenlijk waren kerkje en pastorie nog niet zo oud. Zeg maar een kleine 60 jaar. Gebouwd in de jaren 1857 en 1858 voor f 19.500 door W. Lelivelt, aannemer te Loo bij Duiven. De bouw verliep niet voorspoedig. Pastoor Otto Antonius Spitzen (In Omheining 16e jaargang - 1996 - nr. 1 is een artikel aan hem gewijd) verzuchtte: 'Binnen stonden nog steeds de

R.K. Kerk - oorlogsschade 10 april 1945.

R.K. Kerk - na herstel. De toren is verhoogd en de uurwerken zijn verplaatst.

steigers. De ramen hadden nog geen glas en er lag nog geen vloer. Men moest staan en knielen in het zand.' Meubels, banken en versierselen werden gemist. Beelden, staties en zelfs de preekstoel ontbraken. Geen wonder dat er een deurwaarder aan te pas kwam. Desalniettemin werd dit kerkje op 16 februari 1858 ingezegend en in gebruik genomen.

Om nog eens op 1917 terug te komen, op de 10e oktober van dat jaar deed het kerkbestuur een goede zaak. Op die dag verscheen voor Robert Frans Hendrik Baurichter, notaris te Heino, mevrouw Hendrika Antonia Wolters, weduwe van de heer Rudolph Spitsen, die een deel van haar onroerende goederen als huis en erf, kookhuis en schuur en enkele percelen tuin voor f 10.000 aan de rooms katholieke parochie verkocht.

Namens deze parochie werd de koop aanvaard door de hoogerwaarde heer Gerardus

Bernardus Eekwielens, deken te Heino, in hoedanigheid van voorzitter en de heer Everhardus Antonius Kamphof, landbouwer te Heino, in hoedanigheid van secretaris-penningmeester.

Met name de daardoor verkregen grond bood ruimte voor een nieuw te bouwen kerk en zo mogelijk later voor een huis voor eerwaarde zusters. Maar door waardevermindering van het geld en het verlies van vermogen, moesten de plannen voor nieuwbouw worden uitgesteld.

Al in de notulen van het kerkbestuur van maart 1911 lezen wij: 'Door de voorzitter van het kerkbestuur wordt aan de vergadering medegedeeld dat de pastorie zich in zeer slechten toestand bevindt en stelt de vraag wat het beste zal wezen, de pastorie goed te restaureren of een nieuwe pastorie te bouwen. Na een langdurige bespreking wordt

besloten het oordeel in te winnen van de heer W. (Wolter) te Riele - architect te Deventer - en tevens opgave te vragen van de onkosten voor genoemde restauraties. Tevens werd besproken of het niet wenselijk zou wezen de kerk te vergroten en er een toren voor te bouwen waartoe het bestuur (zich) zeer wel genegen toont. Aan de voorzitter wordt opgedragen de zaak met Monseigneur Den Aartsbisschop te bespreken en het oordeel van Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid in te winnen'.

Een half jaar later, 19 september 1911, wordt genotuleerd: 'Besloten bestaande kerk voorlopig te laten gelijk ze is en dan te wachten tot de middelen der kerkenkas toereikend zijn voor een geheel nieuwe kerk. Met algemene stemmen daartoe besloten en alleen een nieuwe pastorie te bouwen.'

Op 11 januari 1912 wordt gewag gemaakt van een conferentie met de diakenen der Hervormde Kerk, de heren Snel, Hartkamp en Kruisdijk, over de eventuele aankoop van een stukje grond grenzend aan de 'R.C.Kerk en eigendom van de N.H.Kerk'.

Enkele maanden later, op 13 maart 1912, deelt pastoor Eekwielens het resultaat mee van de publieke aanbesteding voor de bouw van een nieuwe pastorie. De laagste inschrijvers zijn de gebroeders Spoor uit Almelo voor f 14.487 met inbegrip van f 150 voor het afbreken van de oude pastorie.

Het probleem van de oude pastorie behoort nu tot het verleden, er is een nieuwe.

Nu nog een nieuwe kerk.

We weten ondertussen dat in 1911 de bouw van een nieuwe kerk werd uitgesteld. De middelen der kerkenkas waren toen nog niet toereikend en door de eerder genoemde tegenvaller in 1917 was aan verder uitstel niet te ontkomen.

Maar ongeveer 10 jaar nadat de nieuwe pastorie werd gebouwd konden de plannen opnieuw ter hand worden genomen. In de bijeenkomst van het kerkbestuur van 30 oktober 1922 worden twee stel tekeningen als

voorbeeld van een nieuwe kerk ter tafel gebracht. De tekeningen zijn ingediend door de heer Martin Roebbers, architect te Deventer en door de heer Van Beers, architect te Rotterdam. De voorkeur wordt gegeven aan de plannen van Martin Roebbers; hem zal worden verzocht een definitief plan in te dienen met begroting van de kosten. Pastoor Eekwielens zal het financiële plan voorleggen aan de aartsbisschop. Vermeld wordt ook nog dat bij nadere goedkeuring toestemming wordt gevraagd voor een lening tot een bedrag van hoogstens f 50.000. Dat bedrag wordt later nog verhoogd naar f 80.000.

Nadat de plannen van architect Roebbers zijn goedgekeurd en toestemming van de aartsbisschop is verkregen, onder het voorbehoud dat de jaarlijkse aflossing op de lening van f 80.000 niet f 500 maar f 1000 moet bedragen, wordt in overleg met de architect besloten een onderhandse inschrijving te houden. Burgemeester en wethouders gaven op 22 maart 1923 'verlof tot het bouwen eener nieuwe kerk.'

Over de financiering van de nieuw te bouwen kerk is grondig nagedacht. Gelijktijdig met de ontwikkeling van de plannen werd besloten aan de parochianen die daarvoor in aanmerking kwamen een lijst aan te bieden ter intekening van vrijwillige bijdragen, met de verplichting die bijdragen te storten indien binnen twee jaren met de bouw zou worden begonnen. Dat besluit vond algemene instemming. Uiteindelijk werd op deze wijze ruim f 36.000 verkregen. Op de lening, die 4% rente opbracht, kon eveneens door parochianen worden ingeschreven. Daarmee werd ruim f 75.000 bijeengebracht, een bedrag dat binnen de door de aartsbisschop gestelde marge is gebleven.

Restte nog de bepaling van de aartsbisschop dat jaarlijks f 1000 in plaats van f 500 moest worden afgelost op de 4% lening.

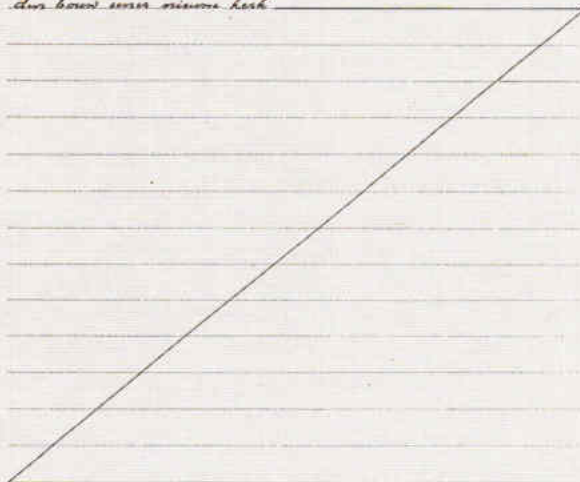
Om het plan te kunnen uitvoeren oordeelde het kerkbestuur 'noodig dat de jaarlijksche huurprijs der zitplaatsen op het bepaald minimumcijfer werd gesteld; en om latere moei-

AARTSBISDOM
VAN
UTRECHT.

N°. 407

Gezien Uw schrijven van den 5 Maart 1923, waarbij

Onze machtiging wordt gevraagd tot het sluiten einer geldlening
gest. tachtig duizend gulden tegen f20000. ten behoeve van
den bouw einer nieuwe kerk

Zoo verleen Wij bij deze de gevraagde machtiging. Deze machtiging
zal met aangeven van nummer en dagteekening op de eerstvolgende Begrooting
alsmede op de Rekening en Verantwoording in margine worden vermeld.

Machtiging opvol. volmacht van 14 Maart 1923.

Taxa Rom f 31. Voorts bepalen Wij dat jaarlijks inschieten des
goud gulden zal inschieten worden opvol.

Gegeven te Utrecht, den 27 April 1923.

Aan het R. K. Par. ^{Kerk-}~~Arm-~~ bestuur
te Heino.

De Aartsbisschop van Utrecht,

H. van der Vliet

Heino, 22 Maart 1923.

Burgemeester en Wethouders der gemeente Heino,
Voorgenomen een verzoek van het Roomsche katholic kerk-
bestuur der Parochie van Onze Lieve Vrouwe Hemelvaart te
Heino, d.d. Februari 1923 om verlof tot het bouwen eener nieu-
we kerk op het kadastrale perceel Sectie C Nos. 1288 en 1289,
gelegen binnen den afstand van 200 ellen van het bestaande
kerkgebouw der Nederduitsch Hervormde gemeente;

Overwegende, dat hiertegen geene bezwaren be-
staan,

Gelet op artikel 7 der wet van 10 October 1853 (staats-
blad No. 102) tot regeling van het toezicht op de on-
derscheidene kerkgenootschappen;

hebben goedgevonden
het gevraagde verlof te verkeenen.

Burgemeester en Wethouders van Heino,

Burgemeester,

Secretaris.

lijkheden te voorkomen werd voor den aanvang van den bouw dit plan aan gemeentenaren bekend gemaakt met verzoek hun bezwaren indien zij deze hadden bij den voorzitter in te brengen. Geen enkel bezwaar werd echter ingebracht wijl naar aller oordeel de prijzen niet hoog waren gesteld.'

In oktober werd dit plan nader uitgewerkt en in de notulen van het kerkbestuur als volgt vastgelegd:

De eerste bank aan de westkant werd niet verpacht maar gereserveerd als vrije plaats voor kerk- en armbestuur. De eerste bank aan de oostkant werd ook niet verpacht maar volgens overeenkomst gereserveerd voor de familie Van Sonsbeeck tegen betaling van de prijs voor de plaatsen vastgesteld.

De minimumprijzen worden als volgt bepaald:

Van bank 2 t/m 8 aan beide zijden:

3 plaatsen aan 't midden- en zijgang f 5,50

6 middelste plaatsen f 4,50

Van bank 9 t/m 14 aan beide zijden:

3 plaatsen aan 't midden- en zijgang f 4,50

6 middelste plaatsen f 3,50

Van bank 16 t/m 23 aan beide zijden:

3 plaatsen aan 't midden- en zijgang f 3,50

6 middelste plaatsen f 3,00

De twee laatste banken voorlopig gereserveerd voor de Armen.

Gelukkig behoort het op deze wijze zichtbaar worden van de sociale stratificatie nu niet meer thuis in de kerken.

Zoals gezegd werd besloten tot een onderhandse inschrijving voor de bouw.

Daarvoor werden uitgenodigd de aannemers Gebr. Koenders te Enschede en J.H. Heimerink te Nijmegen. De inschrijving, die plaats had op 5 juni 1923, was een tegenvaller voor het kerkbestuur. De inschrijving van Koenders bedroeg f 121.540 en van Heimerink f 111.456. Beide bedragen lagen nogal wat boven de begroting. Daarom werd besloten een aantal wijzigingen in het bestek aan te brengen, een nieuwe prijsopgaaf uit te schrijven en daartoe ook een derde aannemer, de firma Siemerink en Reehuis te

Wierden, uit te nodigen. Op 26 juni 1923 kwamen de volgende bedragen uit de bus:

Firma Siemerink en	
Reehorst te Wierden	f 114.400
J.H. Heimerink te Nijmegen	f 108.200
Gebr. Koenders te Enschede	f 107.480

Het werk werd *niet* gegund aan de laagste inschrijver Gebr. Koenders.

We lezen daarover: 'Na ernstige overweging van alle omstandigheden besloot het bestuur in overleg met de heer Architect het werk te gunnen *niet* aan den laagsten inschrijver maar aan de Firma J.H. Heimerink uit Nijmegen mits hij het werk wilde uitvoeren voor het cijfer door den laagsten inschrijver gesteld, n.l. voor f 107.480. Het bestuur liet zich bij deze beslissing vooral leiden door de overweging dat Heimerink bij de *eerste* inschrijving meer reëel had gehandeld en de werken met de meeste zorg had berekend. Op den 5den Juli 1923 werd het contract geteekend waarbij de Firma J.H. Heimerink zich verbond het werk uit te voeren voor de som van f 107.480.'

Wolter Blom, hij noemt zich voerman, landbouwer en caféhouder in zijn concept aangifte rijksinkomstenbelasting, noteert in zijn 'Vrachtboek' op 10 juli 1923 '2 man heg uitgooien' en nog een dag of vijftien daarna zijn 2 paarden en 1 man voor de r.k. kerk aan het werk. Bouwrijp maken van de grond noemen we dat tegenwoordig. Op 17 juli noteert Wolter 'een driepoot van 't spoor gehaald - f. 0,50' voor rekening van J.H. Heimerink. Wolter Blom heeft aan Heimerink een goede klant want de grote hoeveelheid stenen wordt, veelal vanaf de Ganzepan, door hem uit schip gelost en aangevoerd.

Maar ook kalk, portland, metselzand, spijkers, steigerhout, 2 $\frac{1}{2}$ wagon leien, touw en takelblokken, 2 kisten glas in lood, om maar eens wat bouwmaterialen te noemen.

Dus Heimerink voert het werk uit, Wolter Blom voert de materialen aan en het toezicht op het hele gebeuren is in handen van een mede-

Illustrissimae ac Reverendissimae Domine.

Humillime per praesentes ab Illustrissima Reverenda
Vestra inpraescriptas facultatem petiti benedicendi et impo-
nendi primum lapidem pro ecclesia in loco Heino
aedificanda.

Et Deus.

Illustrissimae Reverentissimae Vestrae
Fidelis Submissimus
C. P. Eekwielens p. u. d.

Heino die 25 mensis Augusti 1923.

N: 804.

Verpraesentes concedimus Tibi facultatem iuxta preces
servato ritu Ritualis Pontificarii. ~ Peracta benedictione redigatur
duplex documentum iuxta Cod. Jus. Can. can. 1158.

Ulrichi. die 27 Augusti 1923.

+ F. Genniceus
Antiepius Ulrichi.

Pastoor Eekwielens vraagt verlof om de eerste steen te wijden.

De aartsbisschop verleent verlof. 'Doe dat volgens 't romeinse ritueel (Rituale Romanum)'.

werker van architect Martin Roebbers, de heer Theo Jeukens. Het salaris van Jeukens bedroeg f 250 per maand en ging in op 16 juli 1923, 11 dagen na ondertekening van het bouwcontract. Er werd dus razend snel gewerkt.

Al op 29 augustus 1923 vond 's avonds na het lof van zes uur de plechtigheid van de 'eerste steenlegging' plaats. Zij werd verricht door pastoor Eekwielens, daarbij geassisteerd door zijn kapelaan A.J. Schaars en een aantal priesters uit de naaste omgeving van Heino.

Naarmate de bouw vorderde en in de afwerkingsfeer terecht kwam zal het toezicht van Jeukens wat minder tijd hebben gekost. Vanaf juni 1924 tot en met oktober 1924 bedroeg zijn salaris f 200 per maand.

Jeukens fungeerde 15½ maand waarvoor hij f 3.625 ontving.

Eind jaren vijftig ontmoette de schrijver dezes, de heer Jeukens - hij was toen directeur gemeentewerken c.q. gemeente-architect in Elst in de Betuwe.

De bouw verloopt voorspoedig; er doen zich gelukkig geen ernstige ongevallen voor. Hoeveel werkers er op de bouwplaats actief zijn geweest weten we niet precies maar in de *Rekening en Verantwoording van Inkomsten en Uitgaven voor de bouw der nieuwe kerk* wordt op 15 december 1923 genoteerd: 'Aan het werkvolk bij de vlag 27x3+2,50' = f 83,50. Bij het bereiken van het hoogste punt wordt dus aan 28 man een extraatje gegeven. De f 2,50 is waarschijnlijk bedoeld voor een leerling of een werkmans die korter op de bouw werkzaam was. De opzichter en de uitvoerder ontvangen bij die gelegenheid elk f 25,-.

De kerk werd voorzien van drie nieuwe luidklokken, die werden geleverd door de firma Eisbout uit Asten. De grootste klok 'Theresia' werd geschonken door pastoor G.A. van Sonsbeeck, 'een zoon der parochie', en pastoor te Stokkum. De geveer van de tweede klok 'Henricus' was zijn broer Jan van Sonsbeeck. Mevrouw de weduwe Wissink is schenster

van de derde klok 'Maria'. Pastoor Eekwielens achtte het gepast de wijding der klokken te laten verrichten door pastoor Van Sonsbeeck omdat hij de geveer van de grootste klok was. De aartsbisshop had daartegen geen bezwaar en zodoende werden ze op 29 juli 1924 ingewijd door pastoor Van Sonsbeeck in een plechtige dienst.

Het vervaardigen van de eikenhouten banken, naar een ontwerp van Theo Jeukens, werd gegund aan J.G. Hoppen te Heino. De inschrijving daarvoor luidde als volgt:

F.J. Schoemaker en Zonen te Zwolle	f 7.350
Gebr. van Remmen te Den Haag	f 7.265
J.H. Heimerink te Nijmegen	f 6.420
Firma Sluizeman Hoppen te Heino	f 5.625
J.G. Hoppen te Heino	f 5.173

De banken werden vervaardigd in de werkplaats van de firma Koelen te Raalte.

En zo komen we geleidelijk bij de belangrijkste dag voor de parochianen in Heino. Na veel zorg, inspanning en noeste arbeid van velen is 7 oktober 1924 een bijzondere dag. Het bouwwerk wordt dan 'KERK'. Haar geboortedag zou je misschien kunnen zeggen.

In de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van woensdag 8 oktober 1924 wordt ons daarover verteld:

Kerkconsecratie te Heino.

Te Heino heeft gistermorgen (7 oktober dus) plaats gehad de consecratie van de pas voltooide kerk van Onze Lieve Vrouwe Hemelvaart. Het gebouw is ontworpen door den heer M. Roebbers, architect te Deventer en staat aan den grooten straatweg in den vroegeren pastorietaan. Zowel het interieur als het exterieur maken een fraaien indruk. Daartoe hebben veel bijgedragen de beeldhouwer Van Remmen met een Mariabeeld in den voorgevel en een piëta in de devotiekapel, en de kunstschilder Lou Asperslagh, die den kapel voorzien heeft van een schildering, voorstellend Maria, opstijgend uit het graf. Dezelfde schilder

ontwierp de gebrandschilderde ramen. Nadat den vorigen avond de aartsbisschop Mgr. Van de Wetering hartelijk ontvangen was, begonnen gistermorgen reeds om 7 uur de inwijdingsplechtigheden.

De pastoors A.E. Rientjes en G.A. van Sonsbeeck, deken G.B. Eekwiens, de kapelaans H. Geertman, A. Spitzen en de paters R. Spitzen en H. Lugtenberg, allen uit Heino en voorts de kapelaans C.S. Uytewaala en J.I. Veeger uit Raalte, pastoor G.J.G. Hendriks van Lierderholthuis en pastoor G.A. Gossthorpe uit Barneveld, assisteerden den aartsbisschop.

Toen om ongeveer 10 uur de aartsbisschop de pontificale hoogmis opdroeg, was de kerk stampvol. Het zangkoor vertolkte de *'Missa in Honorem Mathilde.'*

De heer J.B.F. Hooglugt, uit Heino afkomstig, en thans rector van het gesticht 'Insula Dei' te Arnhem hield een predikatie naar aanleiding van den bijbeltekst:

'Zalig zij die wonen in dit Huis.'

In plechtige processie werd het Allerheiligste van de oude naar de nieuwe kerk overgebracht.

Nadat de schoolkinderen, onder leiding van de heer A. Hoppen, voor de pastorie den aartsbisschop hadden toegezongen, dankte de heer J.R. Maas namens de parochianen. De aartsbisschop dankte tenslotte voor de hem gebrachte hulde. Hij wenschte de parochianen geluk met hun mooie kerk.'

Kapelaan A.J. Schaars schreef over de nieuwe kerk een interessant artikel in de 'De Nieuwe IJsselbode' van 11 oktober 1924. Daarvoor verwijzen wij U graag naar ons kwartaalblad Omheining 1982 - 2e jaargang - nummer 4 waarin ook bijzondere aandacht wordt geschonken aan de eerste dopeling in de nieuwe kerk. Dat was Gerhardus Joseph Maria Lugtenberg, geboren Heino 20 september 1924. Hij is een zoon van Barnardus Lucas Lugtenberg, landbouwer op 't Moer en Wilhelmina van der Kolk.

Hoe ziet de kerk er nu volgens deskundigen uit? In 'Inventarisatie Jongere Bouwkunst 1850-1940' wordt daarvan gezegd:

'Kruiskerk met neo-gotische elementen. Linksvoor geplaatste toren met traptorentje. De vierkante torenspits is met leien bedekt en heeft een weerhaan. De eveneens vierkante toren heeft aan elke zijde een achtpuntige ster, een uurwerk en galmgaten in de geleiding direct onder de spits. De voorgevel van de kerk heeft een centrale entreepartij met spitsboogarchivolten en een in rode natuursteen uitgevoerd madonnabeeld op een uitmetseling. Halfronde koor, dwarsschepen met hoge vensters en gebogen bakstenen stijlen. Uitgemetselde dakranden met blokband. Aan de rechterzijde bevindt zich een laag uitbouwje met een plat dak.'

Hoe ver zijn we nu? De oude pastorie was al gesloopt; er is een nieuwe. De nieuwe kerk is er ondertussen ook. Met het verplaatsen op 7 oktober 1924 van het Allerheiligste is het oude kerkje, dat haar plaats had zo ongeveer tegen het kerkhof waar nu het hertenkampje is, mogen we het zo zeggen, buitengebruik gesteld. Haar lot is de slopershamer.

(Zie schetsje van A. Hoppen).

'Bestek en voorwaarden waarnaar door het R.K. Kerkbestuur van de parochie van O. L. Vr. Hemelvaart te Heino zal worden aanbesteed: Het afbreken der oude r.k. kerk te Heino waarvan de afkomende materialen het eigendom worden van den hoogstbiedenden inschrijver.'

Zo luidt de aanhef van het bestek opgesteld door architect Martin Roebbers. Wat ons overigens in hoge mate interesseert is een metalen kokertje. Want in artikel 9 van dat bestek lezen we: 'Een ingemetselde draagsteen onbeschadigd uit het werk te verwijderen. Deze steen met inscriptie en inliggend metalen kokertje blijven het eigendom van besteder (het kerkbestuur) en moet door den aannemer volgens aanwijzing worden opgeborgen.'

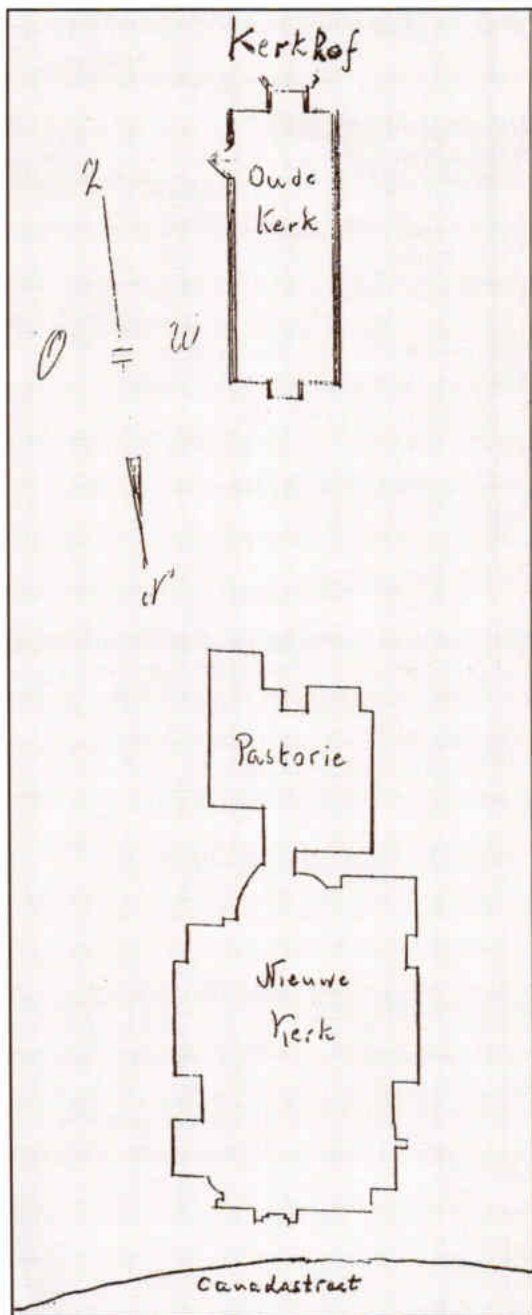
Ook nog tot het eigendom van de kerk blijft de luidklok, de preekstoel en het doopvont. De aanbesteding heeft plaats op 30 januari 1925 v.m. 11 uur in Café Bosch te Heino.

Op 2 februari 1925 wordt het werk gegund aan de hoogste bidder, de firma Sluizeman-Hoppen te Heino voor f 2.200.

Is hiermee nu alles gezegd? Welnee, want U zult zich zeker afvragen: wat heeft het nu allemaal gekost en hoe is de financiering geregeld en is er verder nog wat met de kerk gebeurd? In het keurig verzorgde boekwerkje 'Inventaris van de archieven van de r.k. parochie - oktober 1997' wordt op pagina XIII als bouwsom een bedrag genoemd van 213.676 gulden en negentien cent. Dat bedrag is op de cent nauwkeurig te traceren maar omvat o.a. ook de uitgaande geldstroom naar een rekening bij de Boerenleenbank. En dat zijn geen bouwkosten. We hebben de moeite genomen om de 'Rekening en Verantwoording van Inkomsten en Uitgaven voor de bouw der nieuwe kerk' voor U overzichtelijk te maken. Aan dit stuk werd overigens ook het bedrag op de reeds eerder genoemde pagina XIII ontleend. Nog een opmerking vooraf met betrekking tot de aanneemsom. Het bedrag van f 107.480 is enkele malen genoemd maar u vindt het niet terug in het overzicht (zie pagina 62).

Op de bouwsom werd n.l. f 8.200 voor minder uitgevoerd werk in mindering gebracht. De som werd voor meer uitgevoerd werk verhoogd met f 3.640,69 zodat aannemer Heimerink met f 102.960,69 in het overzicht wordt vermeld.

En dan voltrekt zich op 10 mei 1940 het noodlot over Nederland. Duitsland heeft voor de oorlogsindustrie het oog laten vallen op de kerkklokken - goed materiaal voor munitie. Ook de kerken in Heino ontkomen niet aan de maatregel en zo worden in maart 1943 de drie klokken uit de r.k.kerk gehaald. Wel werden daarvoor bonnetjes afgegeven vermeldende diameter en het gewicht van de klok. Volgens deze bonnetjes wogen de klokken respectievelijk 655, 374 en 260 kg. Pastoor Pot is het kennelijk met deze gewichten niet eens want hij vermeldt in zijn handschrift op genoemde bonnetjes als gewicht respectievelijk 680, 410 en 264 kg. Wel kreeg de kerk

Schetsje van A. Hoppen

op 9 oktober 1943 een klok terug met een diameter van 52 cm en een gewicht van 97 kg. Dat klokje was afkomstig van de n.h. kerk te Wirdum, gemeente Loppersum in de provincie Groningen.

De kosten bedroegen:

Aannemer Heimerink, na meer- en minderwerk	f 102.920,69
Honorarium architect Roebbers	7.029,70
Salaris opzichter Theo Jeukens	3.625,00
Firma Eijsbouts voor de klokken	5.170,00
Firma J.G. Hoppen voor de kerkbanken	5.452,35
Lou Asperslagh - glas in lood - schilderen gewelf	5.450,00
Van Remmen - beelhouwwerken	3.111,46
Technisch Bureau Bodifex - electra	860,60
Firma Martens - kluisdeur	363,10
Wolter te Riele - voor een vroeger plan	600,00
Kosten kerkconsecratie	526,96
Allerlei kleine kosten	859,13

Totaal der kosten	f 135.968,99
--------------------------------	---------------------

Bovenstaand bedrag werd gefinancierd door:

Giften inclusief schenkingen met een bestemming	f 36.975,84
4% lening geplaatst bij parochianen/begunstigers	75.809,00
Bijdrage uit de gewone kerkenkas	20.047,10
Opbrengst afbraak oude kerk en diverse verkopen	2.577,18
Rente van de Boerenleenbank	559,87

Totaal der beschikbare middelen	f 135.968,99
--	---------------------

Joke van Steenoven schrijft in 'Kerkepad' van 26 juni 1999 een artikel onder de titel 'Als stenen konden spreken.' Zij schrijft dan: Tijdens de bevrijding van Heino in april 1945 werd door een luchtaanval van de Canadezen o.a. de kerktoeren door granaattreffers zwaar getroffen. (Opmerking van de schrijver: De aanval op de kerktoeren geschiedde door geschut vanaf de grond). Juist een toren neemt in oorlogstijd een belangrijke positie in als uitkijkpost voor de bezetters, en was bij de bevrijding dus een strategisch doelwit. Door de zware beschadiging van de torenspits kon deze niet meer hersteld worden. Sloop was volgens de architect de enige mogelijkheid. Hij stelde voor om van het sloopmateriaal een zadeldak te construeren, dat boven de klokkenstoel moest worden aangebracht. Dit betekende uiteindelijk dat de galmgaten voor de

luidklokken werden vergroot en de gehele toren een stukje hoger werd. Ook de klok werd verplaatst, en op de plek waar hij eerder heeft gezeten zien we nu nog een 'ster'.

De schade was aanzienlijk. Het herstel vond plaats conform het plan van architect Jac. Haket te Deventer. De totale oorlogsschade werd als volgt berekend:

Schadeherstel bouwwerken	f 30.811,35
Noodvoorzieningen	f 1.860,50
Verplaatsen uurwerk	f 7.894,79
Onderhoudswerken	f 1.865,76

Totaal van de schade	f 42.432,40
-----------------------------	--------------------

De kerk is hersteld maar mist nog steeds de klokken. Dat gemis is ook bij het gemeentebestuur bekend. Uit haar brief van 24 fe-

HENRICUS VAN DE WETERING

DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA

ARCHIEPISCOPUS ULTRAIECTENSIS

OMNIBUS HASCE VISURIS SALUTEM IN DOMINO.

Ad augendam majorem erga Salvatoris nostri Crucem et Passionem devotionem,
ex speciali auctoritate apostolica Nobis *4. 14. Novembis 1895* ~~omnium~~ tributa,
permittimus per praesentes, ut erigatur in *Ecclesia parochiali de*
Speino

pium exercitium XIV Stationum Viae Crucis, dum concedimus *P. Desuendo*
Romino Ep. P. Eekwielens. Canonico. Decano
et Parocho in Speino facultatem servatis servandis, benedicendi cruces et
imagines, easque appendendi in parietem praefat *ae Ecclesiae* cum applicatione
omnium indulgentiarum et privilegiorum, quae Summi Pontifices praedictum exercitium
peragentibus impertiti sunt. Peractae erectionis et benedictionis ^{*duplex*} ~~conficiatur~~ instrumen-
tum authenticum ^{*in communione*} ~~quod~~ quam primum ad nos transmittatur. *(C. C. can. 1158)*.

Datum Ultraiekti, die *29* mensis *Septembris* Anni *1924*.

H. van de Wetering
Archiepiscopus q. s.

De aartsbisschop verleent toestemming tot het oprichten en zegenen van een
Kruisweg met 14 staties.

bruari 1948 aan de kerkgenootschappen in Heino pakken we een paar citaten. 'Zoals U bekend moge zijn, is de gemeentetoren thans weer voorzien van twee luidklokken. Ook de Katholieke gemeente kan, voor zover zij zulks prefereert, van deze klokken gebruikmaken om haar te houden godsdienstoefeningen door klokgelui aan te kondigen, doch deze laatste zal, hetgeen begrijpelijk is, niet mogen luiden, wanneer in de N.H. Kerk een godsdienstoefening wordt gehouden. Dit voorbehoud moet uitdrukkelijk worden gemaakt en moet stipt worden nageleefd. Voorts zal ook gebruik kunnen worden gemaakt bij het zogenaamd 'verluiden' van overledenen en luiden bij begrafenissen of uitvaarten... daarvoor is per geval een vastrecht van f 2,- verschuldigd, terwijl nabestaanden dan zelf voor het luiden der Klok dienen te zorgen'.

Het r.k. kerkbestuur maakt van het aanbod geen gebruik blijkens hun schrijven van 4 maart 1948. Enkele citaten: 'Klokken nemen in de eeredienst en de liturgie der Katholieke kerk een zo voornamelijk plaats in, dat zij niet mogen gebruikt worden voor dat verheven doel, voordat zij op indrukwekkende wijze zijn gewijd en geconsacreerd. Het worden daardoor gewijde zaken. Nu begrijpt ons bestuur volkomen, dat uw college IN ZIJN GEHEEL een dergelijke waardeering niet zoo gemakkelijk kan opbrengen en voor moeilijkheden zou komen te staan. (...) Zoals ons bestuur deze zaak bekijkt, zijn de moeilijkheden van onze kant... de grootste!

Overigens meent ons bestuur, dat ook de oefeningen in de katholieke kerk geen hinder mogen hebben van het geluid, dat komt uit de gemeentetoren'.

Maar eind goed, al goed. Bij missieve van 29 juli 1949 schrijft de aartsbisschop van Utrecht, Joh. kardinaal De Jong: 'Bij deze delegeren Wij deken A.F.J.M. de Wit te Zwolle om de klokken van Heino te wijden, *adhibito ritu Pontificalis Romani*.

Maandagvond 1 augustus 1949 vindt de inwijding van de drie klokken plaats.

De grootste klok in toon G' weegt 671 kg en draagt als inscriptie *Furore teutonico anno*

1943 raptus, reparatus sum largitate christiana anno 1949. Christus, Salvator regnat. De middelste klok in de toon Ais' heeft een gewicht van 398 kg. De inscriptie op deze klok luidt: *In honorem Sanctae Theresiae anno 1924 datus, ab hoste maligno anno 1943 raptus, redonatus sum anno 1949 a Caroline, Henrico et Joanne, liberis donatoris Joannis van Sonsbeek.* De kleinste klok in toon C" weegt 280 kg met als inscriptie *Maria, mater gratias, Mater misericordiae, Tu nos ab hoste protege, In hora mortis suscipe. A.D. 1949.* De drie klokken werden geleverd en geplaatst door klokkengieterij Petit en Vritsen uit Aarle-Rixtel voor een bedrag van f 7.691,80.

Een grote wens van het kerkbestuur kan in vervulling gaan als mevrouw Maria Kloppenberg-Holthuis en haar dochter Johanna een fors bedrag beschikbaar stellen voor de verfraaiing van de kerk.

Op 3 juni 1961 verleent de aartsbisschop van Utrecht toestemming voor de bouw van een nieuw hoofdaltaar en een nieuwe grotere deur van sacristie naar priesterkoor. De bouwinspectie van het aartsbisdom Utrecht en bisdom Groningen heeft geen bouwtechnische bezwaren voor het verwijderen van het oude hoogaltaar, het uitbreiden van het supedanium, het maken van een nieuw hoogaltaar, het verbeteren van de toegangsdeur van priesterkoor naar sacristie, het aanbrengen van een open ambohekje, begroot op een totaalbedrag van f 10.350. Voor de aankleding van het priesterkoor wordt door 54 gevers en geefsters f 3.870 bijeengebracht.

Aan het slot van onze wandeling langs het wel en wee van de 75-jarige kerk willen we graag de man voor het voetlicht brengen aan wiens onvermoeibare inzet en ijver het is te danken dat de parochianen van Heino over een fraaie kerk beschikken. We citeren daarvoor hoofdstuk 4.2 in 'Inventaris van de archieven van de R.K. parochie' - door J.J. Seekles - oktober 1997.

KERKBESTUUR VAN DE R.K. PAROCHIE
VAN ONZE LIEVE VROUW HEMELVAART

HEINO - Zwolschweg-6 Canadastr.26.
POSTREKENING: 898198

HEINO, 20 mei 1961.

Nieuw-altaar

AAN Zijne Eminentie

Bernardus Kardinaal Alfrink,
Aartsbisschop van Utrecht,
Maliebaan 40,

U t r e c h t .

Eminentie,

Al sinds jaren is de wens van de parochia-
nen en kerkbestuur van Heino: "een nieuw hoofdaltaar."

O.a. voor Mgr. Rientjes is in onze kerk de
lage absis met altaar en de zeer bekrompen deur van
sacristie naar priesterkoor steeds een doorn in het
oog geweest.

En om het lelijke altaar, en om de bouwval-
ligheid van de altaaropstand, heeft het kerkbestuur be-
sloten, behoudens Uw goedkeuring, over te gaan tot de
bouw van een nieuw hoofdaltaar en een nieuwe grotere
deur van sacristie naar priesterkoor.

Hiervoor is ruim voldoende geld aanwezig,
omdat nog kortgeleden een geldsom van Vijftien duizend
gulden aan het kerkbestuur is geschonken, zonder ver-
plichtingen. Alleen de wens van de geefster is, dat het
geld besteed wordt voor de verfraaiing van de kerk.

Ingesloten zenden wij U toe in duplo:
tekening van de oude toestand - plan van wijziging -en
begroting.

Gaarne ontvangen wij hierop Uw toestemming.

Met gevoelens van eerbied en
gehoorzaamheid,

P. J. J. J. J. - voorz.

[Signature] secr.

no.E-267

Utrecht, 3 juni 1961

Aangezien noch liturgisch noch bouwkundig bezwaar is gebleken, verlenen Wij
bij deze de gevraagde toestemming, die met aangeven van nummer en dagtekening
op de baten- en lastenrekening en inventaris zal worden aangehaald. -- Uit de
liturgische commissie kwam de vraag, of het gedeelte van de onderbouw, waarop
alpha en omega, een dragende functie heeft; anders zou weglaten te overwegen zijn.

[Signature] De Aartsbisschop van Utrecht, *[Signature]*

Verzoek aan de aartsbisschop om toestemming voor de bouw van een nieuw altaar.
De toestemming wordt verleend.

Deken Eekwielen en zijn communicanten.

Plechtige Heilige Communie 1934

1. Mina Elsmann; 2. Paula Hoppen van de Rozendaalseweg; 3. Anna Koenjer; 4. Bertha van Schooten;
5. Cornelia Heuven; 6. Dina Holterman; 7. Annie Blom van bakker Hein Blom; 8. Mina Wezenberg;
9. Riek Smalbroek; 10. Bernhard Joxhorst; 11. Antoon Hoonhorst; 12. Antoon Nijenhuis;
13. Theo van Tongeren; 14. Hein Lammers; 15. Herman Lugtenberg van 't Moer;
16. Henk Hoppen, broer van kapper Herman Hoppen; 17. Roelof Dijkstra; 18. Tonnie Grote Schaarsberg;
19. Mina Koenjer, later gehuwd met groenteboer Antonissen; 20. Anna Hoppen van Jans Hoppen;
21. DEKEN EEKWIELENS; 22. Antoon Nijboer van de Pazie; 23. Tinus Blanke, zoon van Hein Blanke;
24. Hennie Blom, zoon van Bernhard Blom; 25. Bart Schrijver; 26. Hein Grote Schaarsberg;
27. Henk Hekman. Onzichtbaar achter nummer 17: Willem Overes.

Gerhardus Bernardus Eekwielen (1858-1948)

Gerhardus Bernardus Eekwiendels of ook wel Eekwielen werd op 21 september 1858 te Haarle, gemeente Hellendoorn, geboren uit het huwelijk van Jan Eekwiendels en Wille-

mina Nije Bijvank. Hij overleed in het rusthuis 'Angeli Custodes' te Raalte op 3 januari 1948. Hij werd op 7 januari 1948 te Heino begraven. Eekwielen studeerde aan de seminaries van Culemborg en Rijsenburg, nadat hij enige tijd privaat onderwijs had genoten van A. Haze-

lekké, kapelaan in zijn geboortedorp Haarle, en van de Heetense kapelaan J.H. v.d. Vegte. Hij was nog 23 jaar oud toen hij op 10 augustus 1881 door Mgr. A. Schaepman, aartsbisschop van Utrecht, tot priester werd gewijd. Een jaar later, op 18 augustus 1882, volgde zijn eerste benoeming tot kapelaan bij de gerespecteerde pastoor C. Pas van Raalte. Lang is Eekwielens niet in Raalte gebleven. Voor kortere of langere tijd werd hij achtereenvolgens als kapelaan geplaatst in Jutphaas (1883), Heeten (1886) en wederom Jutphaas (1890). Vooral de jaren als kapelaan bij de Heetense pastoor A. Tempelman hebben bij Eekwielens een onuitwisbare indruk achtergelaten. Hij beschouwde die drie jaar als de gelukkigste van zijn leven, als belangrijke leer- en vormingsjaren. Op 3 augustus 1900 werd Eekwielens benoemd tot pastoor van Wierden.

Ruim zeven jaar later, op 30 augustus 1907, nam hij zijn intrek in de pastorie te Heino. Hij bleef ruim 32 jaar pastoor in Heino, tot hij op 29 september 1939, 81 jaar oud, zijn werkzaamheden als pastoor beëindigde.

De helft van zijn langdurig priesterleven bracht Eekwielens door in Heino. Met hart en ziel was hij aan zijn parochie gehecht en het was voor hem een zware beproeving toen bleek dat hij niet meer in staat was zijn pastorale werkzaamheden te volbrengen. Zijn aftreden was een groot offer, in gehoorzaamheid gebracht. Tegenover vrienden verklaarde hij later, dat het hem niet vergund was te sterven op het veld van eer, op de plaats van zijn pastorale werkzaamheden en te midden van hen, met wie hij zich steeds zo nauw en innig verbonden had gevoeld. Eekwielens was als pastoor een voorbeeld van eenvoud. Hij had weinig behoeften voor zichzelf; ze beperkten zich vrijwel uitsluitend tot het terrein van het geestelijke. Zijn grootste behoefte was de omgang, de samenspraak met God in het gebed. Elk verloren ogenblik werd daaraan gewijd. Vond men hem niet thuis, dan was er veel kans hem te vinden voor het tabernakel in de kerk. Zijn confraters

noemden hem weleens een heilige, en als het wezen der heiligheid bestaat in een onthechting van het aardse en het gebonden zijn aan God, dan gold dat zeker voor Eekwielens. Zijn deur stond altijd open. Hij kende de stoffelijke en geestelijke noden en bijzondere levensomstandigheden van al zijn parochianen. Voor de zieken was geen tijd en moeite te veel. Vooral tijdens het sterven was pastoor Eekwielens aanwezig. 'Wie door deken Eekwielens voorbereid de eeuwigheid inging', zo zei men, 'hoefde voor Onze Lieve Heer niet bang te wezen'.

Naast zijn gaven op het terrein van de (geestelijke) zielzorg was Eekwielens ook op andere terreinen van onschatbare waarde voor de Heino'se parochie. Door zijn onvermoeibare inzet kwamen een nieuwe pastorie (1912), een nieuwe lagere school (1921) en een nieuwe parochiekerk (1923/24) tot stand.

De verdiensten van Eekwielens bleven niet onopgemerkt. Hij werd op 19 maart 1915 benoemd tot deken van het dekenaat Zwolle. Een functie die hij vervulde tot hem op 25 juni 1935 eervol ontslag werd verleend. Zijn verheffing tot kanunnik van het Metropolitankapittel te Utrecht volgde op 7 april 1924. Vanwege zijn vergevorderde leeftijd werd hij op 4 maart 1944 uit die functie ontheven. Twee dagen later mocht hij zich erekanunnik noemen. Eekwielens was tevens Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Henk Wessels

Geraadpleegde bronnen:

- RAO: Inventaris van de archieven van de R.K. parochie 'Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming'. In het bijzonder de inv.nrs. 6, 9, 64, 91, 92, 125, 168, 172, 175, 181 en 184.
- Archief Vereniging voor Heemkunde:
Foto's kerk en pastoor Eekwielens met communicanten.

Naar de boeren (2)

In de hongerwinter van 1944-1945 hoorden wij in Amsterdam veel over kinderen die 'naar buiten' of 'naar de boeren' gingen omdat er bijna geen voedsel meer was.

Onze ouders hebben dat zo lang mogelijk tegengehouden, want je stuurde je kinderen niet zo maar weg!!

Mijn vader was op wachtgeld bij de scheepvaartmaatschappij waar hij werkte en hij had dan ook gelegenheid om in zijn vrije uren of dagen de boer op te gaan om aan meer eten te komen dan de distributiebonnen toestonden. Hij ging dan op de fiets Noord-Holland in om mooie huishoudelijke spullen zoals linnengoed, glaswerk e.d. te ruilen voor eten.

Mijn moeders bontjasje, mijn vaders hoed en winterjas en kostuums: alles werd verruild. Onze kinderstoeltjes, ons hobbelpaard, poppenhuis, langzamerhand verdween er van alles en dat heeft mijn moeder veel tranen gekost.

Het vijfde kind van mijn ouders was in 1944 geboren: George. Het jongetje was veel ziek want hij kreeg niet wat hij nodig had, maar wel van de overburen vaak wat extra's. De toestand werd dus steeds nijpender. Veel kinderen in onze buurt waren al naar buiten; degenen die thuis bleven lagen veel in bed om krachten te sparen en om warm te blijven, want de kachel brandde in de meeste huizen niet.

Er waren in die tijd evacuatiecomités die zorgden dat kinderen uit het westen werden getransporteerd naar gebieden waar meer voedsel was. Onze ouders gaven Theo en mij ook op en zo gingen wij ook naar buiten. Later hoorden wij dat dat het laatste kindertransport geweest was; het was in die onzekere tijden een hachelijke onderneming.

Op de De Ruijterkade lag een aak met drie ruimten: in het eerste kwamen de meisjes, in

het tweede de jongens en in het derde jongens en meisjes samen. Theo ging bij de jongens en ik bij de meisjes. Dat vonden wij niet prettig, maar enigszins verdwaasd deed je maar wat je werd gezegd.

Na een nacht ging het schip nog niet weg. Toen kwam onze vader en die zorgde dat we bij elkaar kwamen in hetzelfde ruim, waar we op stro lagen en er achter een stuk gordijn een emmer stond waar je je behoefte op moest doen.

Tegen de avond voeren we weg maar lagen toen weer een nacht en een dag in de Oranjesluizen. Er was werkelijk niets te eten aan boord. Plotseling was er veel kabaal en schreeuwden die Amsterdamse kinderen: 'Honger... honger!!'

De Duitsers op de sluis reageerden op het geschreeuw en gooiden Kuchen in het ruim; een Kuche moest door twee kinderen gedeeld worden, maar ik vocht en had er twee: één voor Theo en één voor mij!

Ik denk terug aan wat wij waren: twee gevoelige kinderen uit een warm nest die 's nachts over het IJsselmeer voeren waar flink werd geschoten.

En die Theo altijd maar huilen, zelfs als hij sliep. Ik huilde waarschijnlijk ook wel, maar misschien was ik 'flinker' (of zoiets) of stopte mijn verdriet weg. We huilden, maar we werden gerustgesteld: 'er kan niets gebeuren, we varen onder de witte vlag!'

We kwamen uiteindelijk aan in Zwartsluis; het was de tiende maart! Mijn broertje Hans was jarig. Op paardenkarren reisden we verder. Op de weg van Hasselt naar Zwolle was het weer raak, er werd weer geschoten. Niet op ons, maar er gebeurde iets in de lucht. Langs de weg waren mangaten, dus hup... hup van de kar af en we sprongen in de mangaten. Die waren diep, je kwam er haast niet meer uit! 's Nachts sliepen we bij mensen thuis of in een school of een fabriek met hoge ramen die stuk waren. We sliepen dan op strozakken op

Riek is het meisje links op de foto, onder de juf haar rechter zijde, met strik.

de grond. Soms was het moeilijk voor mij omdat Theo maar bleef huilen. Van een jongen pikte ik een padvindiersriem voor hem als troost. Later speelt me dat voor die jongen.

In Heino overnachtten we, Theo bij de éne, ik bij de andere Overmars. Niet wetend dat zo'n vijftig jaar later, we erachter kwamen dat ene Ubald Overmars daar getuige van was. Uiteindelijk kwamen we 's avonds in donker in Hertme aan, daar werden Theo en ik ge-

scheiden. We gaven elkaar plechtig een hand. De volwassenen om ons heen lachten wat, die wisten zeker niet dat we broertje en zusje waren en voor het eerst van ons leven gescheiden werden.

Riek Overmars

Van de werkgroep Kruidentuin Allegaardje

Courgette-salade met basilicum

Snijdt kleine courgettes in heel dunne plakjes en breng ze op smaak met zout, peper, citroensap. Besprenkelen met olijfolie en bestrooien met gehakte basilicum.
Hetzelfde kan met tomaten. Heerlijk met verse geiten- of schapenkaas!

In dit artikel een afbeelding van Johanna Dikken. Zij is de laatste met de familienaam Dikken, die op het 'Dikken' of het 'Dikkens-huis' aan de Stationsweg nr. 22 heeft gewoond. Het boerderijtje het 'Dikken' is in 1961 afgebroken en daarna heeft de familie Kolk er een nieuwe burgerwoning gebouwd.

De betovergrootvader van Johanna Dikken neemt in 1812 de familienaam Dikkens aan. Bij decreet van 18 augustus 1811 (toen nog de Franse tijd) wordt bepaald, dat iedereen behalve een voornaam ook een vaste familienaam dient aan te nemen of, wanneer men die al gebruikt, deze naam te laten registreren.

De gemeentebesturen dienen voortaan de administratie van de burgerlijke stand te voeren, zoals dat voordien door de kerken gebeurde. De uitvoering van dit keizerlijk decreet verloopt niet al te vlot (zie 'Omheining' van maart 1986). Eerst op 5, 6 en 7 maart 1812 ontvangt maire Klomp van Heino 33 personen voor het registreren van hun familienaam. Daarbij neemt Teunies de naam Dikkens aan als naam voor zijn familie: zoon Gerrit Jan 33 jaar, dochter Hendrieka 31 jaar, Gerrit Harm 21 jaar, Fennegien 18 jaar en Berend 16 jaar.

Genoemde Teunies is afkomstig van de boerderij den 'Bril' op de Nieuwstad in Lenthé. Deze boerderij, reeds lang geleden afgebroken, moet ergens hebben gestaan in de buurt van de Delmterweg/Twentseweg.

Teunies, zoon van Hendrikus Brilman en Berendina Dellenberend, trouwt op 8 mei 1778 in de Ned. Herv. Kerk van Heino met Willemiene Gerrits, woonachtig op het 'Dikkens' en vestigt zich op haar ouderlijk huis. Dit verklaart het feit dat Teunies voor de familienaam Dikkens kiest, de naam van het boerderijtje waar hij woont. De naam Dikkens is later verbasterd tot Dikken.

Johanna Kolk-Dikken 1892 -1970.

Een familie-overzicht van Teunies.

Teunies Henricus

Geboren: Dalfsen, buurtschap Lenthé, gedoopt Heino, Ned. Herv. 1 mei 1757.

Overleden: Heino, 9 augustus 1840 op 86-jarige leeftijd.

Beroep: kleermaker.

Huwelijk: Heino, Ned. Herv. 8 mei 1778 met **Willemiene Gerrits**, gedoopt Heino, Ned. Herv. 16 november 1755; overleden Heino 13 mei 1840 op 84-jarige leeftijd.

Kinderen:

1. **Gerrit Jan**, kleermaker, geboren Heino 6 december 1778, overleden Heino 31 juli 1860. Uit zijn huwelijk met Janna ten Brinke worden vier dochters geboren en een zoon Teunies. Van deze Teunies, getrouwd met Geesien Huisman, overlijden de kinderen op jonge leeftijd.
2. **Hendrike**, geboren Heino 27 december 1780. Zij trouwt met Jan Veldhuis uit Raalte.
3. **Fenne**, geboren Heino 9 oktober 1782, begraven Heino 10 februari 1785.
4. **Fenne**, geboren Heino 20 april 1785, begraven Heino 30 mei 1787.

5. **Fenne**, geboren Heino 16 november 1787, begraven Heino 11 juni 1790.
6. **Gerrit Harm**, geboren Heino 14 mei 1791. Woont in 1812 nog thuis. Het is niet duidelijk waar hij is gebleven, waarschijnlijk op jeugdige leeftijd overleden.
7. **Fennegien**, geboren Heino 28 augustus 1793, overleden Heino 12 januari 1876. Zij trouwt met Roelof Alberts.
8. **Berent**, kleermaker, geboren Heino 25 maart 1796, overleden Heino 28 september 1856. Hij blijft op het 'Dikken' wonen.
9. **Henricus**, geboren Heino 27 augustus 1798. Waarschijnlijk jong overleden. Hij wordt bij de naamsaanneming in 1812 niet meer genoemd.

Berent Dikken, die op het 'Dikken' is blijven wonen, trouwt met Melisje Heesman. Zij komt in de burgerlijke stand van Heino ook voor als Mierte Jeronimus en Amelia of Emelia Jeronimus. Vier van hun acht kinderen blijven in leven: Teunis, Gerrit-Harm, Jan en Willem. Van deze vier zonen hebben wij het volgende kunnen vinden:

Teunis, dagloner, vertrekt in 1877 met zijn echtgenote Geertje Temmink en enkele kinderen naar Zwolle. Hun zoon Berend Jan, geboren Heino 25 januari 1843, blijft in Heino. Hij is inmiddels getrouwd met Roelofje Hazelhorst en wegwerker bij de gemeente Heino.

Jan, bakker, trouwt met Gerridina Vlim. Hij overlijdt te Heino op 23 september 1887 oud 64 jaar.

Willem, dagloner, trouwt met Hermina Echthuizen. Van hun elf kinderen overlijden er zeven op jonge leeftijd. Van de dochters, die in leven blijven, trouwt Hermina met Herm Schutte uit Dalfsen; Marrigje met Gerrit Hendrik Roons uit Heino en Fennigje met Hendrik Jan Westerveld uit Hellendoorn. Van de jongste zoon Berend Jan zijn geen gegevens gevonden.

Gerrit-Harm Dikken blijft op het 'Dikken' wonen. Hij trouwt te Heino op 30 april 1846 met Geesje Beldsnijder. Uit dit huwelijk worden zeven kinderen geboren, van wie er vier jong overlijden. Eén dochter vertrekt naar Wijhe. Dochter Hermina trouwt met Hendrik Schottert en woonde aan de Brinkweg 13.

Zoon Berend Jan, tuinman, blijft op het ouderlijk huis wonen.

Van deze Berend Jan laten we ook een familie-overzicht volgen.

Berend Jan Dikken

Geboren: Heino, 10 november 1849.

Overleden: Heino, 2 juli 1930, oud 80 jaar.

Beroep: tuinman, o.a. bij dokter Peel. Van deze arts krijgt hij een recept tegen fift, een ontsteking aan de buigzijde van een vinger. Veel Heinoërs maken van deze wetenschap van Berend Jan Dikken (Dikken Berentien) gebruik.

Huwelijk:

1e huwelijk Heino, 3 mei 1877 met **Maria Westrik**, geboren Wijhe, overleden Heino, 1 september 1889, oud 50 jaar.

Kinderen uit dit huwelijk:

1. **Geesje**, geboren Heino 12 januari 1878, overleden Heino 28 juli 1878.

2. **Johanna**, geboren Heino 12 januari 1878, overleden Heino 2 februari 1878.

3. **Hendrik Jan**, geboren Heino 25 januari 1879, later vertrokken naar Apeldoorn.

4. **Gesina Alberdina**, geboren Heino 2 februari 1882, overleden Heino 26 april 1887.

2e huwelijk Heino, 26 februari 1891 met **Hermine Stegeman**, geboren Heino 19 december 1856, overleden Heino, 3 maart 1925.

Kind uit dit huwelijk:

Johanna, geboren Heino, 6 februari 1892.

Johanna is degene, met wie we dit verhaal begonnen. Zij trouwt te Heino op 3 mei 1917 met Dirk Jan Kolk uit Wijhe.

Haar kleinzoon Dirk Jan woont momenteel nog op het adres Stationsweg 22.

J.K. Pruim Reinders.

Geraadpleegde bronnen.

- Gemeente-archief Heino: Bevolkingsregisters en registers van de burgerlijke stand.
- Archief van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.
- Met dank aan de dames H.J. Jolink-Kolk en J. Bartels-Kolk voor hun medewerking.

Wule zekt det zo (21)

Fiene luu en fijne mènsen.

Op schoole könt platproatende leerlingen bie het zuver schrieven völle steun hebben an de regel det een (lange) ij in een Nederlands woord in oonze streektaal meestieds een ie wödt. Die regel heb ik in mien jeugd zelf gebruikt en laeter as schoolmeester an mien leerlingen deur-egeven; wule hebt er aait völle gemak van ehad.

Veurbeelden:

lijken- lieken; pijn - piene (ok: zeerte);

rijk - rieke; zwijgen - zwiegen enz.

Det wil natuurlijk niet zeggen de'j alle Nederlandse woorden met een ij zomär könt överzetten in streektaalwoorden met een ie: 'wij zijn ziek' wödt niet 'wie zien ziek' mår 'wie bint ziek'. Probeert het ok mår es met bv. hijsen, mijl en sijsje. Die woorden kent wule in het plat helemoal niet!

De Nederlandse ei blif in de streektaal heel vaeke staan: klein, plein enz. Hoewel wule een 'eik' een 'iekenboom' nuumt.

Vårder bint er nog een antal opvallende woorden. Wule goat 's winters schaatsenlopen op 't ies, mår as 't 's zommers wårms is, kope wie een ijsco of een ijssie. De IJssel nume wie lessel, mår de Rijn, die völle wieder vot is, blif Rijn. Wule zekt: det vin ik fijn van oe en ok: det zo'k fijn vinden. De betekenis is dan zo-iets van 'prettig' of 'aangenaam'. De invloed van het Nederlands is hier, duch mie, duudlijk. Doartegenöver stiet de'w het hebt över fiene rēgen en fiene keurnties. Dan is de betekenis 'fijn van structuur'. Heel mooi vin ik het um te constateren det fiene luu best fijne mènsen könt wēen. En umgekeerd vanzelf ok. Fijn toch, of niet dan?

Henk van der Veen sr.

Uit de school geklapt

Een reactie.

Van de gemeentelijke openbare bibliotheek in Heemstede kregen wij een reactie op 'Uit de school geklapt 1'

('Omheining' nummer 3 - september 1998).

De heer C.J.Th. Leistikow was hoofdonderwijzer aan de Openbare school in Overveen in de periode 1894-1911. Hij overleed op 24 januari 1936 en werd op 28 januari op het R.K. Kerkhof 'Berkenrode' in Heemstede begraven. Men liet hun reactie vergezeld gaan van een bidprentje.

Werkgroep documentatie.

De antieke klok

In 't Kerkhuus staat een prachtig staand horloge, dat tot voor kort in de hal van het verzorgingstehuis 'De Maat' heeft gestaan.

Hoe komt die klok hier terecht? Wel, dat is eenvoudig te verklaren aan de hand van een artikel uit het jubileumboek van de Christelijke Basis School 'De Gouden Emmer', waarin de heer J.D. Bennemeer het volgende noteert: In december 1935 kreeg het schoolbestuur bericht van notaris Baurichter, dat door wijlen mej. W.M. Kloosterman haar antieke staande klok gelegateerd was aan de Christelijke School. Deze klok, een staand horloge, werd geplaatst in het leslokaal van meester Stegeman. Als er leerlingen in de hoek moesten staan, stonden zij, zo werd mij verteld, naast deze klok. Sommigen bewonderden het uurwerk langdurig en velen zullen de rust ervaren hebben, die van het lange statige tikken uitging.

In 1943 besloot het bestuur de klok te verkopen, omdat de prijzen daarvoor ongekend hoog waren. Het geld kon gebruikt worden voor aflossing van de schuld. Aan A. Hofmeijer werd opgedragen de klok, zo duur mogelijk, van de hand te doen. Dat is niet gebeurd. De reden daarvan is niet bekend. Gelukkig maar. Dat hebben latere bestuursleden ook zo aan gevoeld, want zij hebben de klok onvervreemdbaar laten verklaren.

Na de verbouwing van de school aan het Marktplaats kwam de klok in de onderwijzerskamer te staan. Het uurwerk is toen door Jan Schutte gerestaureerd. Begin jaren tachtig is de klok nogmaals gerestaureerd. Het uurwerk door Herman Pothof.

Van de oude school verhuisde de klok naar 'De Gouden Emmer', waar hij tot 1990 in de gemeenschapsruimte, nu Keizerzaal geheten, heeft gestaan. Eigenlijk was dit een heel slechte plaats voor de klok. De kast liep gevaar beschadigingen op te lopen en het uurwerk kreeg het zwaar te verduren door al het stof dat bijv. met handenarbeid de klok binnendrong. Helaas was er in de school geen

De antieke klok in de hal van het verzorgingstehuis 'De Maat'.

beter geschikte ruimte te vinden. Van de directie- en personeelskamers waren de plafonds veel te laag. Daarom keek het bestuur uit naar een goede plaats buiten de school en die werd gevonden in het verzorgingstehuis 'De Maat', waar hij op een schitterende plaats in de hal stond. Op een koperen plaatje ernaast was vermeld, dat hij eigendom is van de schoolvereniging. Momenteel staat de klok dus te pronken in de voorkamer van 't Kerkhuus, een prachtplek voor een prachtklok! Het bestuur van de Christelijke Basis School 'De Gouden Emmer' is blij, dat in het voormalige huis van de familie Kloosterman de klok is 'Thuis gekomen'. Alles in het leven kent zo z'n toevalligheden. Of is het soms iets anders?

Met toestemming van de schrijver, de heer Albert Jan van Klaveren, overgenomen uit Samenklank nr. 218 van vrijdag 16 oktober 1998. Samenklank is het kerkblad van de gereformeerde Kerk Langeslag Heino en de Hervormde Gemeente Heino.

Over de geschiedenis van de familie Kloosterman staan twee artikelen in ons contactblad 'Omheining', 16e jaargang - nummer 1 - maart 1996.

J.K. Pruim-Reinders

Wie is wie?

Deze keer een foto van waarschijnlijk een processie in Kavelaar.

Wie herkent personen op deze foto?

Wanneer is deze foto gemaakt?

We hopen ook weer op uw reactie.

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

Deze keer weer diverse reacties op de foto geplaatst in het juninummer. Het is een foto van het bruidspaar Gert van der Veen en Diny Kampherbeek in zaal Potgieter te Hardenberg, d.d. 29-06-1965. Gert van der Veen was destijds onderwijzer aan de Openbare lagere school in Heino en Henk van der Veen was het hoofd van de school. Om de namen uit elkaar te houden noemden de leerlingen Gert van der Veen 'kleine meester van der Veen'.

Het was die dag ook feest voor de leerlingen. Ze mochten met de bus naar de bruiloft in Hardenberg, een ereboog maken, een gedicht voordragen en een cadeau overhandigen, een hele belevenis op die leeftijd. Het cadeau bestond uit tuinmeubelen, tuingereedschap en een tuinparasol, rood met witte stippen, wist Diny van der Veen zich nog te herinneren.

De namen van de personen op de foto zijn, voor zover te herkennen, het bruidspaar Gert van der Veen en Diny Kampherbeek, naast haar mevr. van der Veen (moeder van de bruidegom). De leerling die de tuinparasol mocht overhandigen is Gerrit Polstra.

De jongens tussen het bruidspaar van links naar rechts: Jan Nijman, Jelle van Veen en Jan Hulsebos, gedeeltelijk zichtbaar Klaas van Leeuwen, Jan of Piet Stapel en Johnny Bouwhuis. *De drie meisjes rechts van de bruidegom:* Bea Schoenmaker, Ria Kevelam en Marjan Bonhof. *Voor het raam links:* Wim van Dam, voorzitter van de oudercommissie en voor hem met witte blouse Egbert van Dam.

Dan nog de namen van de personen die reageerden: Joke Beumer-Penninkhof, Henk van der Veen, Hans Hartholt, M.J. Fokker, H. Doosje, Gerrit Polstra en Gert en Diny van der Veen.

Onze hartelijke dank aan bovengenoemde personen voor hun reactie.

Excursie 'Den Aalshorst'

Zaterdagmorgen 11 en 18 september brengen we een bezoek aan de tuinen van 'Den Aalshorst'. Vertrek per fiets om 9 uur 's morgens vanaf het Bezoekerscentrum, Canadastraat 6. Bij het juninummer van 'Omheining' was een aanmeldingsformulier gevoegd.

Ledenavond 28 september

Op deze avond verzorgen drie dames uit Harfsen een optreden in de streektaal met sketches, gedichten en liedjes. Het is een avondvullend programma, dat heel gezellig belooft te worden.

Schenkingen

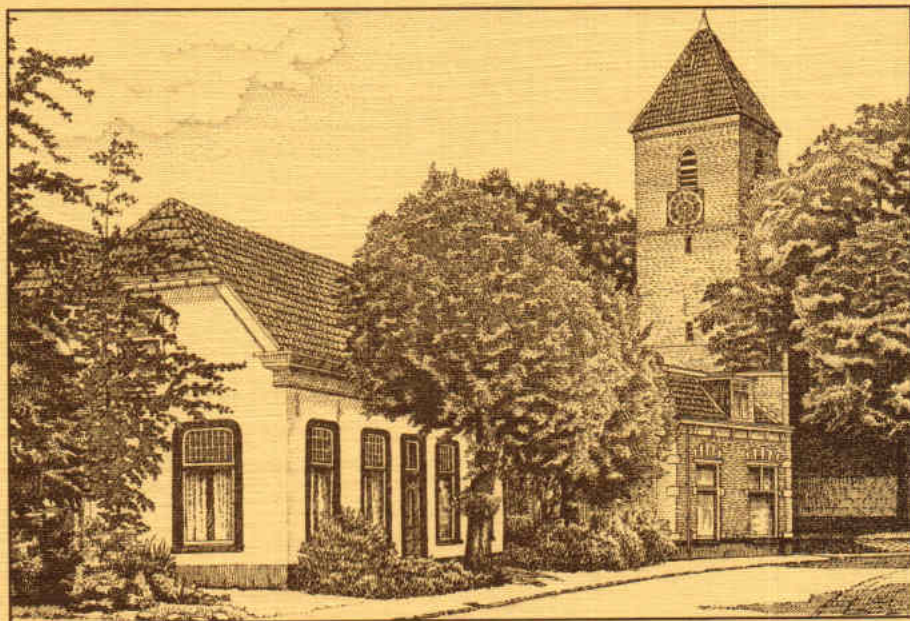
- Van mevrouw M. Blauw, Rozeboom 34, een glazen puddingvorm met een anker en een puddingvorm van bruin plateel met een vis.
- Van de heer J. Brinkman, Raalterdwarsweg 1, een ouderwetse rolschuier.
- Van mevrouw R.C.M. Goossens, Van der Capellenweg 4, een fornuis, een fornuisplot, een wasbord, een potje, achttien weckflessen met inhoud en twee zonder inhoud.
- Van mevrouw Hekman, Grote Bisschop 5, een flesje met speen en een warmwaterbordje.
- Van de heer A.G.M. Heymerikx te Zwolle, parenteel Hansman, een Sallands geslacht met aanverwante families.
- Van de heer Klein Hofmeijer te Raalte, een kegelspel, een stukje zeep, een opbergdoos voor Kwatta chocolade, een Ovalett opbergtrommel, een Uiltje sigarendoos met stopgaren, een Uiltje sigarendoos met allerhande, een Van Houten chocoladedoos, vier griffels, een zakboekje regiment infanterie, een leren portemonnaie, een koestempel, een pook, een pannenkoekenmes, een waspikker, een Honig flesje en twee kommen.
- Van mevrouw F. Langendam-Lanz, Tulpenboom 3, een groenteschrapmachine.
- Van de heer A.J. Lozeman, de Hoek 11, een emaille maatbeker en een emaille kroes.
- Van mevrouw M.A. Offenbergh, Kruzebrink 32, een zeepklopper.
- Van de heer J. Schutte, Gravenweg 1, een wasmachine 70 jaar oud.
- Van de heer H.J. Snel, Linde 14, een houdertje voor een belastingplaatje.
- Van de heer H. Stavorinus te Zwolle, twee blikken gevuld met een noodrantsoen biscuits en twee witte bedieningsschortjes.
- Van de heer D. Touwen, Goudenregen 15, twee stukken Sunlight huishoudzeep, een stuk groene zeep en een blik Verkade beschuit.
- Van de heer J.W. Wessels, Klompstraat 5, bidprentjes, trouwkaarten, nota's van vroegere winkelbedrijven uit Heino etc.

Onze hartelijke dank aan alle schenkers.

themanummer
ZO ONGEVEER RONDOM 1900

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

19e JAARGANG - NUMMER 4 - DECEMBER 1999

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint". Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

**Vereniging voor Heemkunde
"Omheining" te Heino**
Canadastraat 6, 8141 AC Heino
Tel. 0572-394562
Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino
Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412
Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f 15,00 per jaar)
Donateurs f 25,00 per jaar, porto f 5,00 per jaar
Losse nummers f 7,50 (max. 24 pagina's)
Themanummers f 10,00

Bestuur

J.M. Seine,
Molenweg 2, 8141 NS Heino - voorzitter
J.K. Pruim-Reinders,
Acacia 25, 8141 TL Heino - secretaresse
H.J. Wessels,
De Horst 18, 8141 BA Heino - penningmeester
G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino
M.S.H. Donath-Hoppen,
Plataan 13, 8141 SM Heino
G.J. Hageman,
Vlaminckhorstweg 28, 8141 GG Heino
G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis
W. Schuring,
De Cingel 5, 8141 BV Heino
L. Slurink,
Schoolbosweg 1, 8141 PX Heino

Werkgroepen

1. Beeld en Geluid

Contactpersoon: W. Schuring,
De Cingel 5, 8141 BV Heino

2. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: W. Schuring,
De Cingel 5, 8141 BV Heino

3. Folklore

Vacant

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Acacia 25, 8141 TL Heino

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.S.H. Donath-Hoppen,
Plataan 13, 8141 SM Heino

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

7. Kruidentuin "Allegaardje"

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

8. Streektaal

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres:

Plataan 13, 8141 SM, Heino
tel. 0572-392998

Redactie

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino
H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino
D. van de Klippe, Kruzebrink 6
8141 WD Heino
M.H. Stavorus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino
H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino
H.J. Wessels, De Horst 18,
8141 BA Heino
A. van de Wetering, De Haarstraat 33,
8141 EW Heino - vormgeving

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
19e jaargang - nummer 4 - december 1999

INHOUDSOPGAVE

- blz. 78 Van de redactie
- blz. 79 Zo ongeveer rondom 1900 - Henk Wessels

Van de redactie

In dit laatste nummer van het jaar, maar ook het laatste nummer van deze eeuw, willen we bij uitzondering eens afwijken van de traditie. Voorgaande jaren trof U in het decembernummer steevast de rubriek 'Alweer 20 jaar geleden' aan. De eeuwwisseling is voor ons aanleiding om nu eens wat verder terug te blikken.

De keus is daarbij gevallen op de periode zo omstreeks honderd jaar geleden, de jaren rondom 1899 en 1900. Deze uitgave heeft vrijwel in zijn geheel betrekking op die toch wel boeiende periode.

De heer H.J. Wessels heeft in nauwe samenwerking met mevrouw J.K. Pruim-Reinders en de heer D. v.d. Klippe een beeld geschetst van het wel en wee in Heino. Een knipoog voorbij de plaatselijke horizon zij ze daarbij toegestaan.

*De kopij voor het maartnummer moet uiterlijk 1 februari
(liefst eerder) in ons bezit zijn.*

Zo ongeveer rondom 1900

Je bent een aantrekkelijke jonge vrouw, twintig jaar en schatrijk. Je hebt een vorstelijke opvoeding genoten en een koninklijke toekomst ligt voor je. Je bent bovendien nog ongehuwd. Bij de geboorte kreeg je de namen Wilhelmina Helena Pauline Maria mee. Voor ons ben je sinds dinsdag 6 september 1898: *Koningin Wilhelmina*.

In Londen en Berlijn wordt koortsachtig diplomatiek overleg gevoerd om je aan een man te helpen, want Nederland is namelijk een rijk en invloedrijk land met zijn koloniën in Oost- en West-Indië. En omdat Engeland in oorlog is met de Boeren van Transvaal en Oranje Vrijstaat - de goudmijnen zijn de inzet - waarbij de Nederlandse sympathie, tot in Heino toe, onverbloemd aan de zijde van de Boeren lag, hadden Engelse prinsen - overigens verre familie - geen schijn van kans. Keizer Wilhelm II van Duitsland kreeg maar gedeeltelijk zijn zin - het werd geen prins uit zijn huis Hohenzollern - maar wel een Duitser. Het is Heinrich Wladimir Albrecht Ernst hertog van Mecklenburg-Schwerin op wie de keus is gevallen. *Prins Hendrik* dus. Jullie trouwden op donderdag 7 februari 1901.

Het kabinet in die tijden was het ministerie Pierson - Goeman Borgesius. De leden van dat kabinet waren N.G. Pierson - Jhr. J.A. Roëll - P.W.A. Cort van der Linden - H. Goeman Borgesius - J.Th. Cremer - W.H. de Beaufort - K. Eland en C. Lely.

Commissaris des Konings (later Commissaris der Koningin) in Overijssel is dan de uit een Fries patriciërsgeacht stammende P. Lyclama à Nyeholt. Hij is al commissaris vanaf 1873 en zou dat blijven tot 1909. In 1903 bedroeg zijn jaarwedde f 7000, terwijl de zes leden van Gedeputeerde Staten voor f 2000 elk genoteerd stonden. Zowel Commissaris als Gedeputeerde Staten (GS) hebben nogal wat bemoeienis met het reilen en zeilen in Heino.

Burgemeester Van Sonsbeeck en zijn werkbaas Hendrikus Beumer.

Daar is Hendrikus Allardus Johannes van Sonsbeeck sinds 13 oktober 1886 burgemeester. Hij woont op het landgoed 'de Gunne', en is geboren te Zwolle op 17 juni 1841. Van Sonsbeeck was ook lid van de Provinciale Staten. Op 6 mei 1913 is hij te Heino overleden. De naburige ambtgenoten van Van Sonsbeeck rond de eeuwwisseling waren Hendrik Nicolaas Osse in Raalte, F.H. Baron Mulert in Dalfsen, mr. F.L. Rambonnet J.Jzn in Wijhe en mr. J.A.F. Baron de Vos van Steenwijk van Essen in de toen nog bestaande gemeente Zwollerkerkspeel. Wel namen om toen 'U' tegen te zeggen en de pet voor af te nemen, dachten we zo.

We komen wat dichterbij huis - de gemeen-

teraad van Heino. Leden waren, naast de burgemeester, de heren H. Kortstee, H. Graveman, A. Klink, G. Janssens, K. Horstman en G. Rakhorst. De agrarische sector was met vijf personen ruim vertegenwoordigd. H. Kortstee viert in 1901 zijn 50-jarig jubileum als raadslid; een 'leuningstoel' wordt hem daarvoor als blijf van waardering aangeboden door het gemeentebestuur.

In die tijd was de burgemeester tevens een gekozen raadslid en hij stemde dan ook vrolijk mee, zodat er bij een eventuele stemming zeven stemmen werden uitgebracht. Een staken van stemmen kon dan ook niet, zoals de eerste indruk zou kunnen zijn. De heren Kortstee en Graveman waren de wethouders. Bij voor Heino heikle onderwerpen was de stemverhouding veelal 4 voor en 3 tegen of omgekeerd; maar dat zie je pas als je de historie van Heino en de achtergronden van het college een beetje kent. Overigens dient gezegd te worden dat de besluitvorming in die tijd vrijwel altijd unaniem was.

Een aardige karakterschets van de gemeentebesturen rond de eeuwwisseling treffen we aan in het Jaarboek Overijssel met als titel: De lakens uitdelen in OVERIJSSSEL.

In de meeste gemeenten was de aandacht gefixeerd op twee onderwerpen: het noodzakelijke doen, en de belastingen laag houden. Verplichtingen, die men niet noodzakelijkerwijs op de schouders behoefde te nemen, werden zoveel mogelijk buiten de deur gehouden. Actie om van gemeente-wege nieuwe zaken aan te pakken kwam niet van de gemeentenaren, want zij wisten, dat er een prijs tegenover stond: verhoging van de belastingen. Bovendien werd 'nieuwewets gedoe' nagenoeg altijd met de nodige argwaan omgeven.

Twee gemeentenaren echter hebben op vrij scherpe toon het nodige met burgemeester en/of de raad te verhapstukken gehad. Dat waren dominee Cornelis Spoelstra en de katholieke heel- en vroedmeester dokter Daniël Peel. Aan beiden zullen we verderop in dit artikel nog uitvoerig aandacht schenken.

Tot de notabelen in het dorp moeten ook ongetwijfeld gerekend worden pastoor Cornelius Smale, dominee Antonie Wouter Voors, notaris Wilhelmus Permentier, pastoor Hassink en de dominees J. Meijer en R.K.M. Hummelen.

Een aardige brief over pastoor Smale schrijft burgemeester Van Sonsbeeck op 28 maart 1898 aan de commissaris der koningin. Lees maar mee:

Ter voldoening aan de circulaire ... heb ik de eer UHedG mede te deelen, dat naar mijn oordeel onder de bedienaars van den Godsdienst in mijne gemeente voor onderscheiding ter gelegenheid van de Troonsbestijging van Hare Majesteit de Koningin in aanmerking zou kunnen worden gebracht de Weleerwaarde Heer Cornelis Smale, geboren te Zwolle in 1824, tot Priester gewijd in 1849 en sedert 1879 Roomsche Catholiek Pastoor in deze gemeente. Zijn gouden jubileum alzo in 1899 als Priester kunnende vieren heeft hij een verdienstelijke loopbaan achter zich.

En de Wijheenaar van zaterdag 12 augustus 1899 vertelt ons:

'Morgen, Zondag, zal de Zeer Eerwaarde heer C. Smale, R.C. priester en pastoor, den dag mogen herdenken, waarop hij voor 50 jaren de H. priesterwijding ontving. Naar men verneemt, worden moeite noch kosten gespaard, om dien dag tot een ware feestdag te maken.

Dominee Antonie Wouter Voors is geboren te Utrecht in 1868. Op 16 juni 1894 is hij in Heino gekomen - komende van Nieuwer Amstel. Hij verlaat Heino op 9 november 1899 en vertrekt naar Wollega. Hij wordt opgevolgd door dominee C. Spoelstra.

Wilhelmus Permentier is notaris in Heino van 1894 tot 1910. Zijn voorganger was Rudolph Spitsen en zijn opvolger wordt Robert Frans Hendrik Baurichter.

De parochie Lierderholthuis kent in die tijd Joannes Henricus Hassink als pastoor.

Hij is op 1 november 1897 te Lierderholthuis gekomen; hij overlijdt aldaar op 2 oktober 1907.

In 1893 komt ds. J. Meijer naar de Gerefor-

meerde Kerk Langeslag en wordt daar bevestigd door zijn vader. Hij vertrekt op 3 augustus 1899 naar Zaltbommel. Vervolgens wordt beroepen ds. R.K.M. Hummelen, een telg uit een predikantengezin in Enumatil - een klein dorpje in Groningen. Hij komt van Zuidhorn naar het Langeslag op 13 oktober 1900. Hij vertrekt in 1905 naar Kapelle-Biezelinge.

Heino, dat nog geen Emma-, Wilhelmina-, Juliana- of Bernardstraat - geen de Kampen - geen Heino West - geen Heino Zuid en geen Kiezebos I en II kende (zie kaartje op blz. 82), had in 1899 een inwonertal van 2099 personen.

Op de grens van de eeuwwisseling werden de boeken van de burgerlijke stand van 1899 afgesloten en die van het jaar 1900 geopend. In die boeken worden blijdschap, vreugde en verdriet ofwel geboorte, huwelijk en overlijden vastgelegd. Wij geven U de laatste en de eerste daarvan voor respectievelijk 1899 en 1900.

De laatste akten van 1899 betreffen:

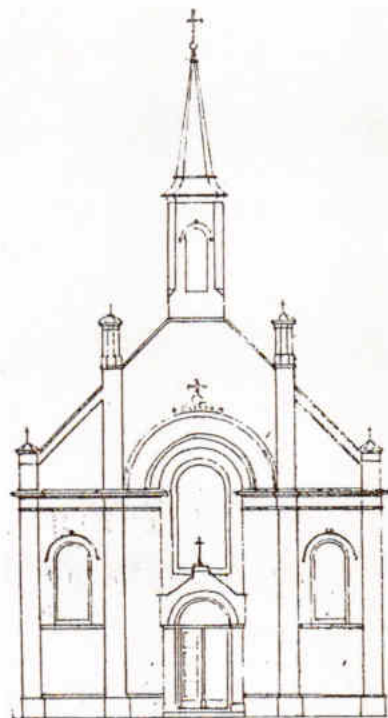
De geboorte op 31 december 1899 van Geritdina Willemina van Langen. Zij is een dochter van Gerat van Langen - oud 31 jaar - timmerman en Willempje Stoel. De kleine is geboren des namiddags om drie uur in wijk A. De geboorte wordt aangegeven door de vader samen met de getuigen Jan Thijs van Langen - oud 35 jaar - metselaar en Gerrit Sterken - oud 32 jaar - schoenmaker.

Het huwelijk op 30 november 1899 van Jan Neuleman en Grietje van Gerner.

Jan Neuleman is 29 jaar, landbouwer, geboren te Ambt Delden - weduwnaar van Geritje Holtmaat. Jan is een zoon van Hendrik Jan Neuleman en Ida Petronella Bertholet.

Grietje van Gerner is 27 jaar, zonder beroep en een dochter van Lammert van Gerner, landbouwer en Janna Bomhof.

De getuigen bij hun huwelijk zijn Peter van Gerner - 29 jaar - landbouwer te Heino - broer van de bruid, Gerrit Jan Vloedgraven - 56 jaar, Gerrit Willem Lozeman - 39 jaar - landbouwers in Raalte en Theodorus van der Vegte -

R.K. kerk te Heino - afgebroken in 1925.

50 jaar - zonder beroep; hij woont in Heino. Als ambtenaar van de burgerlijke stand fungeert burgemeester Van Sonsbeeck.

Het overlijden op 28 december 1899 van Geertruida Adriana Bastiaans.

Geertruida Adriana is bij haar overlijden 52 jaar - echtgenoot van Hendrik Willem Rakhorst en een dochter van Karel Jurriaan Bastiaans en Anna Cornelia van Lemel.

Zij is 's voormiddags half tien overleden in wijk A nummer 58. Het overlijden wordt aangegeven door Gesinus Johannes Kloosterman - 73 jaar - zonder beroep en Arend Jan Donder - 50 jaar - kuiper.

In de Zwolse Courant van maandag 1 januari 1900 treffen we onderstaande advertentie aan:

Tot diepe droefheid van mij en mijne kinderen overleed heden in den ouderdom van 52 jaren mijn geliefde echtgenoot

Het kaartje is ontleend aan de Historische Atlas Overijssel (Uitg. Robas Producties 1990).
 Het betreft de plattegrond van het dorp: Verkend in 1883 en herzien in 1912.

GEERTRUIDA ADRIANA BASTIAANS.

H.W. Rakhorst

A.Th. Rakhorst

G. Rakhorst

Heino, 29 december 1899

De eerste akten van 1900 gaan over:

De geboorte van Jan Willem Bisschop op 5 januari 1900. Hij is een zoon van Hermanus Bisschop - oud 35 jaar - dagloner en Joanna Roelofs. Het jongetje is geboren 's middags om twaalf uur in wijk E. De geboorte wordt aangegeven door de vader samen met Gradus Bosch - oud 33 jaar - landbouwer en Bernardus van Duuren - oud 49 jaar - landbouwer.

Het huwelijk van Jan Willem Veldhuis en Henrica Dorgerlo.

Jan Willem Veldhuis is 35 jaar, landbouwer, geboren en wonende te Raalte. Hij is een zoon van Frederik Veldhuis, landbouwer en Alberta Vrugink, beiden wonende te Raalte. Henrica Dorgerlo (in de akte wordt zowel Dorgerlo als Dorgelo geschreven) is 25 jaar - geboren te Raalte en een dochter van Egbert Dorgerlo, landbouwer en Hermina Laanbroek, beiden in Heino woonachtig.

De getuigen bij hun huwelijk zijn Arend Jan Donder - 50 jaar - kuiper, Jan Thijs van Langen - 35 jaar - metselaar, Gerrit Sterken - 32 jaar - schoenmaker en Roelof Wolters - 24 jaar - smid - allen wonende te Heino.

Als ambtenaar van de burgerlijke stand fungeert wethouder H. Graveman.

Het overlijden op 7 januari 1900 van Antonia Kraaijenschot.

Antonia is bij haar overlijden 61 jaar, echtgenote van Gerrit Jan Leegebeke en een dochter van Jan Kraaijenschot en Gerridina Harms. Zij is overleden des namiddags om 10 uur ten huize van wijk F 264. Het overlijden wordt aangegeven door Antonius Janssens - 24 jaar en Albertus Groote Beumer - 50 jaar - beiden landbouwers te Heino.

Zo kan het ook gebeuren dat Jan Biesemaat en Dina Overmars zich ergens in november

Dina Maria Biesemaat-Overmars.

1900 bij de ambtenaar van de burgerlijke stand vervoegen met de mededeling dat zij met elkaar willen trouwen. De ambtenaar kijkt beiden eens fronsend aan en deelt ze mee dat hij zich daarvoor toch nog eens nader moet laten informeren. Dat doet hij in een kort briefje dat hij richt aan de Officier van Justitie te Zwolle en hij schrijft dan:

Bij dezen heb ik de eer U Edel. te verzoeken mij wel te willen inlichten of er een wetsbepaling bestaat, waarbij het huwelijk is verboden tusschen een man (weduwnaar) met de weduwe van zijn overleden zwager.

De Officier van Justitie krabt zich eens achter de oren en schrijft reeds de volgende dag:

In verband met den inhoud van Uw schrij-

*ven van gisteren ... heb ik de eer UEdA. te verzoeken om nader te omschrijven welk geval door UEdA. bedoeld wordt, eerst dan kan ik UEdA. voldoende bescheid geven. De weduwe toch van iemand's zwager is dikwijls de zuster van dien persoon. Huwelijk met **die** weduwe is natuurlijk verboden.*

Nou, dat had onze Heinose ambtenaar ook wel kunnen bedenken en dat had hij ook niet bedoeld. Wat hij wel bedoelt doet hij op 20 november 1900 uit de doeken:

Naar aanleiding van Uw schrijven ... in verband met dezerzijds schrijven van 17 dezer heb ik de eer UEdA. het volgende te berichten: Jan Biesemaat, weduwnaar van Gerritdina Jolink wenscht te huwen met J. Overmars (de verkeerde voorletter zij hem vergeven), weduwe van Willem Jolink. De laatste, Willem Jolink, was een broeder van genoemde Gerritdina Jolink. J. Biesemaat en J. Overmars zijn dus door aanhuwelijk (geweest) schoonbroeder en schoon-zuster.

De ambtenaar voelt zich geroepen toch nog even zijn wetskennis te spuien en besluit zijn brief met de o.i. overbodige mededeling:

Wel is volgens art. 88 1eBW het huwelijk verboden tusschen schoonbroeder en schoonzuster, b.v. tusschen een man en de vrouw van zijn overleden broeder, maar is genoemd wetsartikel op een geval als bovenstaand niet van toepassing.

De Officier van Justitie heeft het nu allemaal wel begrepen en antwoordt op 21 november kort en krachtig:

Ik heb de eer UEA. naar aanleiding van Uw schrijven ... mede te deelen dat tegen het des betreffende huwelijk geen bezwaar bestaat.

En dus eind goed - al goed. Op de 13e december 1900 trouwen Jan Biesemaat - oud 37 jaar - kleermaker - geboren te Holten, eerst weduwnaar van Hendrika Jonkman, later van Gerritdina Jolink en Dina Maria Overmars, oud 33 jaar - zonder beroep - geboren te Olst en wonende te Wijhe, weduwe van Gerrit Jan Jolink.

De getuigen bij hun huwelijk zijn Jacob Mulder - 53 jaar - veldwachter, Theodorus Boerhof - 43 jaar - kleermaker, Jacob Reefman - 31 jaar - dagloner en Jan Hartholt - 31 jaar - gemeente-secretaris.

Al lezend in de dag- en weekbladen uit die tijd en in de Kroniek van de 20e eeuw krijgen we een beeld van wat er zich zo in de wijde wereld afspeelde. Een kleine bloemlezing:

Peking, 13 juni 1900

Buitenlandse gemeenschappen in Peking en Tiën-Tsin worden belegerd door Bokseropstandelingen. Uit heel Noord-China komen berichten over moordpartijen op buitenlandse missionarissen. Grote aantallen Chinese christenen worden eveneens gedood. Volgens de laatste berichten voeren de buitenlanders een verbeterde strijd om hun leven. De geweldpleging is een gevolg van de volksopstanden die zich sinds 1898 in Noord-China afspelen. De rebellie volgde op de overstroming van de Gele Rivier en een grote hongersnood in de provincie Shandong.

Peking, 24 juli 1900

De Nijmegenaar Ferdinand Hamer, bisschoppelijk bestuurder van Zuid-West Mongolië in China, is vandaag gemarteld en ter dood gebracht. Hij is de bekendste van de missionarissen en zendelingen die het leven lieten als slachtoffers van de Bokser-opstand. In de Bokser-opstand hebben naar schatting 25.000 christenen het leven verloren.

Peking, 14 augustus 1900

Een internationale legermacht heeft de belegerde gezantschappen in Peking bevrijd. De keizerin van China is, verkleed als boerin, op een ossenwagen uit de hoofdstad gevlucht.

Parijs, 28 oktober 1900

De 2e Olympische zomerspelen in Parijs worden beëindigd. De spelen duurden vijf maanden, van 20 mei tot 28 oktober. Men ging veel te slordig en ongeïnteresseerd te werk. Er deugde weinig van het verloop en de toeschouwers bleven weg.

Parijs, 12 november 1900

De wereldtentoonstelling te Parijs wordt gesloten. Het bezoekersaantal, 50 miljoen, wordt nooit meer door een wereldexpo overtroffen.

Amsterdam, voorjaar 1900

In het Amsterdamse Paleis voor Volksvlijt werd een Rijwiel- en Automobieltentoonstelling gehouden; het viel op, dat de automobielen nog steeds veel geleken op rijtuigen en een verslaggever sprak dan ook over het koetswerk van automobielen:

'Voor den leek is het probleem van den vorm het meest bevattelijke en daarom het meest aantrekkelijke. Men is er nog niet in geslaagd om de afwezigheid van het paard voor het oog aan te vullen. ... Het geheel van paard en rijtuig had den vorm, die ons oog voldeed, omdat daarin het denkbeeld van de beweging lag, het rollend gewicht, dat getrokken werd.

Nu zullen de zelfrijders eene gedaante moeten krijgen zóó, dat daarin, evenals bijvoorbeeld in een stoomboot, het denkbeeld ligt van de zelfbeweging, het zich zelf voortstuwen. En dat zal vooral uitkomen, wanneer de ondervoorkant krachtig vooruit springt'.

In augustus 1899 laat men ons ook nog weten:

Het Staphorster boertje, dokter Stegeman, krijgt het hoe langer hoe drukker. Velen komen al 's woensdags om den volgenden dag, - donderdag is zijn zitdag -, 't eerst geholpen te kunnen worden. 't Is al eens gebeurd, dat iemand eerst 's vrijdags aan de beurt kwam.

Een omnibus is geopend op den eersten trein uit het Noorden naar de tien minuten van het station gelegen woning.

En in dezelfde maand deelt B. Grobben uit Raalte in de Wijhenaar mee:

*Voor slechts f 36.- wordt door mij, à contant, franco aan huis geleverd:
1 kast - 6 stoelen - 1 tafel - 1 spiegel -
4 schilderijen - alles zeer solide gemaakt.*

Ook H. Durenkamp uit Raalte timmert aan de weg met zijn aanbieding

Gemaakte kleeën.

Fijne zwarte pakken (jas, broek en vest) voor aannemen, trouw en rouw f 12.50 en f 14.75.

Sterke manchestercoörd klepbrokken f 2.40 - f 2.60 - f 3.25.

Alle kleuren Bevertien klep- en gulpbrokken f 1.60 - f 1.70 - f 2.10.

Nu we het toch over prijzen hebben, in een prijscourantje van 1900 komen we de volgende tegen - alles per pond (500 gram) en in centen:

Koffie 35 - Witte suiker 25 - Bruine suiker 25 - Basterd suiker 26 - Kandij 30 - Stroop 11 - Blauwe rozijnen 20 - Rozijnen 20 - Vermicelli 14 - Appels 25 - Rijst 5½ - Gort 7 - Stijfsel 10 - Zeep 9 en Raapolie per liter 28.

Burgemeester I.A. van Royen van Zwolle maakt bekend, dat de invoer van melkkoeien langs Maeseyck (station) met ingang van 15 januari 1900 wederom is toegestaan.

Voor de landbouwer G.J.H. te Heino begint het jaar 1900 niet zo best. Op 4 januari wordt gemeld dat hij is veroordeeld 'ter zake het aldaar laten lopen van niet-uitvliegend pluimveegedierte op eens anders bezaaiden grond'. Dat komt hem op f 2.- boete of 2 dagen hechtenis te staan. Het niet-uitvliegend pluimveegedierte zal wel een ongewone spitsvondige juridische definitie zijn om gewone kippen te beschrijven. Maar hoe zit het dan met tamme ganzen en eenden?

Met kippen is vaker wat aan de hand in Heino

In juni 1900 zendt burgemeester Van Sonsbeeck een procesverbaal, opgemaakt door de rijksveldwachter H.J. Horsting, naar de rechtbank. Het gaat in dit geval om NN, oud 45 jaar en wonende te Raalte, wegens diefstal van kippen en bedreigingen tegen het leven gericht. Een geboorteakte van de booswicht wordt bijgevoegd en fijntjes wordt nog opgemerkt: 'Verdachte staat in deze

omstreken als een in alle opzichten gevaarlijk sujet bekend'.

Dat is met elkaar niet niks, hoewel het slechts gaat om twee kippen zoals we kunnen opmaken uit de brief van de Officier van Justitie. Hij schrijft aan Heino's burgemeester:

In de aangelegenheid bedoeld bij Uw schrijven van 24 juni ... heb ik de eer UEA te verzoeken om mij te melden wie allicht alsnog betreffende den gepleegden diefstal inlichtingen geven kan behalve de beide reeds gehoorde getuigen. Wanneer heeft men de beide kippen voor 't laatst gezien en wie heeft ze het laatst gezien? Heeft Johannes Mestebeld gehoord dat de verdachte aan Willem Koenjer een kwartje beloofde te geven wanneer deze geen ruchtbaarheid aan de zaak gaf? Behooren beide kippen aan Willem Koenjer in eigendom toe? Is dat wis en zeker het geval?

We hebben maar geen onderzoek gedaan naar het vervolg van dit niet-uitvliegend pluimveegediërtedrama.

Boefjes en boeven zijn van alle tijden - zo ook in Heino

Het volgende geval met een paar oude klompen doet zich voor en wordt als volgt verwoord:

Eene zekere Kingma, van beroep landlooper, had Zaterdag te Heino bij Klink een paar klompen ontvreemd, terwijl de huisgenooten lagen te slapen; toen de Marechaussées te Raalte dit vernamen, werd Kingma door den brigadier Rijken te paard achtervolgd; hij had de richting op Almelo genomen; zeer spoedig kwam hij met den persoon terug; daar het alleen maar een paar oude klompen betrof en niets anders was 'ontvreemd', werd hij op vrije voeten gelaten, na voorzien te zijn van een paar schoenen; de zijne waren zeker versleten. Een ieder zette zijn schoeisel liever binnen.

We gaan eens even terug naar de tijd dat Heino geen huisartsenpraktijk - geen fysiotherapeuten - geen drogist - geen thuiszorg - geen bejaardenoord - geen apotheek - geen

GEDENK IN UWE GODVRUCHTIGE GEBEDEN
DE ZIEL VAN ZALIGER

DEN WELED. ZEERGEL. HEER

DR. DANIEL PEEL,

Echtgenoot van MEVROUW GEERTUIDA

ANTONIA BREDEWOLD, later van MEVROUW

HELENA JOHANNA ALOYSIA MARIA PASSTOORS,

GEBOREN TE KUINRE 8 APRIL 1837, GEDURENDE

RUIM 54 JAAR GENEESHEER TE HEINO, VOOR-

ZIEN VAN DE HH. SACRAMENTEN DER STERVENDEN

ALDAAR OVERLEDEN 19 JULI 1913 EN BEGRAVEN

22 DAARAANVOLGENDE OP HET R. K. KERKHOF.

Per den geneesheer van wege de behoefte, want de Allerhoogste gaf hem het aanzijn. De Allerhoogste schiep uit de aarde de geneesmiddelen en een wijs man zal ze niet versmaden. Eccl. XXXVIII, 1. 4

Benaauwdheden en pijnen overvielen mij; doch ik heb den naam des Heeren aangeroepen Keer weder, mijne ziel, tot uwe rust, want de Heer heeft u welgedaan. Ps. CXIV, 2, 4. 7

Zalig de mensch, die de beproeving doorstaat, want als hij beproefd zal wezen, zal hij de kroon des levens ontvangen, welke God heeft beloofd aan hen, die Hem beminnen Jac. I : 12

Komt gezegenden mijns Vaders; bezit het rijk, dat van de grondlegging der wereld voor U bereid is want ik ben ziek geweest en gij hebt mij bezocht Zoo dikwijls gij dit aan een mijner geringste broeders hebt gedaan, hebt gij het aan mij gedaan. Matth. XXV : 34. 36, 40

Helpt mij door uwe gebeden tot God. Rom. XV : 30

Bemind zij overal het H. Hart van Jesus. (100 d. aflaat)

HIJ RUSTE IN VREDE.

Onze Vader — Wees gegroet.

Bidprentje bij het overlijden van dokter Peel.

socio- en psychotherapeuten - geen RIAGG - geen bejaardensoos en zelfs geen vroedvrouw en wat dies meer zij kende. Onze voorouders moesten het rond de eeuwwisseling doen met dokter Peel. Hij was hun heel- en vroedmeester. En dat was het dan. Dokter Daniël Peel, op 8 april 1837 te Kuinre geboren, vestigt zich als arts in Heino op 1 mei 1860. Hij is gehuwd met Geertruida Antonia Bredewold, die op 48 jarige leeftijd overlijdt; dokter Peel hertrouwt met Helena Johanna Aloysia Passtoors. Hij is 54 jaar arts in Heino, overlijdt op 19 juli 1913 en wordt op 22 juli daarop volgend begraven op het rooms

Onkr. 14 Juni '99, n. 174
Aan den Raad der gemeente
Hilno

De ondergetende geeft met verschuldde
achtting en eerbied te kennen dat hy be-
zwaar heeft tegen ^{den} aanslag in de hoofde-
lijken omslag daar hy door Burgemeester
en wethouders in de 9 klasse van 12,00
is gebracht, ik wensch my tans bloed te
leggen voor den raad ik heb een plaasje
van omtrent 8 bundel, en heeft 6 duizend
guldens gekost, en in dere tyd misschien
nog geen 5 duizen guldens staart, en heeft
het betaalt met duizent guldens van myn
vader Hendrikus Valk en omtrent twee
duizen guldens van W. Koendering te Wyke
ook heb ik by het nasien vanden hoofdelijken
omslag in de klasse van 6 gulden geen een
gezonden oft ze zijn veel beter dan ik het is
my niet te doen om anderen te verhooren anderz
zou ik ze u noemen die in de klasse van 6 guldens
die drie maal zoo bemueldel zyn dan ik ook
is Herman Maat ~~en~~ niet aangeslagen
ik verzoek de Raad beleeft om my
een klasse lager te zetten als 6 gulden
~~Hilno~~ welk doende

den 12 Juni 99

H. Valk

Hendrik Valk tekent bezwaar aan tegen zijn belastingaanslag.

katholieke kerkhof. Dokter Peel koopt in 1867 het Munnikenhuis.

De aanvaring die dokter Peel kreeg met de Heinose overheid is een mix van eigen belang en de zorg voor zieke arbeiders en arme kraamvrouwen. De aanleiding voor het gekraak is de gemeentelijke belastingaanslag die dokter Peel ontvangt. Hoofdelijke omslag werd dat toen genoemd. Zetters der belastingen, benoemd door de raad, bepaalden de basis voor de hoogte van de aanslag. Op grond daarvan werden belastingbetalers in klassen ingedeeld. In 1900 waren die benoemde zetters voor Heino Derk Kuiper - Albert Hartkamp - Bernardus Antonius Geertman en Gerrit de Graaf.

Als U al mocht denken dat het betalen van belastingen een hedendaagse plaag is dan moeten we toch zeggen dat rond 1900 het enthousiasme daarvoor evenmin groot was. Er kwamen namelijk nogal wat bezwaarschriften binnen op het gemeentehuis. Wat daarbij opvalt is, dat de klagers zich op een voortreffelijke manier arm konden rekenen en ook in staat waren iemand in hun klasse te vinden die het veel en veel beter had en meer had. Op een enkele uitzondering na, kregen de meesten nul op het rekest. Maar in die tijden was erg veel belasting betalen misschien ook wel een statussymbool want zonder dat er toen sprake was van schending van de privacy of ander gevoelig gesnater kon je b.v. onderstaand artikel in een weekblad tegenkomen - in de Wijhenaar in dit geval:

Tot de hoogstaangeslagenen in de Rijks directe belastingen (dat is wat anders dan de hoofdelijke omslag) in de provincie Overijssel, behooren o.a. de Heeren:

Rudolf Floris Carel baron Bentinck tot Buckhorst in Raalte, Coenraad Willem baron van Dedem in Heino, Hendrik Antonie Zwier baron van Knobelsdorff van Nijenhuis te Wijhe, Albert Logtenberg te Olst, Willem van Merle te Wijhe, Johannes Willemeinart Nijenberg te Wijhe en Hendrikus Allardus Johannes van Sonsbeeck in Heino.

En U zult het geloven of niet, Coenraad Willem baron van Dedem en Hendrikus Allar-

us Johannes van Sonsbeeck (inderdaad, de burgemeester) gingen in beroep tegen hun aanslag in de gemeentelijke hoofdelijke omslag. Van Dedem wist er een beetje vanaf te peuteren en daar kreeg dokter Peel later nog lucht van zoals U zult zien. Van Sonsbeecks beroep bij GS tegen de aanslag werd afgewezen. Cruciaal in dit verband mag wel genoemd worden dat het bezwaarschrift van Van Sonsbeeck naar GS werd gestuurd met het advies van de raad van Heino aan GS om het verzoek om vermindering af te wijzen.

Maar nu dokter Peel.

Die schrijft op 15 mei 1899 een vlammende brief aan de raad omdat zijn aanslag werd verhoogd van f 55.- tot f 80.-. Zijn brieven daarover zijn te lang om in extenso over te nemen. We volstaan met een aantal citaten: De eerste brief van Peel:

Dezer dagen ontving ik het aanslagbiljet voor den hoofdelijken aanslag in deze gemeente voor het jaar 1899 en heb met verwondering gezien, dat de raad tegen het advies van burgemeester en wethouders mijn aanslag verhoogd heeft van f 55.- tot f 80.-.

Dit moet zeker een bedankje wezen voor de vele onvergolden diensten door mij sedert veertig jaren in deze gemeente aan behoeftigen bewezen; zonder grootspraak kan ik zeggen dat ik in al die jaren tienmaal meer onbetaalde diensten aan den minderen man bewezen heb, dan al de leden van de raad te zamen.

In elke vergadering van menschen, die over belastingen te beschikken hebben, vindt men in de regel enkelen, die zelf zeer weinig betalen, maar zeer royaal met de beurzen van anderen omspringen; het zoude mij spijten, dat ik de meerderheid der leden van den raad, tot deze categorie moest rekenen. Met de besten wil is het mij niet mogelijk uit te vorschen op welke grondslagen deze verhoging gebaseerd is ... en als sommige leden van de raad rekenen geleerd hadden, moesten zij kunnen begripen dat eene verhoging van f 25.- ... onzin en willekeur is. Als de minister Borghesius zulke dingen hoort, loopen enkele

leden van den raad gevaar, bij de nieuwe wet op het onderwijs, dat zij op herhalingsonderwijs geprest worden.

Het mooiste van de zaak is nog, dat de geheele verhooging onnoodig is, omdat de begroting genoegzaam sluit. Ik geloof hiermede de leden van den raad genoegzaam duidelijk gemaakt te hebben, dat deze verhooging is in de eerste plaats niet noodig en in de tweede plaats onbillijk en onwillekeurig, waarmee ik den raad verzoek mijn aanslag terug te brengen tot het vorig bedrag van f 55.-.

Nou is het het één of het ander. Of dokter Peel gaat van de verkeerde veronderstelling uit dat het op hoge toon geuite bezwaar met toch wel een beledigende ondertoon dusdanig indruk zou maken op de rest van de raad (hij had immers de burgemeester en de wethouders aan zijn zijde) dat zij eieren voor hun geld zouden kiezen, of het ontbrak hem aan psychologisch inzicht door zich zo te uiten of het is hem gewoon wel f 25.- waard om de heren eens de oren te wassen.

De raad voelt er niets voor om dokter Peel terwille te zijn en wijst zijn verzoek af. De volgende stap is een beroep op GS en dat doet Peel. Maar nu spelen hem de kleine lettertjes parten want hij is gewoonweg te laat met het indienen van zijn bezwaarschrift. Ook dat nog, en dan slaan bij hem alle stoppen door. Hij doopt zijn pen in vitriool en op 17 november 1899 komt zijn tweede brief bij de raad binnen. Hij schrijft nu alle frustraties van zich af en geeft ons daarmee meteen, en dat is mooi meegenomen, wat meer inzicht in de positie van de onderlaag van de Heinose bevolking. Peel schrijft:

Met mijn reclame aan Gedeputeerde Staten inzake mijn aanslag in den hoofdelijken omslag in deze gemeente ben ik te laat gekomen. Toevallig hoorde ik later dat de raad den aanslag van den Heer van Dedem had verminderd ... zoodat ik voor dit jaar meer betaal dan de Heer van Dedem; onwillekeurig kwam toen ik dit hoorde, de vraag bij mij op of de raad nu heelemaal gek geworden was en of brutale willekeur nu de grondslag voor den hoofdelijken omslag ...

geworden is, in plaats van uiterlijk vertoon en vermoedelijk inkomen; de raad zal toch wel weten dat de Heer van Dedem behoort tot de hoogstaangeslagenen der provincie (dat vertelden we U al) en het grootste buiten met de rijkste omgeving en aanleg bewoont.

Ik ben niet van plan mij door den raad zonder verzet te laten brandschatten; opzitten en pootjes geven ligt niet in mijn aard; ik doe dit voor niemand en stellig niet voor den raad dezer gemeente; de leden van den raad die tot deze onbillijke regeling medegewerkt hebben, kunnen natuurlijk bij voorkomende gelegenheid, geneeskundige hulp zoeken waar ze willen; ik verleen aan dezen mijne diensten niet meer dan tegen een speciaal tarief.

Het bestuur ... heeft zich aan de geneeskundige armverzorging nooit gelegen laten liggen; de leden van de raad weten even goed als ik dat arbeiders en daglooners, die met een gezin van drie tot vier gulden moeten leven, als ze ziek worden geen geneeskundige behandeling kunnen betalen; zij behooren niet tot de bedeelden, zoodat de kerkelijke armbesturen er zich evenmin mee bemoeien; het armbestuur der R.C. gemeente ... geeft mij b.v. op, dat er maar zeven weduwen of hoofden van huisgezinnen bedeeld worden; voor verloskundige hulp bij minvermogenden wordt evenmin iets gedaan; men maakt hier misbruik van het isolement en de geringe ontwikkeling der daglooners; als men in andere gemeenten b.v. het naburige Zwolle ook zoo handelde, zou ik er voor wezen dat het hele gemeentebestuur in de grachten terecht kwam; het bestuur dezer gemeente schijnt meer hart te hebben voor het dierbare vee dan voor zieke arbeiders en arme kraamvrouwen en bezoldigt liever een veearts; maar ieder zijn smaak; ik zal er mij maar niet veel van aantrekken maar verleen voortaan mijne hulp niet meer aan ingezetenen dezer gemeente, die nog schuld bij mij hebben of waarvan ik niet verzekerd ben dat ze kunnen en willen betalen; verloskundige hulp aan minvermogenden wordt

door mij niet meer verleend. De raad weet nu waaraan hij zich te houden heeft en kan een volgend jaar om mijnentwille zoveel bokkesprongen maken als hij verkiest; iedere onbillijke verhooging van mijn aanslag wordt door mij in de eerste plaats verhaald op die leden die hiertoe medewerken en als deze mijne hulp niet noodig hebben op de ingezetenen dezer gemeente.

Aldus de 63-jarige dokter met 40 jaar praktijkervaring in Heino. Was het nu werkelijk zo droevig gesteld in Heino? Mocht de raad zich dat aantrekken? Kennelijk wel, maar dat deden ze niet. Want ruim 30 jaar later (in 1930) bezoekt de commissaris van de koningin, dat is dan mr. Alexander Eppo baron van Voorst tot Voorst, Heino en hij wil weten welke inspanningen de gemeente zich getroostte voor de volksgezondheid. De burgemeester - dat was toen Alexander van Sonsbeeck die zijn vader was opgevolgd - kwam niet verder dan de mededeling, dat het Groene Kruis een subsidie kreeg van vijftig gulden per jaar ... Wetende hoe andere gemeenten het Groene Kruis bedachten, trok de commissaris de conclusie, dat 'deze gemeente een wel heel slecht figuur sloeg'.

Trouwens de huizenbouw in Heino van de laatste jaren vond hij ook niet om aan te zien, maar dit terzijde.

Tussen de eerste brief van dokter Peel en zijn tweede, komt bij de raad een schrijven binnen van de kerkenraad van de Nederlands-Hervormde kerk. De door dominee Voors, administratief diaken H.J. Snel en ouderling H. Wienen ondertekende brief van 25 september 1899 heeft de volgende inhoud (enkele citaten): Deze brief komt op 7 november 1899 bij de raad binnen.

In de gemeente Heino bestaat de niet in allen deele te prijzen toestand, dat de officiële Armenzorg geheel wordt overgelaten aan de Kerkelijke Lichamen, terwijl de Burgerlijke gemeente zich in dezen geheel onbetuigd laat.... Eene belangrijke uitgave is jaarlijks de geneeskundige hulp aan behoeftigen. Deze wordt naar de Wetten des Rijks en de Reglementen onzer Ned.

Herv. Kerk niet als bedeeling aangemerkt, en indien eenige ondersteuning buiten de termen van Diaconale Armenzorg valt, is het wel deze. De Kerkeraad zou hiervan niet gewagen, indien deze steun zich beperkte tot de bedeelden, voor welke de Diaconie de geheele zorg op zich neemt, doch veelal komt het voor, dat leden der gemeente, die in geen enkel opzicht ondersteuning ontvangen zich, in geval van ziekte tot de Diaconie wenden om geneeskundige hulp, wijl anders de geneesheer dezer gemeente de zieken niet wil behandelen. Deze gevallen nemen toe, en vermeerderen de uitgaven onzer Diaconie. ...

Hij meent, dat het geheel op den weg van de Burgerlijke Armenzorg ligt, de geneeskundige behandeling der onvermogenen zieken ter hand te nemen. De Kerkeraad vertrouwt ... dat de geneeskundige hulp aan onvermogenen buiten onze vastbedeelden, door de Burgerlijke gemeente zal worden bekostigd.

In de raadsvergadering van 21 november wordt de brief behandeld. Genotuleerd wordt: *Na ernstige overweging, ook in verband met het schrijven van dokter Peel wordt goedgevonden zich in verbinding te stellen met voornoemden Kerkeraad tot het bekomen van alle mogelijke inlichtingen ... hiervoor door den voorzitter aangewezen de leden G. Rakhorst en K. Horstman, die zich hiertoe bereid verklaren.*

Hoe het gesprek is verlopen blijft vooralsnog in nevelen gehuld. Wel komt op 28 november een brief bij de raad binnen, namens de kerkenraad ondertekend door H.J. Snel, E. Dijsselhof, B.J. Lindeboom en G. Smits. Het is slechts een kort briefje van één zin:

De Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente geeft bij dezen aan Uw college te kennen dat zij hun adres d.d. 25 september jl. betreffende geneeskundige hulp aan armen hunner kerkelijke gemeente, intrekken.

Een fraai staaltje vonden we in een ingezonden stuk in een Zwolse Courant van 1900. Daarin wordt ons het volgende verhaal verteld:

Stationsweg, met links het Munnikenhuis, woonhuis van dokter Peel.

Een vrouw, Nederlands Hervormd, moeder van vier kinderen, is ongesteld (dat is erg ziek en niet wat we er nu doorgaans onder verstaan) en de geneesheer is van oordeel dat zij in het ziekenhuis moet worden opgenomen, wil men hoop koesteren op herstel. Het Gemengd Armbestuur is echter van meening, dat het niet op zijn weg ligt de vrouw te doen opnemen. Nu wendt de geneesheer zich tot de armverzorging, die voor de gemeente optreedt en vraagt hulp, maar hier verneemt hij, dat die door het Gemengd Armbestuur moet worden verleend. Wie moet helpen? Als de vrouw in 't ziekenhuis ligt, blijven de vier kinderen onverzorgd achter. Het zou al te treurig zijn, als er ten gevolge van verschil van inzichten nopens de verplichting tot verpleging slachtoffers vielen.

Tot Uw geruststelling: de vrouw is opgenomen en de kinderen zijn verzorgd. Maar wat volgde is lachwekkend als het niet zo droevig was. In het ene na het andere ingezonden stuk lopen charitatieve clubjes en anderen zich het vuur uit de sloffen om maar wereldkundig te maken dat het bij hen niet zo'n vaart loopt of dat het net ietsje anders lag.

Geslepen als ze waren, maken ze tevens van de gelegenheid gebruik om hun toevallig (?) binnenkort te houden collecte warm aan te bevelen.

Toch nog een voorbeeld van hoe het kan verkeren. In dit geval blijven we in Heino waar de burgemeester onderstaand schrijven van 24 januari 1899 ontvangt van commissaris Lyclama:

Hendrikus Kemper oud ongeveer 25 jaren, lijdende aan een verwaarloosde enkelbreuk volgens opgave van zijn stiefvader H. Boer- rigter ten wiens huize hij thans verblijf houdt, in uwe gemeente, heeft behoefte aan geneeskundige hulp welke hem naar het schrijven door het betrokken armbestuur geweigerd wordt. Het komt mij wenschelijk voor dat getracht wordt deze jongen man weder het genot van zijn been te geven, opdat hij niet voor altijd ongelukkig blijft. Gaarne zal ik van u vernemen of er bezwaar

bij u bestaat om op de een of andere wijze daartoe uwe tusschenkomst te verleenen.

In 1901 heeft de minister van Binnenlandse Zaken belangstelling voor zaken als ziekte, kraam en overlijden. Vanuit Heino wordt hem geschreven:

Ter voldoening aan het in margine vermeld schrijven heb ik de eer Uwe Excellentie te berichten, dat binnen deze gemeente geen ziekenfondsen of begravenisfondsen bestaan, noch instellingen die op enigerlei wijze met bedoelde fondsen in betrekking staan.

Waaruit de 'eer' bestaat om zoiets te mogen berichten, ontgaat ons even. Zal wel standaardproza zijn.

Dan hebben ze in Wijhe de spulletjes toch beter voor elkaar. Daar hebben ze een zieken- en begrafenisfonds met 475 leden, die, door het betalen van een wekelijks contributie van 10 cent, bij ziekte f 4.- ontvangen (het weekloon waar dokter Peel over sprak), terwijl bovendien bij overlijden f 50.- werd uitgekeerd.

Zomaar wat korte flitsen

Plaatsing van een lantaarn (petroleum) op de Stationsweg ter hoogte van het weggetje naar de Hervormde pastorie, dus bij spekslagerij Kamphof. Hierdoor wordt bij donker ook de toegang tot het voetpad naar de Brink beter zichtbaar.

Gerrit Bruggeman, sluiswachter van Sluis I op het Langeslag, wordt benoemd tot onbezoldigd veldwachter.

Proces-verbaal opgemaakt tegen Egbertus Hendrikus Lugtenberg oud 25 jaar en Wilhelmus Marinus Lugtenberg 24 jaar, landbouwers te Heino wegens belediging van Hermannus Pothof.

De heer J. Dijsselhof mocht de dag herdenken, waarop hij voor 25 jaar werd aangesteld als organist in de hervormde kerk.

Brievengaarder W.A. Wielens vierde zijn 25-

jarig ambtsjubileum. Hij werd in 1876 als zodanig aangesteld te Nieuwleusen en is sinds 1886 in Heino werkzaam.

Notaris van Beusekom te Wijhe en Immink te Deventer veilen het vruchtbaar boeren erf 'het Olger' in het Lierderbroek, groot 45.72.20 ha.

Predikbeurten Zondag 24 juni 1900 Ned. Herv. Kerk Heino:
Voormiddag 7 en 10 uur - ds. C. Spoelstra.

KERSTGAVE - SPEK

Versch en gezouten droog SPEK á 25 cts per halve Kilo bij minstens 5 Kilo, in onderdelen van $\frac{1}{4}$ Kilo en daarboven. Liefdadige instellingen, vereenigingen en particulieren, welke een kerstgave van spek willen doen, vinden daartoe gelegenheid in de spekslagerij van L.J. van Dijk te Zwolle.

Het prille begin van de landbouw-coöperatie:

Dat de onderlinge aankoop van meststoffen en veevoer der landbouw-coöperatie van den Nederlandschen Boerenbond, reeds heel wat beteekent, kan uit het volgende blijken: Door de Sallandsche afdeelingen Raalte, Heino, Heeten, Wijhe, Luttenberg en Colmschate werd gedurende 1899 reeds aangekocht 94 waggons - 940.000 kg - meststoffen en veevoeder. Het streven van den Overijsselschen Boerenbond om te bewerken, dat de landbouwers volle opbrengsten krijgen van het land en het vee, wordt door den gemeenschappelijken aankoop hoe langer hoe meer bereikt.

Burgemeester Van Sonsbeeck heeft aan de Officier van Justitie en Commissaris der Koningin mede te delen ...

dat een felle brand uit brak in de boeren-behuizing, eigenaar en bewoond door G.J. v.d. Klippe, liggend onder de Alerdinck in deze gemeente.

De gehele boeren voortvaring met schuur werd in de asch gelegd, de brand in de hooiberg duurt voort, het vee bevond zich in de weide (het is juni), terwijl de paarden en varkens werden gered; ook de inboedel

is meerendeels gered. Het huis was voor de som van f 3.000 verzekerd bij de Overijsselsche Onderlinge Brand Waarborg Maatschappij.

Even wat anders

We waren er niet bij, maar op maandag 9 april 1900 dromden de mensen bij elkaar, er werd druk gepraat en sommigen keken met wat ontzag naar de kerktoren. Wat was er aan de hand. Wel, dat kunnen we lezen in de brief van diezelfde maandag van Van Sonsbeeck aan de Officier van Justitie:

Ik heb de eer UEdA. kennis te geven, dat zich zondagmiddag, 8 dezer, in deze gemeente ophield een onbekend manspersoon naar gissing oud ongeveer 60 jaren, als polderwerker gekleed. Na dien middag in het dorp te hebben rondgezworven is hij 's avonds 6 $\frac{1}{2}$ uur, na een boterham en een glas melk te hebben gebruikt, in de kom van het dorp overleden aan de openbare straat. Dokter Peel, door mij uitgenoodigd het lijk te schouwen, verklaart dat er geen tekenen of aanduidingen van een geweldigen dood aanwezig zijn, terwijl ook andere omstandigheden dien niet doen vermoeden. Ik heb de eer ... te verzoeken toestemming te geven het lijk te begraven.

Die toestemming wordt hem op 11 april in een briefje van één zin verleend. Op die dag wordt ook de overlijdensakte opgemaakt. Het zijn Jacob Mulder - 53 jaar - veldwachter en Jan Hartholt - 30 jaar - gemeentesecretaris die de dood aangeven van een:

onbekende man, naar gissing circa zestig jaren, lang een honderd vijf en zeventig centimeter, aangezicht breed, neus breed, mond groot, tanden aanwezig, haar donkerblond, grijze, volle, dunne baard donkerblond, geen knevel, oogen donkerblauw met het uiterlijk van een werkman of polderwerker, tamelijk fors gebouwd.

De Brigade der Marechaussee te Raalte bemoeit zich er ook nog mee. Van de te Vilteren werkzaam zijnde polderjongens is de vrijdag daarvoor wel een roodharige, 32 jarige gezel gaan lopen. De polderjongens van Vil-

steren kennen overigens niemand die aan het signalement van de overledene voldoet. Ook gaat er nog een briefje naar de Eindhovense Marechaussee want de man zou nog iets hebben gemompeld dat hij uit Eindhoven kwam en dat zijn naam Crosé was. Maar in Eindhoven is de overledene niet bekend. Natuurlijk verschijnt er een artikeltje in de krant:

Heino - Zondag j.l. liep hier een man van ongeveer 60 jaren rond, klopte hier en daar aan om wat eten en drinken, doch zag er erg ziekelijk uit. 's Middags schijnt zijn toestand erger te zijn geworden en is hij op straat neergevallen. Op een kar naar de toren gebracht, kon de inmiddels geroepen geneesheer niet anders dan den dood constateren. De persoon was gekleed met witte broek gelijk aan een metselaar, droeg zeer goed ondergoed, doch zonder eenige papieren of aanwijzing op zijn goed, zoodat men zijn herkomst niet kan aanwijzen.

Laten we het voor de afwisseling eens over het weer hebben zo rond oudejaarsdag 1899. We hebben al een vorstperiode achter de rug als het KNMI (dat was er al, gevestigd in Utrecht) in een weerbericht de volgende verwachting uitspreekt: Westwaarts, vrij nabij, bevindt zich een depressie met een barometerstand in 't centrum van 720 mm. Van een gebied van hoge drukking valt weinig of niets te bespeuren. Verwachting: krachtige zuiden wind, bewolkt, weinig verandering in temperatuur. Die temperatuur ligt tussen Groningen 2°C en Maastricht 7°C boven nul en het is licht tot zwaar bewolkt.

Burgemeester Van Sonsbeeck, nog nage-nietend van het krantenartikel van 30 december waarin wordt gemeld dat hij kippenhouders gelukkig heeft gemaakt door onlangs nog twee vossen naar de eeuwige jachtvelden te sturen en de verkoop van een stukje heide voor een aardig prijsje aan Arend van Dijk in Zwolle, maakt zich oudejaarsavond wel enige zorg over de toch wel bijzonder harde zuidenwind. En terecht, want het dagblad van 1 januari 1900 meldt:

Heino - Gisterenavond is een op het spoorwagterrein van het station staanden goederenwagen door den hevigen wind in beweging gebracht en in botsing gekomen met den van Zwolle in aantocht zijnden laatsten personentrein, tengevolge waarvan de hoofdconducteur van den trein licht aan het hoofd en een been verwond werd en genoemde wagen, alsmede de locomotief van den trein nogal beschadigingen beliepen. Een hulplocomotief van Zwolle ontboden, heeft den trein verder vervoerd en kwam daardoor ongeveer drie uur over tijd te Hengelo aan.

Zuidenwind, temperaturen een eindje boven nul, maakten een eind aan de ijspret. In de hele omgeving waren schaatswedstrijden georganiseerd en de laatste dagen van december ook weer afgelast wegens inval-lende dooi. Heino bofte en was nog net op tijd. Het is maandag 25 december 1899 als:

Onder begunstiging van schoon winterweer en opgeluisterd door muziek alhier een hardrijderij plaats vindt voor mannen boven en jongens beneden 16 jaar. Aan de eerste namen tien flinke rijders deel, terwijl de laatste 22 deelnemers telde. De uitslag was als volgt:

Voor mannen:

1e prijs - D. Langenberg;

2e prijs - P. Janssen;

3e prijs - G. Rozendaal

Voor jongens:

1e prijs - A. Geertman;

2e prijs - G. Langenberg;

3e prijs - A. Horsting en

4e prijs - A. Rientjes.

In een weekblad van 23 december 1899 wordt nog gewag gemaakt van:

'Streng winters! Volgens de waarnemingen van ruim een eeuw zijn in de jaren 1789, 1809, 1829, 1840, 1860, 1879 en 1889 zeer strenge winters in Midden Europa voorgekomen, dus veelal om de 10 of 11 jaren. De thans zoo snel ingevallen zware vorst schijnt te bewijzen, dat ook 1899 in die rij zal plaats winnen.

Dat zal wel kloppen, na een kleine interval van dooi rond kerst 1899, slaat de winter weer toe. In een lyrisch stuk van 31 maart 1900 wordt met verlangen uitgezien naar de lente.

In den laatsten tijd wordt er een hevige strijd gestreden tusschen den grimmigen wintervorst, die de heerschappij niet wil afstaan, ofschoon de tijd daartoe gekomen is, aan de vriendelijke Koningin der Lenthe. Brengt deze iets groens te voorschijn, dadelijk komt de Winter weder en doet het door zijn ijskouden adem bevrozen of onttrekt het aan ons oog door er zijn lijkkleed over te spreiden. 't Is de gewone strijd, die telken jare gestreden wordt, maar die gelukkig eindigt met de zegepraal der Koningin. Moge 't spoedig zijn.

Maar een zomer kent ook zo voor Heino zijn narigheid. In juli 1900 b.v.:

Toen de reeds bejaarde vrouw Maria Zonnenbelt uit Zwolle, logeerende bij haar zoon, water wilde scheppen uit een bij het huis aanwezige kolk, had zij het ongeluk er in te vallen. Op haar hulp geroep werd ze door J. Ziero nog levend op het droge gebracht, doch eenige oogenblikken later is zij overleden.

Ook nog in juli:

Bij het alhier gewoed hebbende onweder, vergezeld van regen- en hagelbuien, zijn van de landbouwer D.J. Maat een koe en een pink in de weide doodgeslagen.

Een maand later was het weer raak.

Bij het onweer dat zich (op een) woensdagavond boven deze streek ontlastte, werden vlak bij het dorp 2 koeien in de weide toebehoorende aan den landbouwer J. Veldhuis door den bliksem gedood. Gelukkig waren de beesten verzekerd.

Rondom diezelfde dagen bracht A. Hartkamp, werkzaam bij het spoor, het er ook niet best af:

Zaterdag 28 juli 1900 had de spoorwegarbeider A. Hartkamp op een lorrie rijdende, het ongeluk dat zijn boezeroen of kiel tusschen de kruk of stang geraakte, met het ongelukkig gevolg, dat zijn linkerarm zoodanige kneuzingen bekwam, dat afzetting

boven de elleboog noodzakelijk was.

Slechts korte jaren was hij in dienst van de maatschappij. De man was in werkzaamheden links zooals men dat noemt, zoodat het voor hem nog de meest dienstdoende arm was.

Op een gegeven moment valt het op dat nogal wat Heinoërs en in Heino verblijvenden een bewijs van nederlandschap of verlenging daarvan aanvragen bij de burgemeester. Die zendt de aanvragen met een pre-advies aan de commissaris van de koningin. Het waarom van die aanvragen ontging ons even. Wel ging het in verreweg alle gevallen om vertrek naar of verblijf in Duitsland (het koninkrijk Pruisen wordt het ook een enkele keer genoemd).

Maar als je het een en ander naast onderstaande berichten legt wordt het al wat duidelijker.

- *Er wordt GEVRAAGD in een stad in Duitschland, op de Hollandsche grens, in een zaak in boter, kaas en vleeschwaren, een PAKHUISKNECHT, R.C., vrij van sterken drank en van goede getuigschriften voorzien.*
- *Gedurende de laatste dagen hebben verscheidene arbeiders zich laten aanwerven voor den arbeid op de steenfabrieken in de omstreken van Stirum en Oberhausen, alwaar zij f 14.40 per week verdienen.*
- *Gevraagd voor Duitschland: 40 flinke melkknechten om dadelijk in dienst te treden, loon onder 20 jaar f 220 tot f 260, boven 20 jaar van f 260 tot f 325, teleurstelling onmogelijk.*
Let wel! Aan hetzelfde adres kunnen van den Zomer nog 60 knechts geplaatst worden. Adres J. Kamphuis, p.a. Wtt. W. Müllman, Haus Scheppen, Vischlaken, Post Werden - Ruhr.
- *In 't Zuiden van Drenthe kunnen de boeren haast geen knechts meer krijgen omdat ze in grooten getalle naar Duitschland gaan, waar ze tweemaal zoveel verdienen als hier. Gewoonlijk zien ze er echter na eenigen tijd lang zoo*

goed niet meer uit; zij schijnen den Hollandschen pot te missen.

- *Mensen die daarentegen denken Nederland tijdelijk te verlaten, zoals honderdduizenden landarbeiders die vanaf het einde van de negentiende eeuw bij de Duitse Feldarbeiter Centrale inschreven en waarvan een aantal zich uiteindelijk in Duitsland vestigde.*

Van het laatste een voorbeeld: Op 21 juni 1900 schrijft de burgemeester een brief aan de commissaris der koningin met de volgende inhoud:

Namens Johannes Hansman heb ik de eer UHedG beleefd te verzoeken nevensgaand bewijs van Nederlanderschap voor den tijd van een jaar te verlengen, waartegen bij mij geen bezwaar bestaat. Hij is gehuwd met Anna Margaretha Catharina Wetrels, geboren te Oedt in Duitschland den 18 Januari 1866 en heeft een kind genaamd Clemens Augus Hansman, geboren te Vorn in Rhein-Pruisen den 15 juli 1893.

Alleen al rond de eeuwwisseling werd door inwoners van Heino een bewijs van Nederlanderschap (zeg maar een paspoort) of verenging daarvan aangevraagd:

Maria Kremer; Gerrit Hendrik van Dorth;
Johannes Hermannes Hekkert;
Johannes Jacobus Herms;
Hendrikus Herms;
Antonius Gerardus Ohms;
Marinus Jonkman;
Hendrik Willem Boerrigter;
Johannes Arends;
Johannes Antonius Hansman;
Jan Kiezebosch; Jan Willem Ulkeman;
Antonius Josephus Kleinheerenbrink;
Gerardus Hoppen; Gerrit Jan Laanbroek;
Hendrik van Dorth;
Antonius Johannes Dibbelink;
Gerhardus Albertus Noordman;
Bernardus Albertus Hekkert;
Johannes Wilhelmus Noordman;
Hermannes Kiekebosch; Jan Kiekebosch
Johannes Bernardus Weverink;
Evert Korenromp; Gerrit Helmus Pothof.

Aan de linkerkant van de weg, vlak voor de overweg bij het station van Heino lag een perceel heide, groot 33 are en 60 centiare. Burgemeester Van Sonsbeeck had dat stuk aangekocht in 1879 en verkoopt het op 18 december 1899 aan Arend van Dijk, koopman te Zwolle.

Volgens de akte van verkoop, opgemaakt door notaris Wilhelmus Permentier, betaalt Arend van Dijk voor dat perceel f 550. Als getuigen van deze verkoop ondertekenen Theodorus Antonius Marius van der Vegte, zonder beroep en Hendrikus Hazelhorst, bakker, eveneens de akte van verkoop.

Op 3 april 1900 richt Arend van Dijk, hij woont inmiddels in Heino, een verzoek aan burgemeester en wethouders om op dat perceel 'eene exportvarkensslagerij op te richten'.

De inrichting is bestemd tot het slachten van varkens, zonder dat stoom-gaskrachtwerktuigen en dergelijke zullen worden gebezigd; de inrichting is niet een werkplaats in de zin der veiligheidswet. Er worden geen bezwaren ingediend en op 19 april 1900 wordt de vergunning verleend. Voorwaarde is wel dat:

Geen water, afval of andere onreine stoffen van het perceel mag in de sloten komen rond het perceel of op den daarlangs loopende openbare weg.

Precies een jaar eerder, op 19 april 1899 komt bij burgemeester en wethouders een aantal documenten binnen waarin Th.J. Oortwijn - bakker te Heino - met verschuldigde eerbied te kennen geeft dat hij een bakkerij wenst op te richten. De inrichting zal een werkplaats zijn in de zin van de veiligheidswet en worden gesteld in het perceel Sectie D no. 714, groot 1 are en 98 centiare, begrensd ten noorden door M.C. Ohms, schilder, ten oosten door de rijksstraatweg, ten zuiden door H.J. Langenberg, schilder (het kadaster noemt hem verver) en ten westen door dezelfde. Bakker Oortwijn blijft daar gevestigd tot 1 mei 1909. In dat pand vestigt zich dan winkelier Satink - de Spar en nu worden er computers en aanverwante accessoires verkocht.

In de inrichting zal worden uitgeoefend het vak van brood-, koek- en banketbakker, ter-

PROCES-VERBAAL.

Op heden den *19 April* 1900 ———, des *voormiddags* ten *10* ure, is door ons Burgemeester en Wethouders der gemeente *Heino* overeenkomstig art. 7, alinea 1, der wet van 2 Juni 1875 (Staatsblad no. 95), ten RaadhuiZe dier gemeente zitting genomen, ten einde gelegenheid te geven om bezwaren in te brengen tegen de oprichting van *eene exportvarkenslachterij*

in het pand Wijk *B* No. *103^a*, Kad. sectie *C* No. *1178*, waartoe door *Kreud van Dijk, slager alhier* vergunning is verzocht.

In deze zitting is niemand verschenen en zijn geene bezwaren tegen de oprichting van voorschreven *inrichting* ingebracht.

En is hiervan dit proces-verbaal opgemaakt, ter voldoening aan art. 7, alinea 3, der bovenaangehaalde wet.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,

A. Van den Burg Burgemeester.
J. C. van der Vliet Secretaris

Er zijn geen bezwaren tegen de 'exportvarkenslachterij' ingediend.

wijl er een oven zal worden gebezigd. Bakker Oortwijn houdt zich niet helemaal aan de afspraken en toezeggingen en heeft een probleem. In januari 1901 komt op het gemeentehuis een brief binnen van de 'Inspecteur Rijkstoezicht op Fabrieken en Werkplaatsen' waarin wordt medegedeeld dat bij een inspectie in de bakkerij de schoorsteenboezem op bekleed hout rust en de ovendeur van hout is vervaardigd. Oortwijn had in 1899 geantwoord dat de rookleiding geheel vrij is van hout en de onderovendeur van ijzer is. Of de burgemeester maar wil zorgen dat de bakkerij in overeenstemming met de voorschriften wordt gebracht en anders proces-verbaal te willen doen opmaken.

Heino-Krause was er nog niet - is er niet meer. De coöperatieve landbouwvereniging was er nog niet - is er niet meer. De CAVV's van de ABTB waren er nog niet - zijn er niet meer. Wel werd er, vooral onder de boeren, druk gepraat over de stichting van een roomboterfabriek.

Op uitnodiging van de firma H.W.A. Maas te Wijhe werd ten huize van den heer G. de Graaf te Heino een bijeenkomst van veehouders gehouden met het doel het oprichten van een boterfabriek door genoemde firma te bespreken. De zaal was zo vol dat velen geen plaats konden krijgen. De zaak werd uitvoerig besproken en op alle vragen werd uitvoerig antwoord en inlichtingen verstrekt waartoe de firma uitstekend in staat was, omdat ze in Wijhe al 3 jaar zo'n fabriek in werking heeft.

Reeds 21 veehouders verklaarden dadelijk, dat ze zich wilden verbinden voorlopig voor 3 maanden de melk van 200 koeien te leveren, terwijl verscheidene anderen te kennen gaven, dat ze er wel ooren naar hadden, maar eerst met hun huisgenoten de zaak wenschten te bespreken, voor ze zich verbonden. Als de firma over 8 dagen weet dat de melk van minstens 300 koeien geleverd wordt, waarop alle uitzicht bestaat, is zij besloten tot de oprichting over te gaan.

Eind mei 1901 vindt in Café de Graaf de aanbesteding plaats van een ROOMBOTERFABRIEK.

Hoogste inschrijver is H.W. Dekker te Heino met f 6.025 en de laagste inschrijver is E.H. v.d. Sluys uit Zwollerkerspel met f 4.820 aan wie het werk wordt gegund. Een hinderwetvergunning voor de drijfkracht, bestaande uit een stoomketel van 10 pk en stoommachine van 6½ pk, wordt verleend. Daarvan wordt mededeling gedaan aan D. Kuiper vanwege belendende percelen aan de oost-, west- en zuidzijde. Ook de Staat der Nederlanden zal worden geïnformeerd.

Op zondag 17 december 1899 had de plechtige bevestiging als predikant der hervormde gemeente plaats van de heer C. Spoelstra, vroeger predikant te Pretoria. Als bevestiger trad op dr. A.J. van 't Hoofd, predikant te Borne, met een rede naar aanleiding van Jesaja 61 vers 2a.

Dominee Spoelstra aanvaardde 's namiddags zijn dienstwerk, sprekende over Johannes 1 : 6-8. Een talrijke schare vulde bij beide gelegenheden het kerkgebouw.

Dominee Cornelis Spoelstra is geboren te Sneek op 20 september 1860 - was achtereenvolgens predikant te Zoeterwoude, Pretoria in Transvaal en Leiden. Hij verlaat Heino op 25 januari 1904 wegens vertrek naar Den Haag. In het Sophia Ziekenhuis te Zwolle wordt op 7 februari 1901 zijn zoontje Cornelis Johannes George geboren. Dat is de later bekende auteur/journalist A. den Doolaard.

Was dokter Peel in zijn brieven al goed van de tongriem gesneden - dominee Spoelstra deed niet voor hem onder - overtrof hem zelfs. Spoelstra is wat subtieler in zijn woordkeus, soms met een cynische ondertoon, maar desalniettemin bijzonder scherp.

Het begon allemaal nogal rustig en gezien de lengte van Spoelstra's brieven zullen we ook hier met een aantal citaten volstaan.

De eerste brief richt dominee Spoelstra aan de Edelachtbare Heer H.J.J. van Sonsbeeck - burgemeester der gemeente Heino. En dat H.J.J. is al niet goed want het moet H.A.J. zijn

2de Uitvoering
van de
Mannenvereniging Heino
in de Openb. lagere school te Heino
op Dinsdagavond 23 Jan^{ri} a.s.
Programma

1. Wilhelmus v. Nassauaven (oude ^{zetting})
 2. Vrijheidslied ----- C. Groos.
 3. Biergalop ----- P. J. v. Laesche
 4. Boven de sterre ----- Fr. Sch
 5. Kruislied ----- C. & C. de Hing
 6. Komische Pauze. — Terzet
 7. Transvaalsch Volkslied
 8. Beneden en Boven. — C. & C. de Hing
 9. Op 't Kerkhof. — idem
 10. Speis en Wel. — Carl Köllner
 11. Wien Neerlandsch Bloed... Wilms
- aanvang afsluiting 7 uur
Entree 25 ct

Op 23 januari 1900 zong men nog het 'Wien Neerlandsch Bloed' en het 'Transvaalsch Volkslied'.

en Heino schrijf je met één 'o'. Spoelstra is consequent en houdt het steeds op Heino. Dat doet het hoofd van de Openbare Lagere School trouwens ook.

Dominee Spoelstra schrijft dan:

Namens het Bestuur der Hulpzendingsvereniging heb ik de eer U mede te deelen, dat onze zevende Zendingsdag zal worden gehouden op dinsdag 20 augustus a.s. U zult ons zeer verplichten met weer, evenals vorige jaren, een Agent van Politie naar den Alerdinck te zenden! Het feest begint om 11 uur. Tevens ben ik zoo vrij, als Voorzitter van den Kerkeraad en in zijn naam, U vriendelijk te verzoeken de op a.s. Zondagavond georganiseerde Muziekuitvoering, (bij Hazelhorst naar wij vernamen) niet te willen doen doorgaan. Wij hebben Zondag voormiddag bediening van het Heilig Avondmaal en zondagavond 7 uur Dankzegging, en de Muziekuitvoering zou onze godsdienstoefening dermate verstoren, dat het ons niet mogelijk ware ermede door te gaan. Redenen waarom wij U dringend verzoeken de toestemming ... weder in te trekken, of anders niet te verleenen.

In de derde plaats kom ik uit naam van den Kerkeraad U vragen de Heinoosche kermis dit jaar te verbieden, met het oog op de epidemische ziekten die te Hattem en elders zoveel ellende veroorzaken. Onze ingezetenen worden blootgesteld aan groot gevaar, indien de overal rondzwervende kermisgasten onze gemeente weer binnenkomen. 't Liefst zouden wij zien, dat door U een besluit werd uitgelokt, waarbij uit moreel oogpunt de geheele kermis werd afgeschaft; maar kan dit niet, dan is U als Hoofd van Politie toch zeer zeker bij machte, ditmaal de kermis te verbieden ... Wij doen daartoe een beroep op Uw welwillendheid.

Dat is me toch wat. De muziekuitvoering niet door laten gaan en in Heino de kermis in elk geval dit jaar en indien mogelijk voor altijd verbieden. Van Sonsbeeck ziet dat allemaal niet zo zitten en stuurt de volgende dag aan Spoelstra een voor deze teleurstellende brief.

In antwoord op Uw schrijven dat ik gister

*Dominee Cornelis Spoelstra,
predikant in Heino
van 1899 tot 1904.*

ontving heb ik de eer ... te verzoeken namens mij te willen berichten:

1e aan het bestuur der hulpzendingsvereniging, dat ik haar aanvraag om gemeentepolitie dezer gemeente naar het zendingsfeest te zenden niet in overweging kan nemen, wijl het feest in de gemeente Zwollerkerspel plaats vindt.

2e aan den Kerkeraad der Hervormde Gemeente, dat de muziekuitvoering op zondagavond des namiddags van half zes tot kwart voor zeven bij Hazelhorst zal plaats hebben, waarna de muziek na een pauze elders ... zal worden voortgezet, zoodat de godsdienstoefening in geenen deele zal gestoord worden.

Wat de Heinoosche kermis betreft, heb ik met verbazing vernomen, dat de Kerkeraad ... de epidemische ziekten van Hattem in verband brengt ... en deze gemeente door twee groote gemeenten van Hattem gescheiden is. Ik vind geen aanleiding het verzoek ... in

overweging te nemen en wat de totale afschaffing der kermis betreft, moet ik opmerken dat zulks tot het gebied van den Gemeenteraad behoort, behoudens hogere goedkeuring.

Nu kan Van Sonsbeeck wel menen met een paar spitsvondigheden van Spoelstra, hulpzondingsvereniging en kerkenraad af te zijn, maar zo simpel laten de heren zich nou ook weer niet aan de kant zetten. In een brief, die ruim zeven foliovellen omvat, zetten ze hun opvattingen nog eens uitvoerig uiteen als antwoord op de 'niet zeer welwillende mis-sive'. Wat het zondingsfeest betreft:

... dat wij dit jaar weer ... als vroeger hebben gehandeld en U thans ons verzoek om gewone assistentie weigert, uit motieven die vooralsnog in het duister schuilen. ... omdat verreweg het grootste deel der Protestantse inwoners ... dat feest bijwonen, en zij er recht op hebben, door de gemeentepolitie van Heino te worden beschermd tegen mogelijke rustverstoorders. Wij zullen niet in gebreke blijven, U, als Hoofd der Politie aansprakelijk te stellen, wanneer door U aan Uwe verplichting niet wordt voldaan om de orde te handhaven binnen de grenzen van Uw gebied.

Ten opzicht van de muziekkuitvoering

... moet ik met vollen nadruk protesteren tegen de wijze waarop U meent deze zaak te moeten regelen. Het Heilig Avondmaal is voor ons Hervormden eene zaak van zoo groot gewicht dat wij door niets ter wereld willen zien ontwijfd.

Spoelstra merkt nog op dat na een pauze het door muziek en drank opgewonden publiek zich naar 'de Koekoek' begeeft, dus vlak langs de kerk. ... Intusschen, ook de kroeg van Hoppe valt nog binnen de kom der gemeente. ... Nog daargelaten dat ons kerkgaand publiek ... op de meest onstichtelijke wijze wordt beroofd van den zegen, binnen de heilige muren van Gods Tempel genoten.

En zo gaat Spoelstra nog een poosje door om dan te vervolgen:

Voorzover evenwel een beroep op Uw geweten ons niet mocht baten, voelen wij

ons genoopt ons te beroepen op onze Nederlandsche Wetboeken.

Spoelstra is zo vriendelijk bij voorbaat aan te geven welke wetten en de artikelen daarvan zijn pleidooi ondersteunen en eindigt het hoofdstuk 'muziekkuitvoering' met de mededeling:

Voor alle gevolgen, die uit de niet-naleving dezer wettelijke voorschriften mochten voortspuiten, zullen wij U, Edelachtbare Heer, aansprakelijk moeten achten.

Tot slot de kermis:

Over het derde punt, de Heinoosche kermis, zullen wij kort zijn.... Maar Uw verbazing, dat de kerkenraad de epidemische ziekten van Hattem in verband brengt met de Heinoosche kermis, kunnen wij wel plaatsen. Dat is wel wat ver gezocht, zult U zeggen. Immers onze gemeente is door twee groote gemeenten van Hattem gescheiden. Dat is waar ook. Daar hadden wij niet aan gedacht. Wij lieten ons meer beheersen door de vrees, dat epidemieën van dat genre, zich meestal weinig storen aan kleinere of grootere tusschenruimten.

'Bovendien wordt de kermis slechts weinig door rondreizende kermisgasten bezocht' zoo argumenteert U.. Daartegenover stel ik het feit ... dat de infectie in Hattem is aangebracht door één Duitsch polderwerker. Zegge: één!

Het ziekte- en sterftcijfer dit jaar in deze gemeente aan mazelen en croup is zeer groot. Geen wonder dus, dat wij huisvaders, ons hart vasthouden, wanneer wij denken, dat door moedwillige onachtzaamheid of schandelijke nalatigheid, er weer een epidemie bij moet komen.

En als de burgemeester nu nog niet voor rede vatbaar is dan zal contact worden opgenomen met de Inspecteur van het Geneeskundig Toezicht.

Wij zullen ons dan meteen beklagen over de o.i. zeer onverantwoordelijke wijze waarop in deze gemeente de Begraveniswet wordt 'nageleefd' en ... een inspectie te (laten) instellen naar den verwaarloosden toestand waarin het gemeentekerkhof verkeert.

Met een verwijzing naar de *maatregelen van verweer, die de Wet binnen ons bereik stelt*, besluit dominee Spoelstra zijn brief. Een reactie van burgemeesters zijde zijn we niet tegengekomen.

De zendingsdagen werden jaarlijks gehouden op den Alerdinck, dat was 20 minuten gaans van station Zuthem volgens de aankondigingen, en ze trokken veel belangstelling. Het bezoekersaantal varieerde van 700 tot 900 personen.

We vertelden reeds dat in ons land de sympathie tijdens de Boerenoorlog geheel aan de zijde van de Boeren lag en we vertelden ook dat Spoelstra predikant is geweest in Pretoria. Een verslag uit die tijd willen we U niet onthouden.

Op Hemelvaartsdag is bij de halte Zuthem op het landgoed den Alerdinck de aangekondigde 'AFRIKANER BIJMEKAER' gehouden, waar het woord voerden de heeren ds. Spoelstra, G.C. du Plessis, vrederechter van Betsjoeanenland, O.J. Coetzee, oud-lid van den Volksraad der ZAR (Zuid Afr. Rep.), Johs. Boersman, hoofdonderwijzer te Belfast (ZAR), P.J. Schutte, lid van den Eersten Volksraad der ZAR, J.H. Janson Jr., vrederechter der ZAR, ds. N. Hummelen en Mej. Van Breugel, Onderwijzeres te Pretoria.

De heer Janson, sprekende over de lijdelijke houding der mogendheden: Slechts één - Uw Koningin, heeft gedaan wat Zij kon - Eere aan Haar van alle Afrikaners. ... Samenwonen van Boer en Brit is in de toekomst voor Zuid Afrika niet meer mogelijk. De pyramide van 15.000 kinderlijkses zal dit beletten.

Dat Nederland direct na de nederlaag van de Boeren de banden met Engeland weer aantrok, zal de heer Janson pijn hebben gedaan. Het stoffelijk overschot van oud-president Paul Kruger moest zelfs met een particulier schip naar Zuid-Afrika worden gebracht. De Nederlandse overheid gaf niet thuis - maar ja, onze belangen in Oost en West waren te groot.

Commissaris Lyclama wil weleens weten hoe het er met het lager onderwijs voor staat in de gemeentes in zijn provincie.

Hij stuurt een aantal lijsten ter invulling door de hoofden van de dag-, avond- en herhalingscholen.

Het hoofd van de R.K. Bijzondere school verstrekt de volgende gegevens voor het jaar 1900:

Aantal leerlingen: 75 jongens en 61 meisjes, van wie 9 jongens en 8 meisjes gemeentelijk uit Raalte komen, 1 jongen en 2 meisjes uit gemeentelijk Wijhe en 6 jongens en 3 meisjes uit gemeentelijk Dalfsen.

Het schoolgeld bedraagt f 4,00 per jaar, per kwartaal te voldoen. Het aantal kosteloos schoolgaande kinderen bedraagt 16 jongens en 14 meisjes.

Het onderwijzend personeel bestaat uit:

Hendrikus Johannes Meijs, hoofd der school, kerkgenootschap R.K., akte als hoofdonderwijzer behaald onder de wet van 1878, akte voor de vrije en ordeoefeningen der gymnastiek. Bernard Schurink, kerkgenootschap R.K., akte als onderwijzer behaald onder de wet van 1878. Allegonda Gezina Martha Remkes, kerkgenootschap R.K., akte als onderwijzeres behaald onder de wet van 1878, akte voor nuttige handwerken voor meisjes. Er is geen vacature.

Het hoofd van de Openbare school vult het volgende in voor het jaar 1900:

Aantal leerlingen: 78 jongens en 56 meisjes. Het schoolgeld bedraagt f 4,00 per jaar, per halfjaar te voldoen. Het aantal kosteloos schoolgaande kinderen bedraagt 22 jongens en 18 meisjes.

Het onderwijzend personeel bestaat uit:

Sijtze Kuipers, 34 jaar, hoofd der school, akte als hoofdonderwijzer behaald onder de wet van 1878, tevens akte voor duits, frans en gymnastiek. Jaarwedde f 800 + vrije woning met tuin. Gerrit Jan Arends, 44 jaar, akte als onderwijzer behaald onder de wet van 1857, jaarwedde f 550. Johannes Jacobus Cornelis Westendorp, 18 jaar, akte als onderwijzer behaald onder de wet van 1878, akte voor wiskunde en gymnastiek, jaarwedde f 500. Maria Wind, 28 jaar, akte als onderwijzeres

Amsterdam, 19 Dec. 1899

Edelachtbare Heer
van Sonbeek
Burgemeester van
Heino.

Edelachtbare Heer,

Onder dankbetui-
ging aan de gever's bericht ik
u hiermede de goede ontvangst
der vijf roos te beide Breu-
republieken overhandigde
gelden ad f 160. Hoogachtend
Heer der lieveraar

J. Morman

Burgemeester
der Ned. Z. A. V. g.

In Heino werd f 160 bijeengebracht voor de republieken Transvaal en Oranje Vrijstaat.

behaald onder de wet van 1878, akte voor nuttige handwerken voor meisjes, jaarwedde f 550.
Er is geen vacature.

Van de Openbare school is een lijst bewaard gebleven van kinderen, die in het jaar 1900 de school verlaten met opgave van reden van vertrek.

Van deze 41 kinderen gaan vier kinderen naar de R.K. Bijzondere school, vijftien gaan werken in een bedrijf, twaalf gaan thuis werken, één gaat in een dienstbetrekking, zes kinderen verhuizen, één overlijdt, één vertrekt vanwege een oogziekte en één wordt weggezonden.

Lezen we nu van ernstige ongelukken langs onze wegen, honderd jaar geleden sloegen regelmatig paarden op hol, werden bochten te kort genomen en verdwenen paard, wagen en koetsier in wetering, waterleiding of sloot. Soms deelde een paard een fatale trap uit.

En nu in 2000 kennen we een jongeman, rijk en bovendien nog ongehuwd, met een vorstelijke opleiding en een koninklijke toekomst. Prins Willem Alexander dus ...

Henk Wessels

Bronnen:

Kroniek 20e eeuw.

Rijksarchief Overijssel; Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant.

Rijksarchief Overijssel; Notarieel archief notaris W. Permentier. Gemeentearchief Heino:

- notulen van de raad en burgemeester en wethouders.
- ingekomen brieven.
- uitgaande brievenboek.
- geboorte-, huwelijk- en overlijdensboeken.
- Oudheidkamer Wijhe (met dank voor de gastvrijheid):
- Weekblad de Wijheenaar.

Geraadpleegde literatuur:

Dr. A. van Hulzen: De wereld van eergisteren.

Henk Smale: Nederland in de 20e eeuw.

Cees Fasseur: Wilhelmina - De jonge Koningin.

Jaarboek Overijssel 1987: De lakens uitdelen in Overijssel.

*Bestuur en redactie van Omheining
wensen alle lezers fijne Kerstdagen en een
voorspoedig 2000*